

યુગ શક્તિ ગાયત્રી

વર્ષ : ૨૪
અંક : ૩

સંપાદક
ભગવતી દેવી શર્મા

પ્રકાશક
લીલાપત શર્મા

સરનામું
યુગ નિર્માણ યોજના
મથુરા (ઉ.પ્ર.) પી.ન. ૨૮૧ ૦૦૩
ફોન : કાર્યાલય : ૪૦૪૦૧૫
નિવાસ : ૪૦૪૦૦૦
ગ્રામ : યુગ નિર્માણ

અનુક્રમણિકા

૧. આવો, આપણે 'બળ'ની ઉપાસના કરીએ
૨. તત્ત્વબોધનો પરમાર્થ
૩. સંવેદના અને સહકારનું સુંદર ઝરણું
૪. શુભચિંતક પરંતુ અદેશ્ય આપણા આ સહાયકો
૫. તપ્યા સિવાય સિદ્ધિ મળે તો કેવી રીતે ?
૬. મૃત્યુનું હસીને સ્વાગત કરો
૭. પ્રત્યક્ષ જગતનું જ્ઞાન સંકલ્પશક્તિ ઉપર ટક્યું છે.
૮. ભવિષ્યનું દર્શન અચેતનના ઝરુખેથી
૯. કુંડલિની મહાશક્તિ અને તેનો યોગ
૧૦. આપણું યોગવિજ્ઞાન લેશમાત્ર જૂઠું નથી
૧૧. સર્જનહારની આ કારીગરી નિરાળી છે
૧૨. મધુવિદ્યાની સંપ્રાપ્તિ
૧૩. પ્રાર્થનાની અદ્ભુત શક્તિ
૧૪. ધારાવાહિક વિશેષ લેખમાળા
યુગમનીષી-મહાપ્રાણ પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવે
૧૫. પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવની અમૃતવાણી
(૫ મી એપ્રિલ ૧૯૭૬ના દિવસે
શાંતિકુંજના પ્રાંગણમાં પૂજ્યવરનું ઉદ્બોધન)
૧૬. અપનોસે અપની ભાત
આશાવાદના રાજમાર્ગ પર ચાલવાનું
આમંત્રણ

વિદેશમાં “યુગ શક્તિ ગાયત્રી” પત્રિકાનું લવાજમ વાર્ષિક યુ. ડોલર-૧૫ તથા યુ. કે. માં પાઉન્ડ ૧૦ છે. આજીવન લવાજમ યુ. ડોલર-૧૫૦ તથા યુ. કે.માં પાઉન્ડ ૧૦૦ છે. અન્ય દેશોમાટે સ્થાનિક ચા નોટો ભારતીય મુદ્રામાં વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪૦૦-૦૦ તથા આજીવન રૂ. ૪૦૦૦-૦૦ મળે. એ રીતે ગણીને મોકલવાનું રહેશે.

ॐ बुध्नः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वर्ष-२४
अंक-३

मार्च-१९९४
संस्थापक-पं. श्रीराम शर्मा आचार्य

वार्षिक लवाणम-रु. ३५-००
आख्यान लवाणम-रु. ४५०-००

आपो आपणे 'बण'नी उपासना करीअे

रोजमरौंना ज्वनमाथी आपणे जोईअे एीअे के साधारण प्रतिक्रणता उद्भवता आपणे उगी डीडीअे एीअे. लोशकोश गुमावी बेसीअे एीअे तथा न करवानुं करीने कोई कोई वार हतप्रत थईअे एीअे. विशेष रूपथी मानवीय गौरव धारण करनार आ मानवदेह धारी देवत्वथी भरपूर सत्ताना कारणे तो कदापि न अने. ते एे आत्मघात-पलायनवाह के जे प्रगतिशील चिंतनथी विमुक्त बननीने पोतानी विचारधारा डिलटावी दे एे. आवुं केम अने एे ? आना विशे मनोवैज्ञानिक-तत्त्वज्ञानी कहे एे के आ मनुष्यनुं मनोबण संकल्पशक्ति धरी जवाथी अने आशंकाओ दुष्कल्पनाओना लयने कारणे सविशेष थतुं जोवा मणे एे.

आजनी सौथी मोटी समस्या अे एे के मानवीनुं मनोबण धरी गयुं एे. ऋजुमवानी अहम्य शक्ति जे मानवीमां जोवा मणे एे ते ललगतम घटती जई रली एे. आवी स्थितिमां ते साधारणसी प्रतिक्रणतानो आघात सहन करी शकतो नथी. आ आघात यश-कीर्तिना क्षेत्रमां पण थई शके एे जेमां अहम् पर डीडो आघात लागे एे. आ आघात धन-समृद्धिना क्षेत्रमां पण थई शके एे जेमां धगुं मोटुं नुकशान

मानवीने थाय एे. आ आघात विद्याबुद्धिना क्षेत्रमां पण थई शके एे जेमां अपेक्षा करतां डिलटुं परिणाम मणे एे अथवा निष्कणतानो सामनो करवो पडयो लोय. आ आघात बण आरोग्यना क्षेत्रमां पण थई शके एे पएी लले शरीर प्रत्यक्षरूपे स्वस्थ लोय, परंतु वातावरण बदलाई जवाथी के अकस्मात ताण उत्पन्न थवाथी मनोबण तूटी गयुं लोय, उर्य रकतदबाण, भ्रैठन हेमरेजना रूपमां ते आघात मानवीने संपूर्ण पलास करे एे.

आत्मविश्वासमां घटाडो, कल्पनिक लय तथा लविष्यनी निराशा आ त्रणे अेवी परिस्थितिओ एे के जे मानवना संकल्पबण-आत्मबणने नुकशान पल्लोयाडे एे अने समाजमां दुर्बण नागरिको पैदा करे एे. जे बे हजार वर्षमां आपणा राष्ट्रनी सांस्कृतिक दुर्गति थई तेनुं मूण कारण आ ज वात एे. जो आ दुर्बणताथी आपणे बयवुं एे तो आपणे अेक उपनिषदनुं वाक्य ज्वनमां उतारवुं पडशे -“अलस्य उपास्यु”. आपणे बधाअे आत्मबणने वधारवानी तथा मनःशक्ति वधारवानी उपासना करवी जोईशे. आमां ज मानवमात्रनुं समग्र समाज अने राष्ट्रनुं सित एे.

તત્વબોધનો પરમાનંદ

આત્મજાગૃતિ માટે અંતઃકરણને નિર્ભય, નિષ્કામ અને સંપૂર્ણ સમર્પણની સાધના કરવી પડે છે. જે દિવસે તું આ તત્ત્વજ્ઞાનને સમજી લઈશ તે દિવસે તારી અટકેલી આત્મપ્રગતિના દ્વાર આપોઆપ ખુલી જશે.

ઘણા દિવસો સુધી આત્મશોધન કર્યા પછી પણ જ્યારે સાધકને સફળતાના દર્શન ન થયા ત્યારે તેને ગુરુદેવના એ શબ્દોનું સ્મરણ થયું. કોઈ એક સમયે તેમણે કહ્યું હતું, 'પુત્ર ! જ્યારે તને એમ લાગે કે આ શબ્દોનું રહસ્ય સમજમાં આવી રહ્યું નથી ત્યારે તું પ્રકૃતિના શરણોમાં ચાલ્યો જજે. ત્યાં તને આત્મજાગૃતિ માટે પ્રકાશ પ્રાપ્ત થશે.

વર્ષો સુધી આશ્રમ જીવનમાં ટેવાયેલા સાધકે તે વયનોનું રહસ્ય સમજવાનો નિશ્ચય કર્યો. આશ્રમ જીવનને છોડીને તે પ્રકૃતિની ગોદમાં ફરનાર પથિક સાધક બની ગયો.

વર્ષાના દિવસો હતા. આકાશ વાદળોથી ઘેરાયેલું હતું. બિંદુઓ પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિ લગાડીને ઊંચા શિખરોને ઘોઈ નાખવામાં વ્યસ્ત હતા. પ્રત્યેક આઘાતની સાથે માટીનો એક એક કણ તૂટી રહ્યો હતો અને ઢોળાવ પરથી વહી વહીને નીચે પડી રહ્યો હતો. પર્વતનું કલેવર છિન્નભિન્ન થઈ રહ્યું હતું. પથ્થર અને વૃક્ષો હાડપિંજરની નસો અને હાડકાંની જેમ દેખાઈ રહ્યા હતા. આટલા સખત આઘાત સહન કરનાર શિખર પ્રત્યે બિંદુઓના મનમાં લેશમાત્ર કરુણાની અસર ફરકી રહી ન હતી.

પથિકની જિજ્ઞાસા પ્રગટી-“પર્વતરાજ ! નાના નાના બિંદુઓ તમને ચેતવી રહ્યા છે, સમૂળગું શરીર ઓગળી રહ્યું છે, છતાંય તમે આટલા નિર્ભય ઊભા છો. તમે તમારી જાતને આ બિંદુઓથી બચાવી લો તાત્. નહિતર તમારું અસ્તિત્વ પણ થોડા દિવસોમાં સંપૂર્ણ થઈ શકે તેમ છે.

વાદળોના ગડગડટમાં પોતાની ખુશીનો અવાજ ભેળવતા અડગ શૈલ શિખરે ઉત્તર આપ્યો-“સાધક ! તમે એટલું પણ સમજી શકતા નથી પરિસ્થિતિઓનો આઘાત માનવીને પાડતો નથી પરંતુ ઊંચે ઉઠાવે છે. તમે જોઈ રહ્યા નથી, મારું શરીર તો ચોક્કસ ધોવાઈ રહ્યું છે, પરંતુ બિંદુઓનો આઘાત જેટલો તીવ્ર થાય છે તેટલી મારા અંતરની શક્તિ અને પ્રસન્નતા વધતી જાય છે. તમને લાગે છે કે હું ઘટી રહ્યો છું પરંતુ પ્રત્યેક વર્ષ હું કંઈકને કંઈક વધી રહ્યો છું. બિંદુઓનો જે આઘાત તમે મારા શરીરને નાશ કરનાર સમજો છો ખરેખર તેને લીધે તો હરિયાળીથી સુશોભિત થઈ રહ્યો છું.”

પથિક બોલ્યા, “પર્વત શ્રેષ્ઠ, ધન્ય છે તમારી નિર્ભયતા. નિઃશંક, નિર્ભય થયા વિના, આઘાતોથી ટકરાયા સિવાય કોઈ ઉચો ઊઠી શકતું નથી અને પ્રગતિ પામી શકતું નથી.

સાધક આગળ વધ્યો. દિવસ પર્યંત અવિરામ ચાલતા રહેવાથી તેના પગ થાકી ગયા હતા. નદીની જલધારાના મધુર અવાજે તેને આકર્ષ્યો. તે એક કિનારા પર ચુપચાપ બેસી ગયો. પગ પાણીમાં ડુબાડી દીધા. તેનાથી તેને ઘણી ઠંડક મળી પરંતુ સાથોસાથ આત્મગ્લાનિ પણ થઈ કે મેં શા માટે તેના પર પગનો ઘા કર્યો. પોતાના આ દુર્લભવહાર પર તેને દુઃખની સાથે જિજ્ઞાસા પણ જાગી કે પગનો ઘા સહન કર્યા છતાં નદીએ તેને કંઈ ખરાબ કહ્યું નહિ અને નુકસાન પણ ન કર્યું, પરંતુ વધુમાં ઠંડક આપી અને થાક મટાડ્યો.

“નદી, તું આટલી સરળ કેમ છે ?” તેણે પ્રશ્ન કર્યો. પ્રશ્ન સાંભળીને નદીમાંથી એક મધુર અવાજ નીકળ્યો, “ભાઈ, ક્ષુદ્ર લોકોને પણ હલકા ન સમજું એટલા માટે, તને ખબર નથી કે જે જેવું જુએ છે, તેવું તેનું અંતરંગ બને છે. જો હું બીજાને નાના ગણું

તો હરકોઈ સાથે લડવા ઝગડવાવાળા જીવનની ક્ષુદ્રતામાં બદલાઈ જાઉં. મેં નિષ્ક્રમ કર્યો છે કે કોઈ કંઈ પણ કરે પરંતુ મારે મારી ઉપકાર ભાવનામાં લેશમાત્ર ઘટાડો ન કરવો અને તેનું સારું વિચારવું અને કરવું જોઈએ.”

“પરંતુ દેવી, તું તો એક પણ પણ ક્યાંય અટકતી નથી, છતાંય આટલી અવિરામ ગતિ કેમ ?” નદીનો અવાજ પહેલાની જેમ મધુર હતો, “એટલા માટે કે બળના ચરણોમાં મારું માથું ન નમે, બુરાઈઓની આગળ મારું માથું નીચું ન થાય, શક્તિ અને શુદ્ધતા માટે નિષ્ક્રમપણું જરૂરી હતું એ મહાવ્રતનું હું પાલન કરી રહી છું.”

સાધક ત્યાંથી આગળ વધતો સમુદ્ર કિનારે પહોંચ્યો. બપોર થઈ ગયો હતો, પરંતુ હજુ ગરમીની તીવ્રતા વધી રહી હતી. પાણીનું બાષ્પીભવન થઈ રહ્યું હતું. પથિકની જિજ્ઞાસા ઉત્તેજિત થઈ, “મહાસિંધુ, આ રીતે તો તમારું બધું જ પાણી વરાળ બનીને ઉડી

જશે. તમે તાપનો વિરોધ કેમ કરતા નથી. હંમેશા તપતા રહેવામાં પણ શું કંઈ સુખ મળે છે ?”

સમુદ્ર હસવા લાગ્યો અને બોલ્યો, “પથિક, તમને ભ્રમ થાય છે. ભલા, હું ક્યાં ખોવાઈ રહ્યો છું. હું તપુ નહિ તો વરાળ ક્યાંથી બને અને વરાળ ન હોય તો વરસાદ ક્યાંથી વરસે, વરસાદ ન વરસે તો વૃક્ષ, વનસ્પતિઓ અને સંસારને જીવન ક્યાંથી મળે, સાધક ? મને જે જળ મળે છે, તે પણ મારા ઉત્સર્ગનું જ પ્રતિક્રમ છે. મારી તો ઈચ્છા છે કે વધુ વેગથી બળું કે જેથી સંસારને વધુ તીવ્રતાથી પોષણ મળે.”

સાધક તત્ત્વબોધના આનંદમાં ઝૂમી ઉઠ્યો. આત્મજાગ્રતિ માટે નિર્ભયતા અનિવાર્ય છે, નિષ્ક્રમતા હોવી જ જોઈએ અને પોતાની પાસે જે કંઈ પણ હોય તેને સંપૂર્ણપણે વિશ્વ હિતાર્થે વાપરીને પૂર્ણતાનો આનંદ મેળવી શકાય છે. આ રહસ્યને સમજીને તે અંતિમ સાધના માટે ગુરુ ચરણોમાં પાછો વળી ગયો.

સેંટપીટર પહેલા માછીમાર હતા. માછલા પકડવાં અને પેટ ભરવું એજ એમનો ધંધો હતો. એક દિવસ તેમની નાવડીમાં ઈસા મસીહ સામે પાર જવા માટે બેઠા, રસ્તામાં વાર્તાલાપ ચાલતો રહ્યો. આ વાર્તાનો એટલો બધો ગંભીર પ્રભાવ પડ્યો કે માછીમાર તે દિવસથી જ સંત બની ગયા અને ઈસા મસીહની સાથે રહેવા લાગ્યા. તેમની સેવા-શૈલી અને પ્રવચન પદ્ધતિ તેમણે પૂરેપૂરી હૃદયંગમ કરી લીધી.

ઈસાને ફાંસી આપવામાં આવી, પરંતુ સેંટપીટર ન નિરાશ થયા ન ભયભીત. તેમણે પોતાના ગુરુની પાછળ છોડવામાં આવેલ કાર્યને આગળ વધારવાનો નિશ્ચય કર્યો અને વિરોધીઓની પરવા કર્યા વગર નિર્ભીકતાપૂર્વક પ્રચાર કાર્ય કરવા લાગ્યા. જૂની રૂઢિ - માન્યતાઓને બદલવા માટે લોકો મુશ્કેલીથી તૈયાર થતા હતા, છતાં પણ તેમણે પોતાનું કાર્ય પૂરા ઉત્સાહની સાથે ચાલું રાખ્યું.

સેંટપીટર પર વિરોધીઓએ આક્રમણ કર્યા, જેલમાં નાખ્યા, ઉપહાસ કર્યા અને સતાવવા માટે જેટલું પણ થઈ શકતું હતું તેટલું કર્યું. પરંતુ પીટરના પ્રયાસોમાં રત્તીભર પણ ફરક ન પડ્યો. તેમની પ્રખર નિષ્ઠાએ તેમને ઈસાઈ ધર્મમાં ઊંચું સ્થાન અપાવ્યું. તેઓને હાલમાં પણ અસાધારણ શ્રદ્ધાની સાથે ઈસાઈ સમાજમાં સ્મરણ કરવામાં આવે છે.

સમયાનુકૂળ પરિવર્તન હંમેશા સરાહનીય રહે છે.

સંવેદના અને સહકારનું સુંદર ઝરણું

આ આખી સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય જ એવું પ્રાણી છે, જે ભાવનાશીલ છે. તેમાથી જો સંવેદનાઓ કાઢી નાખવામા આવે તો પછી જે બાકી બચશે, તે ભલે કલેવરથી મનુષ્ય જેવું હોય પણ સ્તર માનવીય કહી શકાશે નહીં. ભાવ-સંવેદનાઓ જ છે, જે જીવનને જોડીને રાખે છે, મનુષ્ય-મનુષ્યની વચ્ચે મિત્રતા સ્થાપિત કરે છે, વ્યવસ્થા બનાવી રાખે છે. દુર્ભાવનાઓથી ભરેલ સંસાર અને સ્મશાનમાં કોઈ અંતર નથી. બીજી બાજુ સદ્ભાવનાઓને શીતળ દ્રવ્યો ઉપલબ્ધ થાય તો લોકો અભાવની સ્થિતિમાં પણ આનંદપૂર્વક જીવન જીવતા હોય છે. સંવેદનાઓ ન હોત તો સંસાર વિખેરાઈ જાત અને અત્યાર સુધી ક્યારનોય નષ્ટ-ભ્રષ્ટ થઈ ગયો હોત.

મનુષ્ય માટે દુર્ભાગ્યની વાત છે કે તેના જેવું વિચારશીલ પ્રાણી જ્યારે આ માનવીય ગુણોથી દૂર થઈ રહ્યો છે, ત્યારે પણ સૃષ્ટિના આ બીજા અબોધ પ્રાણીઓની ભાવ-સંવેદનાઓ હયાત છે. મનુષ્ય મર્યાદાશીલ, વિચારશીલ પ્રાણી હોવાનાં ગર્વ કરે છે, પરંતુ તૂટતા દામ્પત્ય સંબંધો, નષ્ટ થતી પારિવારિક શાંતિ, નિરંકુશ થતી પેઢીઓ અને અરાજકતાપૂર્ણ સામાજિક સંબંધો એ બતાવે છે કે આપણો જીવનક્રમ ગભડતો જઈ રહ્યો છે. આપણે ઈચ્છીએ તો પ્રકૃતિના બીજા જીવો પાસેથી આ સદર્ભ શિક્ષણ મેળવી શકીએ છીએ.

'ડિક-ડિક' જાતિના હરણ પત્નીવ્રતી હોય છે, તે હંમેશા જોડીમાં રહે છે. પોતાના જીવનકાળમાં તે ક્યારેય કોઈ બીજી હરણી સામે આંખ ઉઠાવીને પણ જોતું નથી. વાઘ અને હાથી વિશે પણ આવી જ વાત હોય છે. જોડી બનાવતા પહેલાં તે ખૂબ જ સાવચેતી રાખે છે, પરંતુ એક વખત જોડી બની ગયા પછી તે ત્યાં સુધી આ મર્યાદાને ઓળંગતા નથી કે જ્યાં સુધી નર કે માદામાંથી કોઈ એકનું

મૃત્યુ ન થઈ જાય. મૃત્યુ બાદ પણ ઘણા એવા હોય છે કે જેઓ પુનર્વિવાહ કર્યા વગર વિધુર જીવન પસાર કરે છે આવી રીતે તે પોતાના સમુદાયની સંવેદના સહજ રીતે જ પ્રાપ્ત કરતા રહે છે અને બીજાના દુઃખી દિવસોમાં પોતાની સંવેદનાઓ પણ પ્રદર્શિત કરે છે.

ચિંમ્પાજીઓની પારિવારિક અને દામ્પત્ય નિષ્ઠા મનુષ્ય માટે એક ઉદાહરણ છે. તેઓ પોતાનો નિવાસ વૃક્ષો ઉપર બનાવે છે. જોડી બનાવ્યા પછી ચિંપાંજી પોતાનું દામ્પત્ય જીવન નિષ્ઠાપૂર્વક નિભાવે છે અને કોઈ બીજા નર કે માદા તરફ આકર્ષાઈ તે ક્યારે પણ પોતાની વૈવાહિક મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન નથી કરતા. જ્યારે સમસ્ત પરિવાર પોતાના વૃક્ષ ઉપરના આવાસમાં આરામ કરી રહ્યું હોય તો નર વૃક્ષની નીચે રહીને તેમની સુરક્ષા કરે છે. કર્તવ્ય પરાયગ્રતાથી ઓતપ્રોત ચિંપાંજીનું આ ઉત્તરદાયિત્ય જાંવાથી જ બને છે. પરસ્પરનો પ્રેમ ન હોય તો આ ક્યારેય સંભવ નથી.

જંગલી બતકોમાં પણ આ પ્રકારની નિષ્ઠા જોઈ શકાય છે. આ બતકોમાં લગભગ ચાલીસ જાતિઓ હોય છે, પરંતુ દરેક બતક પોતાની પેટા જાતિના પોતાની જોડી સિવાય ક્યારેય કોઈ બીજી તરફ આકર્ષાતું નથી. જાપાની મેંડરિન આની બહુ જ વધારે નજીક હોય છે, પરંતુ જીવશાસ્ત્રીઓના અનેક પ્રયત્નો છતાં તેણે તેની સાથે મિલનની ના પાડી દીધી.

ઘુવડ એક વખત પોતાના સાથીની પસંદગી કરી લીધા પછી ગૃહસ્થ જીવનની મર્યાદાનું જીવન પર્યન્ત પાલન કરે છે. માદાને ઈંદ્ર સેવવામા 30=3૫ દિવસ લાગે છે. આ સમયે નર પોતાની માદા માટે સ્વયં ભોજન મેળવે છે અને તેનું રક્ષણ કરે છે. બચ્ચાં મોટા થયા પછી ઉડવાનું અને શિકાર

કરવાનું શીખી શકે છે. આની વચ્ચે તેમને માતા-પિતાનો આશ્રય નિરંતર મળતો રહે છે.

ધનેશ નામના પક્ષીને તો આથી પણ વધારે કષ્ટદાયક સાધના કરવી પડે છે. ઈંડાને સેવવા માટે આવશ્યક તાપ તેમજ માદાની સુરક્ષા માટે તેઓ જે માળામા રહે છે, નર તેનું દ્વાર બંધ કરી છે, તે તેટલુંજ ખુલ્લુ રહે છે જેમાંથી યાંચ માત્ર બહાર નીકળી શકે. બસ આનાથી નર પોતાની માદાને ખવડાવી-પીવડાવી શકે છે.

માતૃત્વભાવના જોવી જ હોય તો સારસ પક્ષીને જોવું જોઈએ. તે પોતાના ઈંડા એટલા સુરક્ષિત પાણીથી ઘેરાયેલ સ્થાને મૂકે છે કે તેને કોઈ પ્રકારનું નુકસાન ન પહોંચે. જો કોઈ પ્રકારે ત્યા કોઈ બીજું જનાવર પહોંચી જાય તો સારસ તેને લોલીલુલાણ બનાવીને ભાગી જવા માટે મજબૂર કરે છે. તે પોતાના ઈંડા-બચ્ચાને ક્યારેય પણ એકલા છોડતા નથી. એક સાથી હંમેશાં તેની પાસે બેસી રહે છે.

કાગડો અને સાપ જેવા જીવ પણ પોતાના બચ્ચાં તરફ વધારે ને વધારે ભાવનાશીલ હોય છે. કાગડાના ઈંડા-બચ્ચાં સાથે જો કોઈ ઈંડાગ્રહ કરે તો સમગ્ર કાગડા-સમુદાય ઈંડાગ્રહ કરવાવાળા ઉપર તૂટી પડે છે. સાપ પોતાના બચ્ચાંને કુંડળીમાં રાખે છે. આ અવસ્થામાં ભોજનની વ્યવસ્થા નરને માથે હોય છે. છાંદૂંદર ગર્ભધારણ પછી જ ભાવી બચ્ચાં માટે ખોરાક-સંગ્રહની શરૂઆત કરી નાંખે છે, જેથી પ્રસવ બાદ જ્યાં સુધી બચ્ચાં કીકકીક લાલી ચાલી ન શકે ત્યાં સુધી ત્યાં રહીને તેમનું રક્ષણ કરી શકે.

આ સંબંધમાં સૌથી સારી વ્યવસ્થા લાથીઓમાં હોય છે. તે ફક્ત બચ્ચાંનું જ નહીં પરંતુ સમગ્ર પરિવાર ગર્ભધારીણીને એક ઘેરામાં રાખીને તેની સુરક્ષાની વ્યવસ્થા કરે છે. જો આવા સમયે કોઈ તેના ઉપર આક્રમણ કરે તો લાથી એટલા ખુંખાર થઈ ઊઠે છે કે સમગ્ર જંગલને ખેદાન મેદાન કરી મૂકે છે.

હિન્દ મહાસાગરની કેટલીક માછલીઓ તો ઈંડાના જથ્થાને પોતાની સાથે-સાથેજ ફેરવે છે. જ્યાં સુધી તેમાંથી બચ્ચાં નીકળી ન આવે અને જાતે જ તરવાનું શીખી ન લે, ત્યાં સુધી તે તેમ કરે છે. એરિયસ તથા તિલપિયા માછલીનાં તો ઈંડાઓને પોતાના મોઢામા સેવે છે અને બચ્ચાને આત્મનિભર થવા સુધી પોતાની સાથે જ રાખે છે. તિલપિયાને થોડી પણ શંકા જાય તો તે પોતાના બચ્ચાંને પોતાના મોઢામાં સંતાડીને રક્ષણ કરે છે. કુતરા, બિલાડી જે સાવધાનીથી પોતાના બચ્ચાંને મોઢામાં દબાવીને તેમને એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને લઈ જાય છે, આ તેનાથી પણ અલગ પ્રકારનું ઉદાહરણ છે. ઉદરના દાંત ખૂબ જ તેજ હોય છે, પરંતુ બચ્ચાંને ઊંઘવતી વખતે તેને ક્યાંય પણ ઈજા ન થાય એટલી કોમળતાથી તેને ઊંઘાવે છે.

માછલીઓ પાણીમાં રહેવાવાળા જીવ છે, પરંતુ ગૌરાઈ જાતિની માછલીઓ એક વિશેષ પ્રકારનો ઘાસનો પોતાનો માળો બનાવે છે અને તેમાં બચ્ચાં પાળે છે એટલું જ નહીં, તેને પક્ષીઓની માફક મોટા થાય ત્યાં સુધી ખવડાવે પીવડાવે પણ છે. સીલ માછલીઓ પોતાના બચ્ચાંના પોપણ માટે પોતાના શરીરમાં ભોજનના વધારે પ્રમાણમાં સંગ્રહ કરી લે છે અને તેને તે પાંચ સપ્તાહ સુધી તેના જ બળે કિનારા ઉપર પડ્યા પડ્યા સેવન કરે છે. આ સમયે તે પૂર્ણ ઉપવાસ કરે છે. સતતિ પ્રેમનું આ અદ્ભુત પ્રમાણ છે.

આરંગટન અને ગિબન વાંદરા તથા ચિંપાંજી પેટ અથવા પીઠ ઉપર ઉઠાવીને બચ્ચાંને મોટા થવા સુધી ફેરવે છે. કેટલીક વાર બચ્ચાં મરી જાય છે, તો પણ તેઓ માતૃત્વની પીડાથી વશ થઈને કેટલાય દિવસ સુધી તેની લાશને જ છાતી સાથે ચાંપીને ફરતા રહે છે. ઓપોસમ બોમનેટને કાંગારુની માફક પેટમાં કોથળી હોય છે. બચ્ચાંને તે તે થેલીમાં રાખીને પાળે છે. ક્યાંય રોકાણ વખતે તેને બહાર કાઢીને રમત અને શિકાર કરવાનું શીખવાડે છે.

વેલ્સ દ્વીપથી એક વખત નામ, કમ વગેરેના એક ઓળખ પટ્ટા પગમાં બાંધીને કેટલાક પાણીના કબુતરોને વિમાન દ્વારા લઈ જઈને અન્ય દેશોમાં છોડી દીધા. આમાં એક કબુતરી પણ હતી, જેણે નજીકના સમયમાં જ બે બચ્ચાંને જન્મ આપ્યો હતો. તેને લઈ જઈને ૮૩૦ માઈલ દૂર બીજા ટાપુમાં છોડી દીધી, પરંતુ માતૃત્વ સ્નેહ તેને ત્યાં રહેવા ન દીધી. ૧૫ દિવસોની કષ્ટદાયક યાત્રા પછી તે પોતાના બચ્ચાંની પાસે પાછી આવી. જે કબુતરના બચ્ચાં નહોતા, સાથી હતા, તે પણ તેનાથી જુદા રહી ન શક્યા. એટલાટિક અને જિબ્રાલ્ટર હોવા છતાં ૩૭૦૦ માઈલની લાંબી યાત્રા કરીને તેઓ ૫-૬ મહિનામાં પાછા આવી ગયા.

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્તવ્યપાલનની મૂળપ્રેરણા સંવેદનાઓથી કૂટે છે. આ સંવેદના જ છે, જે પરસ્પર સ્નેહ-સૌજન્યને વિકસિત કરે છે. પ્રગતિનો આધાર પણ આ જ છે. વ્યક્તિ ક્યારેય આના વગર રહી શકતો નથી. જ્યારે તે પ્રવાહની વિરુદ્ધમાં જાય છે, તો તેને આવી અનેક મુશ્કેલીઓ, ઉલ્લંઘનો, વિપત્તિઓ, વિગ્રહોનો સામનો કરવો પડે છે, જેવો આ દિવસોમાં તે કરી રહ્યો છે. યોગ્યતા સ્નેહનો સગો ભાઈ છે. જ્યાં સદ્ભાવના હશે ત્યાં

તાલમેલ આપમેળે બને છે અને નભતું જાય છે. માનવેતર પ્રાણી અને કારણે મજામાં-આનંદમાં રહે છે અને દિવસો પસાર કરે છે, કારણકે તેમનામાં પરસ્પરનો પ્રેમ વધારે માત્રમાં રહે છે. સદ્ભાવનાના અભાવમાં સ્વાર્થ વિકસે છે અને બે પ્રતિદ્વંદ્વિના સ્વાર્થોના સંઘર્ષથી વિદ્વેષ અને વેમનસ્ય ઉપજે છે. જ્યાં કટૂતા હશે, વિગ્રહ હશે, ત્યાં પ્રગતિ પણ ઠપ્પ થઈ જશે અને અવગતિનો માર્ગ અપનાવી લેવાની મૂર્ખતાપૂર્ણ ચિત્રાવલિ જોવા મળશે. આજે આજ થઈ રહ્યું છે. પરસ્પરનો સદ્ભાવ ધટીને નજીવી માત્રામાં રહી ગયો છે અને સ્વાર્થોની ટક્કરો વધીને હિમાલય જેટલો વિસ્તાર ગ્રહણ કરી લીધો છે, જેથી સર્વત્ર અરાજકતા અને અશાંતિના વાતાવરણનો છાંયો દેખાય છે. પરિવારથી લઈને સમાજ, રાષ્ટ્ર સુધી આજે એવા વિષમ્ દેશ્ય અને કારણે દેખાઈ રહ્યા છે. પરિવાર વર્ણચાઈ રહ્યા છે, સમાજ તૂટી રહ્યા છે અને રાષ્ટ્રના ટુકડે ટુકડા થઈ રહ્યા છે, આની પાછળ સંવેદના અને સહિષ્ણુતાની કમી જ કારણભૂત છે. આપણે સદ્ભાવ અને સહનશક્તિ પેદા કરીએ, આ જ વર્તમાન વિભાજનનું એક માત્ર સમાધાન છે. આને કોઈપણ હાલતમાં પ્રાપ્ત કરવું જ રહ્યું.

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ શિષ્યોને ઉપદેશ આપી રહ્યા હતા. તેઓ સમજાવી રહ્યા હતા કે જીવનમાં આવતા અવસરોને વ્યક્તિ સાહસ તથા જ્ઞાનની કમીને કારણે ગુમાવે છે. અજ્ઞાનને કારણે તે અવસરનું મહત્ત્વ નથી સમજી શકતા. શિષ્યો આ વાત સારી રીતે સમજી શક્યા નહીં. ત્યારે શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ બોલ્યા - “સારું, નરેન્દ્ર કલ્પના કરકે તું એક માખી છે. સામે એક વાડકામાં અમૃત ભરેલું છે. તને ખબર છે કે આ અમૃત છે, બતાવ તેમાં તું એકદમ કૂદીશ કે કિનારે બેસીને સ્પર્શવાનો પ્રયત્ન કરીશ.”

જવાબ મળ્યો - “કિનારે બેસીને ચાખવાનો પ્રયાસ કરીશ. વચમાં કૂદી પડવાથી જીવન સંકટમાં પડી જાય.” સાથીઓએ નરેન્દ્રની વિચારશીલતાને વખાણી. પરંતુ પરમહંસજી હસ્યા અને બોલ્યા - “અરે મુરખ ! જેના સ્પર્શથી તું અમરતાની વાત કરે છે તેના વચમાં કૂદવાથી મૃત્યુનો ડર કેવો.” વાત સ્પષ્ટ થઈ ગઈ.

શુભ-ચિંતક પરંતુ અદૃશ્ય આપણા આ સલાયકો

ઘણું કરીને એવું સમજવામાં આવે છે કે મૃત્યુ પછીના જીવનમાં બધા પ્રાણીઓ ભૂત-પ્રેત બને છે અને જેના સંપર્કમાં આવે છે તેને ડરાવવાનું અથવા દુઃખ આપવાનું દુષ્કૃત્ય કરતા રહે છે. એવી આત્માઓ પણ હોય છે, પણ તેમાંની મોટા ભાગની નિમ્ન સ્તરની હોય છે અને ઉદ્દેગચ્ચસ્ત થઈને મરેલી હોય છે. આથી ઊલટું એવી દીવંગત પુણ્ય આત્માઓ પણ હોય છે જે જેવી રીતે જીવન કાળમાં સદ્ભાવ પ્રદર્શિત કરવામાં અને ઉદાર સેવા સાધનામાં લાગેલી રહેતી હોય એવો જ પ્રયત્ન મરણ બાદ પણ કરતી રહે છે.

અમેરિકાના પ્રખ્યાત પત્રકાર તેમજ લેખક બર્નાર્ડ લટને પોતાના ઉપર ગુજરેલી આવા પ્રકારની એક ઘટનાનો ઉલ્લેખ પોતાની કૃતિ “હીલિંગ હૈન્ડ્સ”માં કર્યો છે. ઘટના સને ૧૯૫૮ની છે. લટને મહોદય ‘પોલિયો માઈલિટિસ’નામની બીમારીથી પીડાતા હતા. આંખની જ્યોતિ ખૂબ જ ક્ષીણ થઈ ગઈ હતી. તેમની સારવાર કરી રહેલા આંખોના રોગના નિષ્ણાત ડૉ. હડસને તેમની બીમારીને અસાધ્ય જાહેર કરી અને કહ્યું કે ઓપરેશન કરવાથી આંખોની બાકીની જ્યોતિ પણ ચાલી જવાનો ભય છે. શ્રીમતિ પર્લ લટનેને એ ખબર હતી કે વીસમી સદીના પૂર્વાર્ધના વિખ્યાત આંખના નિષ્ણાત વૈજ્ઞાનિક સ્વ. ડૉ. લૅંગની અશરીરી આત્મા એલિસબરીના મિસ્ટર ચૈંપમૈનના માધ્યમથી અત્યાર સુધી આવા સંકડો અસાધ્ય આંખના રોગીઓની સારવાર કરી ચુક્યા છે. આથી તેમણે પોતાના પતિને એલિસબરી જવાનાં અનુરોધ કર્યો. બર્નાર્ડ લટને પોતાની પત્રકારત્વ બુદ્ધિને લઈને એલિસબરી પહોંચી ગયા. મિ. ચૈંપમૈનના ત્યાં તેમની જ રાહ જોવાતી હતી. ગાડીમાંથી ઉતરતાં જ લટને મલાશયને એક કમરામાં બોલાવ્યા, તે આ જોઈને આશ્ચર્યચકિત હતા કે યુવાન ચૈંપમૈનના વ્યકિતત્વમાં અચાનક પરિવર્તન કેવી રીતે થયું. તેઓ તેના ખભા ઉપર હાથ મૂકી રહ્યા છે. આવા મિ. લટને ! તમો આંખની બીમારીથી પીડાઓ છો હું

ડૉ. લૅંગ છું, તમારી શક્ય એટલી મદદ કરીશ.” ચૈંપમૈન આ બધું આંખ બંધ કરીને તંદ્રા જેવી અવસ્થામાં કહી રહ્યા હતા. લટનેની તર્ક બુદ્ધિ આને ભ્રમ કહેતી, ક્યારેક ટેલિપથી, તો ક્યારેક થોટ ટ્રાંસફરન્સ, તો ક્યારેક દિવ્ય દૈષ્ટિ વગેરે. વિચારોનો ઉદ્ભાવોલ તેમના મનમાં ચાલી જ રહ્યો હતો કે ડૉ. લૅંગે કહ્યુંકે-“તમને માઈનસ ૧૮ નંબરના ચરમા લાગે છે.” તે સમયે ખરેખર તેજ નબરના ચરમા લાગતા હતા. લટનેની આંખને બેત્રણ વખત હાથ લગાવી ડૉ. લૅંગે કહ્યુંકે “તમારી આંખોનું બચપણમાં જે ઓપરેશન થયું હતું-બિલકુલ સારું હતું.” ત્યારે લટનેની ઉંમર ૬ વર્ષની હતી અને આ ઘટનાને તેઓ ભૂલી ગયા હતા. ઓપરેશન કરવાવાળા ડૉક્ટરનું પણ મૃત્યું થઈ ગયું હતું.

બર્નાર્ડ લટનેની આંખોને ફરીથી હાથનો સ્પર્શ કરીને ડૉ. લૅંગે કહ્યું કે-“તમારી આંખોની વીટ્રિયસ ડ્રેનેજ સિસ્ટીમ બરાબર કામ કરતી નથી. ડિપ્લોપિયા થઈ ગયો છે. જે બીમારીના વાયરસ તમને કષ્ટ આપી રહ્યા હતા તે તમારા ચિકિત્સકના ઉપચારથી નષ્ટ થઈ ગયા છે પરંતુ તેના સ્થાને પ્રતિક્રિયા સ્વરૂપે બીજી નવી ભયંકર બીમારી થઈ ગઈ છે. હિપેટાઈટિસ વાયરસના આક્રમણને કારણે યકૃતને નુકસાન પહોંચી રહ્યું છે અને કષ્ટ વધી રહ્યું છે. શકિતક્ષીણ થઈ રહી છે. લટનેને ડૉ. લૅંગની આ બધી વાતો, રોગની વ્યાખ્યા વગેરે પહેલા જેવી જ લાગી રહી હતી. તેમની તાર્કિક બુદ્ધિ આશ્ચર્યજનક હતી. ત્યારે ડૉ. લૅંગે કહ્યું હું તમારી આંખોનું ઓપરેશન કરીશ જેમાં તમને કોઈ કષ્ટ નહીં પહોંચે કારણ કે આ ઓપરેશન સૂક્ષ્મ શરીરનું હશે-સ્થૂળનું નહીં. તમે તમારી વાતો અને ઉપકરણોના ઉપયોગનો અનુભવ કરશો પણ જોઈ શકશો નહીં. મારા બીજા સલાયક સૂક્ષ્મ શરીરવાળા આત્માઓ પણ છે.

આટલું કહીને ડૉ. લૅંગે પોતાનું કામ શરુ કરી દીધું. લટનેને આંગણિઓનો ચાલવાનો અને ઓપરેશનના સાધનોનો આમતેમ ઉપયોગ કરવાનો

અનુભવ થઈ રહ્યો હતો. ડૉ. લેંગ વચ્ચે બોલી રહ્યા હતા, “હું તમારા સૂક્ષ્મ શરીરને સ્થૂલ શરીરથી થોડું અલગ કરી ફલુઈડની તપાસ કરી રહ્યો છું, ક્રિસ્ટલ લેન્સ, રેટિના વગેરેનું પરીક્ષણ કરી રહ્યો છું. થોડી મિનિટ બાદ તેમણે કહ્યું-હવે ઓપરેશન પૂરું થઈ ગયું. તમારા સિલિયરી મસલ્સ અત્યંત કઠણ થઈ ગયા હતા અને પછી પોતાના સહાયકોને કહ્યું-જો હિપેટાઈટિસ વાયરસનું ઓપરેશન નહીં કરાય તો આ ઓપરેશન વધારે લાભદાયક નહીં થાય.’ ડૉ. લેંગે ફરી એકવાર બંધ આંખની મુદ્રામાં જ હટનના શરીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો. બર્નાર્ડ હટનને નિરંતર અનુભવ થઈ રહ્યો હતો કે જેવી રીતે તેમના મૂર્છિત શરીર ઉપર ઓપરેશન થઈ રહ્યું હોય.

ઓપરેશન પૂરું કર્યા પછી ડૉ. લેંગે હાથના સહારે બર્નાર્ડ હટનને ઊઠાવીને બેઠો કર્યો. તે સમયે તેને ઘણી કમજોરી લાગી રહી હતી, ત્યારે માર્ગેટ નામની એક નર્સ આવી અને તેણે ઊભા થવા માટે મદદ કરી. ચાલતી વખતે ડૉ. લેંગે કહ્યું મિ. હટન હું તમારી બરાબર મદદ કરતો રહીશ અને મારા સૂક્ષ્મ શરીરથી તમારા સૂક્ષ્મ શરીરમાં ઓપરેશન પણ કરતો રહીશ. તમારી આંખોની રોશની ફરીથી પાછી આવી જશે અને તમારું જીવન સુખમય રીતે પસાર થશે, એવી મને પૂરી આશા છે.” બર્નાર્ડ હટન પોતાની કૃતિમાં લખે છે કે પાછા આવતી વખતે મને જે કારમાં બેસાડવામાં આવ્યો હતો, તે સમયે આંખોથી કશું જ દેખાતું ન હતું પરંતુ થોડી જ વાર પછી ધીરે ધીરે બધું જ સ્પષ્ટ નજરે પડવા લાગ્યું. તે પ્રસન્નતાપૂર્વક પોતાને ઘેર આવી ગયા. વારંવાર તેમનું હૃદય અદેશ્ય પૂર્વજસત્તા દ્વારા જોયેલી માની ન શકાય તેવી મદદથી ભરાઈ આવતું હતું. આના પછી તેઓનો બધો જ જીવનક્રમ બદલાઈ ગયો હતો.

‘મિસ્ટ્રીજ ઓફ એનેક્સપ્લોડ’ તેમજ ‘ઈન વિજર્બલ હૅલ્પર્સ’ નામના બીજા પુસ્તકોમાં આ પ્રકારની અનેક ઘટનાઓનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન છે જેમાં મનુષ્યના કાર્યોમાં અશરીરી દિવ્ય પૂર્વજ આત્માઓ દ્વારા આકસ્મિક રૂપે સહાય પ્રદાન થઈ છે. આ શ્રૃંખલામાં એક ઘટના સને ૧૯૬૭ની છે. હડસન નદીને કીનારે બનેલા વિક્ટોરિયા વખતના એક

ભવ્ય મકાનને લોકોએ ભૂતિયું કહીને છોડી દીધું હતું, તેને શ્રીમતિ એકલે નામની એક મહિલાએ ખરીદી લીધું અને તેમાં સહપરિવાર રહેવા લાગી. એક રાત્રે તેમને એક પ્રેતાત્મા દેખાઈ, તેને જોઈને તે ડરી ગઈ અને જેવી તે ત્યાંથી ભાગવા માટે પાછી વળી તો તેઓએ જોયું કે તે છાયા તેમના માર્ગમાં ઊભી છે. આ મૃત પૂર્વજ છાયાએ ધીમા સ્વરે કહ્યું-“તમે ડરીને ભાગશો નહીં. અત્યાર સુધી જેટલા માણસ આ મકાનમાં આવ્યા છે તેઓ ભયભીત થતા રહ્યા છે, જ્યારે અમારો ઉદ્દેશ્ય મનુષ્યોને ડરાવવાનો અને નુકસાન પહોંચાડવાનો નથી પરંતુ તેમની સહાયતા કરવાનો અને સહાનુભૂતિ આપવાનો છે.” તેને આશ્વાસન મળ્યું અને બોલી-“તમે લોકો કોણ છો, કેટલી વ્યક્તિઓ છો, તથા આ સ્વરૂપે તમારે કેમ ભટકવું પડે છે ?” પ્રેતાત્માએ જવાબ વાળ્યો-“અમે લોકો ત્રણ વ્યક્તિઓ છીએ જે તમારા જ વંશના છે. તમારું અહીં આવવું એ સંયોગ માત્ર નથી. અમારા દ્વારા એકલેને આપવામાં આવેલ વિચાર-પ્રેરણાજ તમને અહીં લાવ્યા છે. મૃત્યુ પછીના જીવનમાં એક યોગિ એવી હોય છે જેમાં ઉચ્ચ-અશરીર આત્માઓ સહાયક આત્માઓ સ્વરૂપે સૂક્ષ્મજગતમાં ભ્રમણ કરતી રહે છે અને જરૂરતમંદની સહાયતા કરે છે. જ્યારે આ મકાનને ભૂતિયું કહેવામાં આવ્યું તો અમને લાગ્યું કે તમોને અહીં બોલાવવામાં આવે. શ્રીમતિ એકલે ખાસીવાર સુધી પોતાના મૃત પૂર્વજ સાથે વાતો કરતી રહી. પછીથી ઘણા પ્રસંગોએ તે મૃત પ્રેતાત્માઓ તેને મદદ કરતી રહી.

અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ અબ્રાહમ લિંકનને તો પ્રેતાત્માઓ ઉપર એટલો વિશ્વાસ હતો કે ઘણી વખત એક પ્રેતવિદ્યા વિશારદ કુમારી નૈટિ કોલન વર્ગને વ્હાઈટ હાઉસમાં બોલાવતા અને તેના માધ્યમે મૃત પૂર્વજ આત્માઓ સાથે સંપર્ક કરી મહત્વપૂર્ણ નિર્ણય લેતા હતા. વિશ્વયુદ્ધના દિવસોમાં તો પ્રેતઆત્માઓ તેમના વિશ્વાસુ મિત્ર બની ગયા હતા, જેની મદદથી લિંકનને તોફાનીઓના એવા રહસ્યોની ખબર પડી જતી જેને ગુપ્ત વિભાગ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવું અસંભવ હતું. પોતાના જીવનના દુઃખદ અંતને પણ તેમણે પ્રેતાત્માઓના માધ્યમથી જ જાણી લીધો હતો. વ્હાઈટ હાઉસ આવા સંદેશ આપવાવાળા મૃત પૂર્વજ

આત્માઓની કથાઓ સાથે હજુ પણ જોડાયેલું છે. કૈલિફોર્નિયાની મહિલા લેખિકા રોજમેરી બ્રાઉને પોતાની પુસ્તક “ડૂવી ડઈ”માં પોતાની આત્મકથામાં લખ્યું છે કે જ્યારે તે ૨૭ વર્ષની હતી ત્યારે એક દિવસ વિશ્વપ્રસિદ્ધ મૃતઆત્મા સંગીતકાર-જેમાં બિથોવેન મોજાર્ટ વગેરે સામેલ હતા-ને જોઈને ડરી ગઈ. તેમના વિચાર વાંગીને આશ્વાસન આપતાં તેમણે કહ્યું- “અમે તારી મારફતે સંગીતના વિકાસની અમારી ઈચ્છા પૂરી કરવા માંગીએ છીએ. આ દિશામાં તું તારી યોગ્યતા વધારતી જા, તેમાં અમો બધા તમારી મદદ કરીશું.” આ રીતે તે આત્માઓ ૧૫ વર્ષ સુધી સંગીત સાધનામાં તેમનું સતત માર્ગદર્શન કરાવતી રહી. પરિણામ એ આવ્યું કે સને ૧૯૬૮માં બી.બી.સી.એ બ્રાઉનના સંગીત ઉપર આધારીત એક વૃત્તચિત્ર પ્રસારિત કર્યું. વિશ્વના ત્યારના સંગીત વિશારદોએ તેને જોયા-સાંભળ્યા પછી એકજ નિષ્કર્ષ કાઢ્યું કે જો આ બધી બ્રાઉનની જ રચનાઓ છે, તો નિસંદેહ એક વિશ્વાસ ન બેસે તેવી ઘટના છે કે વિશ્વના અગાઉના પ્રસિદ્ધ સંગીતકારો મારફત માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત કરેલ કૃતિઓ છે.

બ્રાઝિલના બેલોહોરીજોટે જનપદના જોસ પેડ્રો ડી ફીરાસ નામના એક ખેડૂતના પુત્ર ‘એરિગો’એ ઓકલ્ટ મેડિસિનના ઈતિહાસમાં અભૂતપૂર્વ નામ મેળવ્યું છે. જ્યારે તે શાળામાં ભણતો હતો ત્યારથી તેને માથાના દુખાવાની ફરિયાદ હતી. ઉંમર થયા બાદ પણ તે દુખાવો વધતો જ ગયો સાથે સાથે સ્વપ્નામાં તેને કેટલીક ચિકિત્સક પ્રેતાત્માઓ પણ દેખાતી અને તે બરાબર નિર્દેશ આપ્યા કરતી. તેને આજ્ઞા આપતી એક અશરીરી આત્માએ પોતાનો પરિચય આપતાં કહ્યું કે તે ડૉ. એડોલ્ફો ફિટ્જ નામના જર્મન વાઢકાપના ચિકિત્સક છે, જેમનું મૃત્યું પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધમાં થયું હતું. તે પરોપકારી ચિકિત્સક હતા, જે જરૂરતવાળા ગરીબ રોગીઓના વાઢકાપની ચિકિત્સા મફતમાં કરી આપતા હતા. તેમણે આગળ કહ્યું કે તેઓ મૈકિસકોના પછાત પ્રદેશોમા પોતાનું પરોપકારી કાર્ય આરંભ કરવા ઈચ્છે છે અને તેના માટે તેમને એરિગો જેવા દયાળું-હૃદય માધ્યમની જરૂર છે. તેમનાં માથાનો દુખાવો પણ જરૂરતવાળા રોગીઓની સેવા સહાયતાથી સારો થઈ જશે. આવી રીતે સ્વપ્ન અને

માથાના દુખાવાથી પાંચ વર્ષ સુધી રક્તક કર્યા બાદ એરિગોને અંશતઃ ડૉ. ફિટ્સનો નિર્દેશ માનવો જ પડ્યો અને પહેલી વાઢકાપ ક્રિયા પોતાનાજ પાડોશીથી શરૂ કરી જેને ફેફસાનું કેન્સર હતું. એરિગો માટે આ એક આશ્ચર્યજનક ઘટના હતી કે એક અશરીરી આત્મા તેની મારફતે આટલું મુશ્કેલ ઓપરેશન થોડી જ સેકન્ડમાં કેવી રીતે સફળતાપૂર્વક કરી શકી.

હવે તો એરિગોના માટે વાઢકાપ ચિકિત્સા રોજ બરોજના જીવનનો ક્રમ બની ગઈ હતી જે સને ૧૯૫૬થી જીવન પર્યન્ત સુધી સતત ચાલતી રહી. ઓપરેશનની સાથે સાથે તે લોકોની નિસ્વાર્થ સેવામાં લાગેલો રહેતો. ખ્યાતી ફેલાતી ગઈ. સને ૧૯૬૩માં તેમના ચમત્કારિક કાર્યોની તપાસ કરવા માટે વિશ્વ વિખ્યાત ચિકિત્સક ડૉ. અંદ્રીજા પુલરિશના પ્રમુખપદે ખ્યાતનામ દસ ડૉક્ટરોની એક ટીમ નીમવામાં આવી. જોવામાં આવ્યું કે એરિગોની હોસ્પિટલમાં સવારથી જ સેંકડો રોગીઓ ભેગા થઈ જતા હતા. તેમની તેઓ તપાસ કરીને એક સામાન્ય છૂરાથી વાઢકાપ ક્રિયા કરીને રજા આપી દેતો હતો. રોગીઓના ઘા થોડી જ મિનિટોમાં સારા થઈ જતા હતા. એક પરીક્ષણમાં તેમની પાસે એક હજાર રોગીઓને બોલાવવામાં આવ્યા જેમાંના ૫૪૫ની પાસે પોત પોતાના ચિકિત્સકોના નિદાનના કાર્ડ પણ હતા. જેને તપાસ ટુકડીએ પોતાની પાસે રાખી લીધા. જાણવા મળ્યું કે એરિગો અગાઉની રીતે જ સોગોને ઓળખીને તેનો ઉપચાર સફળતા પૂર્વક કરી બતાવ્યો. આ આખી પ્રક્રિયાનું વિડીયો રેકોર્ડિંગ પણ કરવામાં આવ્યું જેથી કોઈ પણ પ્રકારની શંકા ન રહે. સને ૧૯૭૧માં એરિગોનું મૃત્યું થયું ત્યાં સુધી ડૉ. એડોલ્ફો ફિટ્જની આત્માના માધ્યમે વાઢકાપ ચિકિત્સાનું પોતાનું પરોપકારી કામ બરાબર કરતા રહ્યા.

સૂક્ષ્મ જગતનું અસ્તિત્વ છે. આની સાબિતીઓ ઘણીજ મળે છે, છતાં પણ આપણે પ્રત્યક્ષવાદીઓ તેનો ઈન્કાર કરી રહ્યા છીએ. જો આ અસંખ્ય સભાવનાઓથી ભરેલ પરોક્ષ જગતને જાણી-સમજી શકાય તો તેની મદદથી અનેક પ્રકારના લાભ મેળવી શકાય તેમ છે. અધ્યાત્મ પરોક્ષ જગતની બારીઓ ખોલીને તેનું દિગ્દર્શન કરાવવાવાળી વિદ્યાનુ જ નામ છે

તપ્યા સિવાય સિદ્ધિ મળે તો કેવી રીતે ?

કચી માટીના બનેલા ઘડામાં પાણી ભરી દેવાથી તે થોડી વારમાં ભીનો થઈ વિખેરાઈ જાય છે. પરંતુ જો તેને ભઠ્ઠીમાં પકાવી લેવામાં આવે તો મજબૂત થઈ ઘણા સમય સુધી કામ લાગે છે. આ તપાવાનો ચમત્કાર છે. ધાતુઓનું શુદ્ધિકરણ આ રીતે થાય છે. તે જમીનમાંથી માટીના સ્વરૂપે જ નીકળે છે. તે સ્થિતિમાં તે કોઈ કામમાં લાવવી યોગ્ય નથી હોતી. તેને ભઠ્ઠીમાં નાંખીને પીગળાવામાં આવે છે ત્યારે શુદ્ધ ધાતુ મળી આવે છે. કચરો સળગીને અલગ થઈ જાય છે. જો તેને આ પ્રક્રિયામાંથી પસાર કરવામાં ન આવે તો ધાતુઓનો વિશાળ જથ્થો નકામો જ પડી રહેવાનો અને તેનાથી કોઈ ઉપયોગી સાધન બની ન શકે.

કચી માટીથી બનેલ મકાન વરસાદ આવવાથી ધોવાઈ અથવા વહી જાય છે. પરંતુ જો તે ઈંટોને પકાવીને ઈમારત બનાવવામાં આવે તો તે વર્ષો સુધી તેમના તેમ ઊભી રહે છે. સાધનો, મીઠાઈઓ ચુલાની અગ્નિ ઉપર ચઢ્યા પછી જ બની શકે છે. આયુર્વેદિક ઔષધિઓનાં રસ, ભસ્મ, અગ્નિ-સંસ્કારથી જ બની શકે છે. અર્ક, ભસ્મ વગેરેનું નિર્માણ પણ અગ્નિ સાનિધ્યથી જ બની શકે છે.

સૂર્ય ઉનાળામાં તપે છે તો સમુદ્રથી વાદળ બને છે અને ઘનઘોર ઘટાઓ બનીને જમીનને મખમલી હરિયાળીથી ભરે છે. તપસ્વીઓ યોગ સાધે છે અને તપ તિતિક્ષાને આધારે સુષુપ્ત શક્તિકેન્દ્રોને જાગૃત કરે છે. ગુરુકુલોમાં વિદ્યાર્થીઓને કઠોર જીવનની સંયમ સાધના કરાવવામાં આવે છે. આના આધારે તે પ્રચંડ પરાક્રમ કરવા સમર્થ માણસો બને છે.

તપનો મહિમા અપાર છે. કષ્ટ, સહનશીલતાનો અભ્યાસ જ્યારે મહાન ઉદ્દેશ્યોને પૂરા કરવા માટે થાય છે, ત્યારે તેને તપસ્યા કહે છે. આ ભૌતિક પ્રયોજનો માટે પણ કરાય છે અને અધ્યાત્મ પ્રયોજનો માટે પણ. જે વૃક્ષ કઠોર પરિસ્થિતિઓમાં ઊગે છે અને વૃદ્ધિ પામે છે તે પર્વત શિખરો પર પણ લહેરાય છે. આંધી તોફાન સાથે ટકરાય છે. પરંતુ બગીચાની શોભા વધારનાર ફૂલ જરાપણ

ગરમી-ઠંડીની પ્રતિકૂળતા આવતાં જ મુરઝઈ જાય છે. અમીરોની સુવિધાઓ તેમને નિષ્ક્રિય અને વ્યસની બનાવે છે. પરંતુ જે ખાણો ખોદે છે તે મજૂરોના હાથનાં કાંડા મજબૂત અને છાતી ફુલેલી રહે છે. મુશ્કેલીમાં ઉછરનાર મોટા પરાક્રમ કરી બતાવે છે. પરંતુ જેનું પાલનપોષણ ફૂલોના પારણામાં થયું છે તેમને જમની ઉપર પગ રાખતાં જ ખટકે છે. મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવાની શક્તિ તેમનામાં નથી હોતી. દરેક મોસમ તેમને પ્રતિકૂળ પડે છે. ઋતુની બીમારીઓ એક પ્રકારે તેમને પોતાનો સ્થાયી યજમાન બનાવી લે છે. શ્રમથી દૂર રહેવાવાળી સ્ત્રીઓને પ્રસૂતિ વખતે પ્રાણઘાતક કષ્ટ સહન કરવું પડે છે. કેટલીક વાર તો તે આ પ્રસંગે પોતાનો જીવ સુઢાં ખોઈ બેસે છે. જ્યારે લુહારની લોખંડ ટીપવાવાળી મહિલાઓ એવી રીતે બાળકોને જન્મ આપે છે કે જેમ કોઈ અસાધારણ થયું જ ન હોય. બેચાર દિવસની આ કઠીન કામથી રજા પણ લેતી નથી. તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવાથી ખબર પડે છે કે નિરોગીપણું અને દીર્ઘાયુષ્યની ચાવી શ્રમશીલતા સાથે જોડાયેલી છે. વનવાસી ભીલ લોકો તીરથી ચીત્તાને પાડી દે છે. તેમને ન તો પૌષ્ટિક ખોરાક મળે છે અને ન તો સુવિધાપૂર્ણ સાધનો મળે છે.

પ્રગતિના રસ્તાઉપર આગળ થવાવાળા પ્રત્યેક માણસને પોત-પોતાના ઢંગનો કઠોર પરિશ્રમ કરવો પડે છે. પહેલવાન, વિદ્વાન, વૈજ્ઞાનિક, નાવિક, કલાકાર, એકાએક પોતાના વિષયોમાં પ્રવીણ નથી થઈ જતાં. તેમને મજૂરની માફક વ્યસ્ત રહીને કઠોર પરિશ્રમ કરવો પડે છે.

પ્રતિકૂળતાઓ એકાએક દૂર થઈ જતી નથી, તેની સાથે કઠોર સંઘર્ષ કરવો પડે છે. વૈજ્ઞાનિકોએ મોરચો જોડવા કઠિનાઈ સાથે જન્મવું પડે છે અને પ્રચંડ સાહસનો પરિચય કરાવવો પડે છે. આત્મશોધન માટે અભ્યાસીએ નકામી આદતોને ઉખાડીને ફેંકી દેવા માટે તૈયાર રહેવું પડે છે. આ પ્રસંગ ઘોબી દ્વારા ઘોવાના કપડા ઘોવા સાથે બંધ બેસે છે. મેલાં કપડાં જ્યારે ગરમ ભઠ્ઠીમાં ઊકળે છે

અને ડંડાની પીટાઈ સહન કરે છે ત્યારે તેને ચકાચક ચમકવાનો અવસર મળે છે. કક્ત પાણી નીચોવી નાખવાથી સફાઈ ક્યાંથી આવે ? વાસણો ઉપર, પથ્થરો ઉપર ઘર્ષણથી જ ચમક આવે છે. અનીતિ સાથે લડવાવાળાને અનેક પ્રહાર સહન કરવા પડે છે, જેનાથી અંગત સ્વાર્થોને ચોટ પહોંચે છે. સુધારકોમાંથી અનેક વ્યક્તિઓએ શહીદ થવું પડે છે. દેવ દાનવ યુદ્ધમાં પ્રથમ આક્રમણ કરવાવાળા દૈત્યો જીતતા અને દેવો હારતા રહ્યા છે. નુકસાન દેવતાઓને જ વધારે ઉઠાવવું પડ્યું છે. ભલે અંતમાં સત્યનો વિજય થાય છે તે પંકિત સાચી પડી હોય, અને દેવત્વને જીતવાનો શ્રેય મળ્યો હોય. આક્રમણથી ડરીને જો દેવતાઓએ પીઠ દેખાડી હોત તો પછી તેઓનું કોઈ ઠેકાણું ન રહેત અને હરહંમેશ માટે પરાજિત થઈને રહેવું પડ્યું હોત.

ભૂણને ઉદરમાંથી બહાર નીકળવા માટે પ્રયંડ પુરુષાર્થ કરવો પડે છે. આ સમયનું આખું દેશ્ય લોહીથી તરબતર ભર્યું હોય છે. તેના સિવાય સ્વચ્છ હવા અને મુક્ત આકાશ નીચે વિકસિત થવાનો સારો યોગ ન મળત. ભૂણની સ્થિતિમાં જ પડ્યો પડ્યો ગર્ભ સડી જાત. મુર્ગીના ઈંડામાંના ટીંપા જ્યારે થોડી સમર્થતા પ્રાપ્ત કરે છે તો બહાર નીકળવા માટે હલચલ મચાવવાની શરૂઆત કરે છે. ઉપરના કઠોર કલેવરમાં આ જ આધારે તીરાડ પડે છે અને અચ્યું બહાર નીકળી આવે છે. બીજા જીવધારીઓની જેમ તે પોતાના સ્વતંત્ર અસ્તિત્વનો પરિચય આપે છે. આ સંઘર્ષ અધ્યાત્મની ભાષામા તપ કહેવાય છે. તપનો અર્થ છે તપવું, તપવાથી દરેક વસ્તુ ચમકે છે. સોનાને તપાવવાથી તેના સાચા-ખોટાની ઓળખ મળે છે. ચપ્પાને પથ્થરના ચરખા ઉપર ઘસવામાં આવે છે ત્યારે તેની તેજ ધાર ચમકે છે.

કીર્તિમાન સ્થાપિત કરવાવાળા પર્વતારોહકો, ધોડેસવારો જીવના જોખમે આગળ વધે છે. રમત જીતવાવાળા ખેલાડી પણ પોતાનું પૌરુષ ચરમ સીમાનો પરિચય આપે છે. વિજયશ્રીને પ્રાપ્ત કરવાનું તેના માટે સંભવ બન્યું છે, જેણે પોતાના સાહસના સ્તરે શ્રેષ્ઠતાનો પરિચય આપ્યો છે. ડરતા રહેવાવાળા, કાયરતા અપનાવવાવાળા, ભયભીત લોકો અપેક્ષા કરતાં વધારે નુકસાન ઉઠાવે છે. આક્રમણ કરવાવાળા

તેમની માનસિક સ્થિતિને જાણીને વધારે નિશ્ચિંતાપૂર્વક વિશેષ પ્રયંડ આક્રમણ કરે છે. તાણીને ઊભા થઈ જવાવાળા રીંછ-વાંદરાઓએ લંકાના રાક્ષસોને પરાજિત કરી દીધા હતા.

યમરાજે એક વખત મોતને એક પ્રદેશમાંથી પાંચ હજાર માણસો મારીને લાવવા માટે મોકલ્યો. જ્યારે તે થેલી ભરીને લાવ્યો ત્યારે ગણતાં તે પંદર હજાર નીકળ્યા. જવાબ માગ્યો કે આટલા વધારે કેમ ? મોતે સાબિતી સાથે સિદ્ધ કર્યું કે બીમારીમાંથી પાંચ હજાર જ મર્યા છે. બાકીના ભયથી ભયભીત થઈ વગર મોતે મરી ગયા અને પરલોક આવવાવાળી ભીડ સાથે જોડાઈ ગયા. કહેવાય છે કે સાહસિક જીવનમાં એક વખત મરે છે પરંતુ કાયર તો ભયભીત થઈને ડગલે-પગલે કાણે કાણે મરતો રહે છે.

હીરો એક પ્રકારે કોલસો જ છે, જમીનમાં વધારે તાપમાન સહન કરે છે તે કોલસો હીરો બની જાય છે. સચ્ચાઈ અને બહાદુરીની યથાર્થતા તપાસવાની એક જ કસોટી છે કે પ્રલોભન અને દબાણની આગળ ઝૂકી ગયો કે નહીં. જે છાતી કાઢીને ઊભો થઈ જાય છે તેની હિમ્મત જોઈને મુસીબત પણ ડરીને પાછી વળી જાય છે.

યોગી લોકો તપશ્ચર્યાના બળે જ રિદ્ધિ-સિદ્ધિઓ મેળવે છે. સપ્તઋષિ આટલા ઉચા સ્થાને આજ આધારે પહોંચે છે. ભગીરથે ગંગાને જમીન ઉપર લાવવા અને પાર્વતીએ શિવ સાથે લગ્ન કરવામાં સફળતા મેળવી. દેવતાઓને તપસ્વી દેહીચિના હાડકાં માગીને ઈન્દ્ર-વજ્ર બનાવવું પડ્યું. તપસ્વી દેવતાઓથી મોટા હોય છે, વરદાન આપવા માટે તેમને જ સ્વર્ગમાંથી ઘરતી ઉપર આવવું પડે છે.

વિશેષ પ્રયોજનો માટે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ, વિશેષ પ્રકારની તપસાધના કરે છે. પરંતુ સર્વ સાધારણ માટે તેનો સરળ ઉપાય એક જ છે કે ઉચ્ચ ઉદ્દેશ્યોને પૂરા કરવા માટે સંયમસાધના તેમજ પરમાર્થ પ્રયોજનો માટે કષ્ટ સહેવા, પુરુષાર્થ કરવા માટે બધા સાહસ સાથે પ્રયત્નશીલ રહે. અનીતિની સાથે સંઘર્ષમાં મુશ્કેલી સહન કરવાવાળા ઉચા સ્તરની ઉપલબ્ધિ મેળવી શકે છે. શ્રેયાર્થી બનવા માટે થોડી કીમત ચુકવવી પડે છે, તપ સાધનાના રાજમાર્ગ ઉપર ચાલીને જ સિદ્ધિ-ઉપલબ્ધિનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

મૃત્યુનું હસીને સ્વાગત કરો

મૃત્યુ એક સુનિશ્ચિત તથ્ય છે. આ એક એવું સત્ય છે જે બધાની સામે એકના એક દિવસે આવીને રહે છે. આ સંસારના જે થોડા નિયમો એવા છે જેને જાણવા પડે. જે જીવે છે તેને મરવું પડે છે. આ તથ્યને પ્રત્યેક વ્યક્તિ જાણે છે, પરંતુ જાણવા છતાંય માનવા તૈયાર થતા નથી. પ્રત્યેકને મૃત્યુનો ભય શરૂઆતથી જ સતાવ્યા કરે છે અને તેનાથી બચતા રહેવાનો પ્રત્યેક શક્ય પ્રયત્ન કરતો રહે છે. મરતી વેળાએ આદમીની દશા ઘણી દયાજનક બને છે અને તે કોઈ પણ કીંમતે તે ઘડીને ટાળવા માટે તૈયાર થાય છે. પરંતુ વિધિના વિધાન સામે કોઈનું કશું ચાલી શકતું નથી. પોતાનું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે અને તે કોઈ પણ સમયે જાણ કર્યા સિવાય આવી શકે છે તે તથ્યને હૃદયમાં ઉતારી લેવામાં આવે તો પછી જીવનનું અવિચ્છન્ન મિત્ર મૃત્યુનો ભય હોવાનું કોઈ કારણ રહેતું નથી.

તત્વદર્શી મનીષિયોના મતે મૃત્યુનો અર્થ છે કુરુપતાનું સૌંદર્યમાં પરિવર્તન. અનુપયોગિતાના સ્થાન પર ઉપયોગિતાનું આરોપણ. આનાથી ડરવાનું કે રોવાનું કોઈ કારણ નથી. તે તો હર્ષોલ્લાસનો ઉત્સવ છે જેમાં અનેક પ્રકારની જીવનોપયોગી સત્પ્રેરણાઓ ઉમટી પડે છે. જેવી રીતે દિવસ અને રાત કામ કરવા અને આરામ કરવા માટે હોય છે, ઠીક એ જ રીતે જીવન-મૃત્યુનો ક્રમ અટક્યા સિવાય ચાલ્યા કરે છે.

ગીતાના બીજા અધ્યાયનો ૨૨મો શ્લોક- “વાસાંસિ જીર્ણાંનિ યથા વિહાય નવાનિ ગૃહ્યાતિ નર્સોપરાણિ.....”માં શરીરને વસ્ત્ર સમાન સમજવામાં આવ્યું છે, જે રીતે કોઈ વ્યક્તિ જીર્ણ-જૂના વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરીને નવા વસ્ત્રોને ગ્રહણ કરી લે છે તે રીતે આત્મા પણ નિષ્ક્રિય અને નિસ્તેજ શરીરને છોડીને નવું શરીર ધારણ કરે છે. આ શરીર તો ભસ્મીભૂત થવા માટે બન્યું છે. ‘ભસ્માત્ શરીરમ્’ (યજુર્વેદ ૪૦,૧૭). પછી મૃત્યુનો ભય કેવો ? ખરેખર આ

એક એવું પરીક્ષા ઘર છે જેમાં જીવનની વાસ્તવિકતાનો ખ્યાલ આવે છે કે તેનો ઉદ્દેશ શો હતો અને કેવો પ્રયોગ કર્યો ? શરીર આત્માનું માત્ર વસ્ત્ર સમાન છે. તેની સુખ-સગવડો માટે આત્માને પાપ અને પતનના શોક અને સંતાપના ખાડામાં ધકેલવું જોઈએ નહિ, જેના કારણે જન્મજન્માંતરો સુધી નરકની મુશ્કેલીઓ ભોગવવી પડે અને અનંતકાળ સુધી પશ્ચાતાપ કરવો પડે.

જૂના કપડાં ઉતારીને નવા કપડાં પહેરવામાં કોઈને શું કશુંય કષ્ટ પડે છે ? લગભગ આના જેવો પ્રશ્ન મૃત્યુના વિશે પૂછવામાં આવે તો તેનો ઉત્તર ગંભીરતાથી આપી શકાય છે કે મરણ એક દુઃખદાયી, કષ્ટપ્રદ અને દારુણ વેદના આપનારી પ્રક્રિયા છે. ભય મનુષ્યની સહજવૃત્તિ ગણાય છે. પરંતુ તે ભય કાયરતાનું નહીં સતર્કતાનું લક્ષણ છે. આમ તો કોઈ મરવા ઈચ્છતું નથી બલકે મૃત્યુથી બચવાનો હરકોઈ ઉપાય કરે છે. ‘હાય, હુ મરી જઈશ’ની આ ભાવના જ ભયનું કારણ છે જે કાયરતાની નિશાની છે અને વ્યક્તિના અંતરમાં છુપાયેલ સાહસિકતાયુક્ત સત્પ્રેરણાઓને ઉગવા દેતી નથી.

જે જન્મ લે છે તેનું મરણ પણ સુનિશ્ચિત છે અર્થાત જીવન મૃત્યુનું ચક્ર સંસારના પ્રત્યેક પ્રાણી સાથે અવિભિન્ન રૂપે જોડાયેલ છે. પરંતુ માનવીની મનોદશા કેટલીક એવા સ્તરની બની ગઈ છે કે તે મૃત્યુની અપેક્ષાએ જીવનને સારું સમજે છે અને તેને અક્ષય બનાવી રાખવાના તાણાવાણા ગુથવામાં લાગ્યો રહે છે. પરિસ્થિતિઓ ભલે વિપરિત અને વિષમ કેમ ન બની રહે પરંતુ જીવન વ્યતીત કરવાની પ્રવૃત્તિ કદી અટકતી નથી કારણકે ભવિષ્યમાં તે પરિસ્થિતિઓ અનુકૂળ થવાના સ્વપ્નો જોવામાં આવે છે. જ્યારે મૃત્યુનું ચિંતન કરતી વેળાએ ભાવી શક્યતાઓની આશા કરવી શેખચલ્લીની જેમ નિરર્થક સાબિત થાય છે. ‘હું જીવીત રહું’ વાળી જીજીવિષા જ પ્રત્યેક પ્રાણીના

અસ્તિત્વને યથાવત્ રાખે છે. મૃત્યુથી ભયભીત થવાનું આ એક માત્ર કારણ છે સ્મશાન ગામની બહાર હોવું એ સિદ્ધ કરે છે કે વ્યક્તિને મૃત્યુ પસંદ નથી. જ્યારે આ એક સનાતન સત્ય છે જેને ટાળી શકાતું નથી. છતાંય લોકો ભયભીત બની રહે અને સતત જીવતા રહેવાની આશા સેવ્યા કરે તો એનાથી મોટો ભ્રમ બીજો કયો હોઈ શકે ? જીવનના ભ્રમ-ભટકાવોની ઉત્પત્તિ મૃત્યુ-વિસ્મરણના ફળસ્વરૂપે જ થાય છે. દરરોજ માનવ સમાજમાં વધી રહેલા અપરાધો પાપાચારોની સંખ્યાને જોઈને આ અનુમાન સહજ પણ લગાવી શકાય છે કે મૃત્યુ અને કર્મફળ મળવાના સુનિશ્ચિત તથ્યને માનવી ભૂલી ગયો છે. સર્વત્ર અનાસ્થા, અંધવિશ્વાસ અને અંધ માન્યતાઓની બોલબાલા છે.

અજ્ઞાનના કારણે જ મૃત્યુનો ભય મનુષ્યને સતત ત્રાસગ્રસ્ત રાખે છે. જો એના કારણે શોધી કાઢવામાં આવે તો વાસ્તવિકતાને સહજ જ સમજી શકાય છે. ખરેખર મૃત્યુથી અધિક મૂલ્યવાન કોઈ બીજી યાત્રા હોઈ શકે નહીં. તેમાં વ્યક્તિનો કાયાકલ્પ થઈ જાય છે, નવા રૂપે નવા જીવનની શરૂઆત થાય છે. પરંતુ તેમને શું કહી શકાય જે નાના બાળકોની જેમ રેતીના મકાન બનાવવામાં ડૂબ્યા રહે છે જેને હવાનો સાધારણ ઝપાટો નાશ કરી દે છે. બચપણને જીવનમાં સમાવિષ્ટ કરવાથી તેના ખરાબ પરિણામ પણ એમ જ ભોગવવા પડે છે. મૃત્યુનો સાધારણ પણ આભાસ બાળ મનોવૃત્તિને ડરાવવામાં કોઈ કસર ઉકાવી રાખતો નથી. ત્યારે મનુષ્યને પોતાની ના સમજ પર પશ્ચાતાપ થાય છે, જ્યારે દેવદુર્લભ આ માનવ શરીરને કોડીના મોલે ગુમાવવામાં આવે છે અને પાપસંતાપની પોટલી માથા પર લાદીને અહીંથી ચાલી જવું પડે છે. ત્યારે નિરાશા અને ચીડ સિવાય કાંઈ વિશેષ લાથમાં આવતું નથી.

બૃહદારણ્યકોનિષદ-૪/૫/૬ના સૂત્ર “આત્મનસ્તુ કામાયુ સર્વપ્રિયં ભવતિ”નો સાર ટૂંકમાં એ છે કે સંસારના બધા પ્રાણી અને પદાર્થ ફક્ત પોતાની જ કામના માટે મનુષ્યને પ્રિય લાગે છે. જો મનુષ્ય

તેમના પ્રત્યે નિરાસક્ત અને તટસ્થ બને તો મૃત્યુનો ભય તેને કદી દેખાશે નહિ. કષ્ટ તો સ્વાર્થો પરિપૂર્ણ ન થવાને લીધે જણાય છે. સંસારમાં દરરોજ હજારો વ્યક્તિઓ જન્મે છે અને મરે છે, પરંતુ પ્રત્યેકને માટે તે કોઈ હર્ષોલ્લાસનું વાતાવરણ બનતું નથી કે શોકનો પુકાર. આ તેની સાથે કોઈ પ્રકારના સ્વાર્થ અને આસક્તિને કારણે જોડાવાનું પ્રતિક્ષણ છે.

કોઈ ચીજની વાસ્તવિકતાને સમજી લેવાથી તેના ગુણોથી ફાયદા મેળવી શકાય અને અવગુણોથી બચી શકાય છે. અગ્નિના ગુણધર્મ વિધિવ્યવસ્થાના ક્રમને સમજી લેવા ઉપરાંત ભોજન પકાવી શકાય અને શરીરને બળવાથી બચાવી શકાય છે. મૃત્યુના સંબંધમાં પણ કંઈ આવું જ સમજી વિચારી શકાય છે. તેના સ્વરૂપને ઠીક રીતે ન સમજી શકવાને કારણે મનુષ્ય ભયગ્રસ્ત બને છે અને જીવનના વાસ્તવિક આનંદથી વંચિત રહી જાય છે. જો આ તથ્યને સમજી લેવામાં આવે કે શરીર મટી જતાં જ આત્માનું અસ્તિત્વ સમાપ્ત થતું નથી તો મૃત્યુ ભયનું કોઈ કારણ બચતું નથી. મૃત્યુ એક પરિવર્તનશીલ અવસ્થા છે જેની સાથે જ જીવનનો અંત સમજી ના લેવો જોઈએ. આત્મા અનાદિ, અનંત અને અવિનાશી છે. તે ઈશ્વર જેટલો પુરાતન અને કદી અંત ન પામનાર સનાતન છે. તેનું મૃત્યુ શક્ય નથી. શરીરનું પરિવર્તન સ્વાભાવિક નહીં પરંતુ આવશ્યક છે. પ્રત્યેક પદાર્થનો એક ક્રમ છે. જન્મવું, વધવું અને નાશ થવું, નાશ થવો તે એક સ્વરૂપમાંથી બીજા સ્વરૂપમાં પરિવર્તન છે. જો આ પરિવર્તન રોકાઈ જાય તો મૃત્યુ પણ બંધ થઈ શકે છે અને જન્મની કોઈ સંભાવના નહીં રહે. જો જન્મને પ્રેરણાપરક બનાવવું છે તો મૃત્યુનો વિયોગ પણ સહેવો પડશે.

મૃત્યુ પર વિજય મેળવવાનો એક ઉપાય છે કે આ સંસારને રંગમંચ માનવામાં આવે અને આપણા હિસ્સાઓ ‘રોલ’ને ઈમાનદારીની સાથે સતર્કપણે અદા કરવામાં આવે. બીજું એને રેલવે સ્ટેશનનું પ્લેટફોર્મ કે પ્રતીક્ષાલય સમજવામાં આવે, તેને સ્થાયી નિવાસસ્થાન ન માનવામાં આવે. આવા

સ્થાન પર બેઠેલ વ્યક્તિ બહિર્મુખી ક્રિયાકલાપો કે કોણ શું કરી રહ્યું છે તેને જોતો નથી. જો કોઈ ગંદકી ફેંકે છે તો પણ તેને માફ કરી દેવામાં આવે છે. કોઈના પ્રત્યે ઈર્ષ્યા, દ્વેષની ભાવના પેદા થતી નથી કારણ કે અહીં કોઈ વ્યક્તિ સ્થાયી રૂપથી રોકાતી નથી. એક પછી એક આવવા જવાનો ક્રમ સતત ચાલુ રહે છે. મૃત્યુનું સ્મરણ કરવાનો અર્થ જ જીવનને એક પ્રતીક્ષાલયના સ્વરૂપે સમજવાનું છે જ્યાં સ્થાયી પડાવ નાંખવાની યોજના મહત્વ વગરની માનવામાં આવે. આ એક એવી વ્યવસ્થા છે જેમાં મૃત્યુને જોનારો મૃત્યુથી છુટો પડી જાય છે. આવી મનોદશા બનાવી લેવાથી દેશ્ય અને દેખ્તાનું અલગ થવું સહજ-સ્વાભાવિક છે. મૃત્યુ અને શરીરનો સંબંધ પરસ્પર આશ્રિત છે. મૃત્યુ પ્રત્યે સજાગતા અને જાગરૂકતા રાખવાથી શરીર પ્રત્યે જાગ્રતિ આપોઆપ જ આવી જાય છે.

જન્મની સાથે મૃત્યુનું જોડાણ હંમેશા જરૂરી છે. અડધો વ્યક્તિ તો જન્મતાની સાથે મરી જાય છે અને અડધો કોઈ પણ પળે દમ છોડી શકે છે. જે વ્યક્તિ આ તથ્યને સમજે છે તે સજાગતા અને જાગરૂકતાની સાથે મોતને એક સાથીદાર માનીને ચાલે છે. મૃત્યુ તેને ડરાવતું નથી પરંતુ પ્રેરણાઓ વિકસાવે છે. મૃત્યુનું સ્મરણ થતું રહેવાથી મનુષ્યના જીવનમાં ઉચલપાથલ અને ક્રાંતિકારી પરિવર્તન શરૂ થાય છે. તેના જીવનમાં સરળતા, સમતા અને સુચિતાનો ત્રિવેણી ઉમટી પડે છે. જેના સંગમ સમાગમથી સ્નેહ, પરોપકાર, સહયોગ-સહકારની પ્રવૃત્તિઓ આપોઆપ સુવિકસિત થતી જાય છે. સંકીર્ણ સ્વાર્થપરાયણતા મટીને પરમાર્થપરાયણતાનું

સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. જો જીવનને એક ખેલાડીની જેમ જીવવામાં આવે તો મૃત્યુના કડવા અનુભવોથી બચી નીકળવું સાધારણ રીતે શક્ય બને છે.

વાસ્તવમાં મૃત્યુ એક એવી શુભ માર્ગદર્શિકા છે જે ઈશ્વરીય વ્યવસ્થાની વાસ્તવિકતાને સમજવાનો માર્ગ દર્શાવે છે અને જીવનને સાચી દિશાધારામાં લઈ જવા સક્ષમ બને છે. આ સંદર્ભમાં મૂર્ઘન્ય મનીષી વૉલ્ટર સ્કોટનું કહેવું છે, “મૃત્યુ ગાઢ અંધકાર ભરી રાત્રિમાં છેલ્લી ઊંઘ નથી, પરંતુ બ્રાહ્મમુર્હૂતનું પ્રથમ જાગરણ છે જેના પછી આપણે એ બાજુ આગળ વધી શકીએ છીએ કે જે સંબંધમાં હાલ વિચારવું શક્ય નથી.” દાર્શનિક કૉનફ્યુશિયસે લખ્યું છે, “આપણે જે જીવે છીએ તેનું રહસ્ય મેળવી ન શકીએ તો તે મૃત્યુ જે હજુ પછી આવનાર છે તેનું રહસ્ય કેવી રીતે જાણી શકીએ?” પ્રખ્યાત સંશોધનકાર વિલિયમ હૅટ્ટરે પોતાના શોધકાર્યોને પૂરા કર્યા પછી મૃત્યુ સમયના છેલ્લા શ્વાસ લેતા કહ્યું, “જો આ સમયે પણ મારામાં કલમ ઉઠાવીને લખવાની શક્તિ હોત તો લખત કે મરવું કેટલું સરળ અને શાંતિપૂર્ણ છે.”

કવિવર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના શબ્દોમાં, “જન્મ જીવનની શરૂઆત નથી અને મૃત્યુ જીવનનો અંત નથી. જીવન અને મૃત્યુ માત્ર જીવનક્રમનો એક નાનો સરખો અધ્યયન હિસ્સો છે.” એટલા માટે બંનેને ઘનિષ્ટ સાથીદાર માનીને ચાલવું જોઈએ. જીવન એવું જીવવામાં આવે જેથી તે શાનદાર અને પ્રસંશનીય બને. જ્યારે મૃત્યુ આવે ત્યારે શાંતિ અને હસતા મુખે તેનું સ્વાગત કરવામાં આવે જેમ વિચારશીલ ધૈર્યવાન અને બહાદુર લોકો કરે છે.

આદર્શ શિક્ષક ફક્ત અધ્યયન જ નથી કરતા, વિદ્યાર્થીને એ વિદ્યામાં એવો પારંગત કરી દે છે કે, તે સુવાર્ણ બનીને નિખરી ઊઠે છે. તક્ષશિલા વિશ્વ-વિદ્યાલયમાં સાત વર્ષ સુધી આર્યુવેદ ભણ્યા પછી આચાર્ય બૃહસ્પતિએ જીવકની પરીક્ષા લઈને વિદ્યા કરવાનું મુહૂર્ત કાઢ્યું. તેઓએ હાથમાં ખુરપી આપીને કહ્યું, “એક યોજનની પરિધિમાં એક એવી વનસ્પતિને શોધી લાવો, કે જે ઔષધિના રૂપમાં કામમાં ન આવતી હોય.” જીવક એક અઠવાડિયા સુધી ફર્યા અને પાછા ફરતા બોલ્યા- “ગુરુદેવ ! એક પણ એવી વનસ્પતિ નથી મળી કે જે ઔષધિના કામમાં ન આવતી હોય.” બૃહસ્પતિએ પોતાના શિષ્યને ગળે વળગાડીને કહ્યું - “વત્સ ! તમે સફળ રહ્યા. જાઓ, હવે આર્યુવેદનો પ્રકાશ દિગ્દિગંત સુધી ફેલાવી દો.”

પ્રત્યક્ષ જગતનું જ્ઞાન સંકલ્પશક્તિ ઉપર ટક્યું છે

પરમાત્માની આ સૃષ્ટિમાં જ્યાં એક તરફ પ્રગતિના ખૂબ જ આધારો ભર્યા પડ્યા છે અને સુખ-સાધનો પણ ભરપૂર છે, ત્યાં વિકૃતિઓ અને અવાંચનીયતાની પણ કમી નથી. અહીં સત્પ્રવૃત્તિઓની જેમ દુષ્ટતા અને દુર્બુદ્ધિનો વિસ્તાર પણ દેખાય છે. કેટલીય વાર મુંઝવણ થાય છે કે પરમસત્તાએ આ વિશ્વવાટિકાને આવી વિસંગતિઓથી કેમ ભરી દીધી છે કે જ્યાં એક તરફ શ્રેષ્ઠતાનો પાર નથી, બીજી બાજુ દુષ્ટતા પણ સૃષ્ટિ-સૌંદર્યને ગળી જવાની તૈયારી બતાવે છે. જ્યારે નીતિ બનાવી, તો અનીતિના અસ્તિત્વની શી જરૂર હતી ? જ્યાં દેવ હાજર હતા ત્યાં રાક્ષસો પેદા શા માટે થયા ?

ઉપયોગીવાદી દૈષ્ટિકોણથી આપણું વિચારવું યોગ્ય છે, પણ જો આપણે નિર્માતાની સ્થિતિમાં હોત તો આ સમસ્યા બીજા જ સ્વરૂપે સામે આવત અને તેનું સમાધાન કરવા માટે કદાચ આપણે એવું કરવું પડત જે પરમેશ્વરે કરવું પડ્યું છે. અનુદાન કેટલું કીમતી કેમ ન હોય તેનું મહત્ત્વ સમજવું અને તેના ઉપયોગમાં સાવધાની રાખવી ત્યાં સુધી સંભવ ન બનત કે જ્યાં સુધી અભાવ કે પ્રતિકૂળતાની પરિસ્થિતિ સામે ન હોય. ફક્ત સરળતા સંસારમાં બની રહે ત્યારે તો કઠિનાઈની કલ્પના જ ન થાત અને સરખામણી કરવા માટે કોઈ આધાર ન રહેતાં જ્ઞાનનું તો કોઈ મહત્ત્વ જ ન અંકાત અને તેમાં કોઈ પ્રકારનો આનંદ જ ન રહેત. જે લોકોને ખૂબ જ સુવિધાઓ પ્રાપ્ત થતી રહે છે તેઓને તે ભારરૂપ લાગે છે અને તેવો રસ પ્રાપ્ત નથી થતો જેવો કે અભાવગ્રસ્ત સ્થિતિવાળાઓ તેને મેળવવા માટે સ્વર્ગ જેવું સૌભાગ્ય હોવાનો આનંદ મેળવે છે. રસાસ્વાદનમાં જેટલું મહત્ત્વ સુખ-સાધનોમાં છે તેટલું જ મહત્ત્વ તેના અભાવગ્રસ્ત સ્થિતિનું છે, જેના કારણે તે પદાર્થોની તીવ્ર અભિલાષા બની રહે છે. કકડીને ભૂખ લાગવા અને ઉજાગરો થવાથી રુખો-સુખો રોટલો અને પથ્થરની પથારી પણ સ્વાદિષ્ટ અને સુખાકારી લાગે છે, પણ જ્યારે પેટ ભરેલું હોય અને પૂરતી ઊંઘ લીધેલ હોય ત્યારે સ્વાદિષ્ટ મીઠાઈઓ સ્વાદ આપી શકતી નથી અને આરામદાયક પથારી

પણ સામાન્ય લાગે છે. ભોજનની સ્વાદિષ્ટતા અને પથારીની ઉત્તમતાનું જેટલું મૂલ્ય છે તેનાથી વધારે કકડીને લાગેલી ભૂખ અને ઊંઘનું છે. આ મૂલ્યાંકનને કારણે જ સતોષ અને આનંદ મળે છે. આ આનંદ માટે પણ ઉત્કટ અભિલાષા ઉત્પન્ન થાય છે અને તેને મેળવવા માટે કઠોર પરિશ્રમ કરવાનું સાહસ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રાણીઓને વિવિધ પ્રકારની હલચલો ઉત્પન્ન કરવાની પ્રેરણા આનાથી જ મળે છે. મગજને તેના આધાર ઊભા કરવા માટે વિચાર કરવો પડે છે. શરીરની તત્પરતા અને મનની તન્મયતાનું પ્રેરણાકેન્દ્ર ઈચ્છીત જ્ઞાનની આકાંક્ષા જ રહે છે અને તે આકાંક્ષાઓનું ઉત્થાન અભાવની કલ્પનાથી થાય છે. કંગાળ માણસની મુશ્કેલીઓના ચિંતનથી સફળતા મેળવવાનો ઉત્સાહ ઉમટે છે. રોગગ્રસ્ત અને દુર્બળતાની દશામાં શરીરની જે અસહ્ય દુર્ગતિ થાય છે તેનાથી ડરીને જ લોકો સ્વસ્થતા મેળવવાની ઉતાવળ બતાવે છે. જો અતૂટ સ્વાસ્થ્યની નિશ્ચિતતા રહે તો પછી આરોગ્ય-સંવર્ધન માટે જે કરવામાં તથા વિચારવામાં આવે છે, તેની કોઈને જરૂર જ ન પડે. પછી આરોગ્ય સ્વાભાવિક રહેવા અને તેમાં કોઈ પણ પ્રકારની મુશ્કેલી ઊભી થવાનો ભય જ ન રહેતાં તેનું કોઈ મહત્ત્વ ન દેખાય. આ સ્થિતિમાં કોઈ પછી તેના માટે પ્રયત્ન શા માટે કરે ? પ્રયત્નની વાત તો દૂર કોઈ તેના ઉપર ચર્ચા કરવાનું પણ પસંદ નહીં કરે. આવી દશામાં સારા સ્વાસ્થ્યને કારણે-ગર્વ ગૌરવ તેમજ આનંદ મેળવવાનો હોય છે તેનો પણ અંત આવી જશે. આ સંસારમાં જો મરણનું અસ્તિત્વ સમાપ્ત થઈ જાય તો ભલા, જીવનનો મોહ કોને રહેશે ? અહીં કુરુપતાને કારણે સૌંદર્યની પૂજા થાય છે. જ્યારે બધે જ સૌંદર્યને સૌંદર્ય જ રહે, કુરુપતા રહે જ નહીં તો જેની સરખામણીથી આંખો સુંદરતાનો સ્વાદ ચાખે છે અને આનંદવિભોર થઈ ઊંઠે છે તે સ્થિતિ બની જ ન શકે અને દુનિયા નિરસ-આનંદ રહિત બની જશે.

રાત્રી વગર દિવસનો ઉપયોગ કોઈની સમજમાં આવી શકે છે ? ન તો દિવસનું મહત્ત્વ સમજાત અને ન તો તે કલાકોના એક એક ક્ષણનાં નિષ્ઠાપૂર્વકના

ઉપયોગની આવશ્યકતાની જરૂર રહેત. પરિણામે આજે દિવસના અજવાળામાં જે કામો પૂરા કરવાની ઊતાવળ મનુષ્યને રહે છે તે ત્યારે જોવામાં ન આવત, તેમજ લોકો કામ વગરના શિથિલ થઈને બેસી રહેશે. માનવીય ઉત્સાહ તો વધારાનો લાભ મેળવવા અથવા દેખાતી મૂશ્કેલીથી બચવા માટે ઉત્પન્ન થાય છે. ઉત્સાહ એક ઉત્તેજના છે જે લાભ કમાવા તેમજ ભયથી બચવાની કલ્પનાને સહારે ઉત્પન્ન થાય છે. મહામાનવો અને મહાપુરુષોમાં પણ જે ઉત્કૃષ્ટ સાહસ અને પુરુષાર્થ પ્રગટ થાય છે તેના મૂળમાં પણ આજ તથ્ય કામ કરે છે. એ વાત બીજી છે કે તેના લાભની વ્યાખ્યા સામાન્ય વ્યાખ્યાથી અલગ છે. તે ખરેખર વ્યક્તિગત સુવિધાઓને સ્થાને સામૂહિક સુવિધાઓની વાત વિચારે છે અને આધ્યાત્મિક લાભને મહત્વ આપે છે. આમ તેઓ પણ સાર્વજનિક વિનાશ અને ભૌતિકતાના નર્ક સમાન દુઃખોની ભયાનકતાને ધ્યાનમાં રાખીને લોકોનો ઉત્સાહ વધારે છે. આ સ્તર માત્રનું અંતર છે. ઉત્સાહ જેને શક્તિનો સ્ત્રોત કહી શકાય છે તે કોઈ લાભ કે ભય વગર વધતો જ નથી. સ્પષ્ટ છે કે ઉત્સાહની ઉત્તેજના જ મુર્ચ્છિત અવસ્થામાં રહેલ વ્યક્તિત્વને જગાવે અને વધારે અને સક્રિય બનાવે છે, તેને પ્રગતિના રસ્તા ઉપર ઘડેલ છે અને મહત્વપૂર્ણ કામ કરાવે છે. જો ઉમંગો ઉપજે નહીં તો મનુષ્યને દિનચર્યાની સામાન્ય ક્રિયાઓ કરતા રહેવા સિવાય બીજું કશું કરવું ના પડત. આવી અવસ્થામાં તેની દશા અર્ધમૂર્છિત, અડધા જીવતા મડદાઓ જેવી બની જશે અને ખાવા-સૂવા સિવાય વધારે કશું કરશે જ નહીં. તે સાહસી મનોભૂમિનું વરદાન પામવાથી વંચિત રહી જશે જેના આધારે તુચ્છ વસ્તુ પણ આકાશને અડકવા લાગે છે અને તુચ્છ વ્યક્તિઓની ગણના ઉચ્ચસ્તરીય મહામાનવોમાં થવા લાગે છે.

અનુકૂળતા અને પ્રતિકૂળતા બન્નેના પોત-પોતાના લાભ છે. અનુકૂળતા, સુવિધા તેમજ સફળતા પ્રાપ્ત થવાથી મનુષ્યને આત્મ-ગૌરવની અનુભૂતિ થાય છે. સફળતા ઉપર ગર્વ કરવાની સાથે સાથે તે પોતાના વ્યક્તિત્વના વર્ચસ્વની અનુભૂતિ પણ કરે છે. આ આત્માભિમાન, આત્માવલંબનનો વિશ્વાસ અપાવે છે અને પોતાની ક્ષમતા વિશે એ માન્યતા બનાવવાનો મોકો મળે છે કે આગળ પણ મોટા કામ કરવા તથા મોટા લાભ મેળવવાની સ્થિતિ આવનાર છે. આ નિશ્ચય જેટલી જગ્યામાં પૂરેપૂરો

હૃદયમાં ઉતરે છે, નક્કી તે અસાધારણ સામર્થ્યવાન બની જાય છે. મનુષ્યમાં આત્મબળ સર્વોપરિ બળ છે. તેનાથી મોટું કોઈ બળ છે જ નહીં. આત્મબળ આત્મવિશ્વાસ પર જ નિર્ભર છે. પરંતુ આત્મબળ આ આત્મબળનું જ પૂરક બળ છે.

સંસારમાં અત્યાર સુધી જે અદ્ભૂત અને આશ્ચર્યજનક કાર્ય થયા છે તેની સફળતાના સૂત્રોને શોધવામાં આવે તો તે બધામાં મનોબળની જ મહત્વની ભૂમિકા જોવામાં આવે છે. તેની પ્રેરણાથી શરીર અથાગ પરિશ્રમ કરે છે, મગજમાં ઉમંગ છવાઈ રહે છે અને અંતઃકરણમાં સફળતાની આશા સુદૃઢ બની રહે છે. મહામાનવોના જીવન ઈતિહાસનો અભ્યાસ કરતાં ખબર પડે છે કે જે પ્રચંડ મનોબળનો પરિચય તેના ઉત્તરાર્ધ જીવનમાં દેખાય છે, ખરેખર તે પ્રારંભિક જીવન નાના નાના પ્રયાસો, પ્રયોગો અને સફળતાઓને આધારે જ નિર્માણ પામે છે. તે કોઈ આકાશમાંથી નથી ટપકતો. જો એવી વાત રહી હોત તો આરંભના જીવનમાં તેને કઠોર સંઘર્ષ કરતો જોવામાં ન આવત. આથી સ્પષ્ટ છે કે નાના અને નાના પગલાંની શરૂઆતની કક્ષા ક્રમશઃ પાસ કરતો જાય તો મનુષ્ય ધીરે ધીરે વધારે આત્મવિશ્વાસી બનતો જાય છે અને આ આધાર પર વિકસેલી પ્રતિભાના સહારે સ્વયંને ક્રિયાશીલ બનાવી એ સ્થિતિએ પહોંચે છે કે તેને અસાધારણ મહત્વ તેમજ સામર્થ્યનો વ્યક્તિ સમજવામાં આવે.

આ સુવિધા પક્ષ થયો. આ સુવિધા તેમજ પ્રતિકૂળતાનો ઉપયોગ આથી પણ વધારે છે પણ તે કષ્ટદાયક હોવાને કારણે રુચિકારક નથી લાગતો અને ખાસ કરીને લોકો તેનાથી ડરતા-બચતા જોવામાં આવે છે. આમ છતાં પણ તેની કીમત કોઈ પ્રકારે ઓછી નથી થતી. જરૂરીયાતોને શોધખોળોની માતા કહેવાઈ છે. પ્રાણીશાસ્ત્રના આચાર્ય કહે છે કે વિભિન્ન જીવધારણ કરનારાઓના જે રૂપ, રંગ, આકાર-પ્રકાર તેમજ શરીર રચના આ દિવસોમાં છે, તેવી બનાવટ વિકાસકાળના શરૂઆતના દિવસોમાં તેની રહી નથી. ત્યારે તેઓ કોઈક અલગ જ પ્રકારના રહ્યા હશે. વર્તમાન રૂપતો તેની અંદરની આકાંક્ષા અને બહારની આવશ્યકતાને અનુરૂપ થયેલા ક્રમિક ફેરફારનું પરિણામ છે. મન જે વસ્તુ કે સ્થિતિને પામવા માટે આતુર રહે છે. તેના માટે અંદરથી ક્ષમતાઓ ઊભરાય છે અને બહારથી સાધન શોધાય છે. ચેતનાની

અદ્ભુત શક્તિનો આને ચમત્કાર સમજી શકાય છે. ચેતનાનો આ ચમત્કાર જો ન થયો હોત ત્તે સૃષ્ટિ સંરચનાથી અત્યાર સુધી ન જાણે કેટલા જીવો મુશ્કેલીઓ અને કઠણ પરિસ્થિતિઓના મારને કારણે ખોવાઈ ગયા હોત અને જે મુકીભર બાકી રહેત તેનો ઈતિહાસ ખૂબ જૂનો હોત, પરંતુ આવું ન થયું. શાકાહારી પ્રાણીઓએ આત્મરક્ષા માટે અને માંસાહારીઓએ શિકાર ઉપર સફળ આક્રમણ કરવા માટે પોતાના શરીરમાં ક્રમશઃ પરિવર્તન કર્યા અને તેની વંશાવલિઓ આગળ વધતી ગઈ. આ પરિવર્તનનું એક માત્ર કારણ જીવ શાસ્ત્રીઓના શોધ-નિષ્કર્ષથી એ સિદ્ધ થયું છે કે તેમની અંતઃચેતનામાં આવેલ મુશ્કેલીઓના સમાધાનની ઉતાવળ અને વધારે અનુકૂળતાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ. તેના દબાણથી શરીર અને મગજને તે પ્રકારે ઢાળવું શરૂ કર્યું અને એક પછી એક પરિવર્તનો થતા ગયા. અન્ય પ્રાણીઓની જેમ માનવની પ્રગતિનો ઈતિહાસ પણ આજ છે. તેની પ્રખરતા પ્રતિકૂળતાઓની સાથે થવાવાળી ટકરની પ્રતિક્રિયાઓથી વધારે કશું જ નથી.

બુકીધારવાળા સાધનોની ધાર તેજ કરવા માટે તેને પથ્થર ઉપર ઘર્ષણ કરવું પડે છે. ઘર્ષણ આમ તો પ્રત્યક્ષ રૂપે અપ્રિય અને કષ્ટકર પ્રતીત થાય છે. એવું લાગે છે કે આથી વ્યકિત અને વસ્તુ ઘટે છે-મટી જાય છે. ખરેખર આ દૈષ્ટિથી આવું લાગવા છતાં પણ વસ્તુસ્થિતિ આથી વિપરીત છે. આ ઘર્ષણથી જે પ્રખરતા અને સમર્થતા વધે છે તેની તુલનામાં ઘર્ષણની મુશ્કેલી ખૂબ જ નાની છે. જો તેનો અસ્વીકાર કરવો હોય તો ઓજારોની ધાર રાખવા અને વ્યકિતઓની પ્રખરતાવધારીને તેને પ્રતિભાશાળી બનાવવાની આશા છોડવી પડશે. વ્યાયામથી શરીર ઉપર દબાણ આવે છે અને કષ્ટ થાય છે. એશાઆરામી લોકો માટે આ ભારે દંડ ભોગવવાની જેમ કષ્ટદાયક લાગણે, પરંતુ જેને પહેલવાન-બળવાન બનવાનું છે તે દંડ-બેઠક વગેરે કષ્ટદાયક ક્રિયાઓ શરીરને અનુકુળ ન હોવા છતાં કરતા જ જાય છે. શિલ્પી અને કલાકાર પોતાના વિષયમાં નિષ્ણાત બનવા માટે કેવી રીતે મન મારીને અભ્યાસ કરે છે. તે તેમની સાથે રહીને જાણી શકાય છે જે આ તત્પરતામાં આળસ રાખે છે તેમની સફળતા અનિશ્ચિત બની જાય છે.

જો બધું સરળતાપૂર્વક થતું જાય તો ઈચ્છાઓ ભલે ગમે તે પ્રકારે પૂરી થતી જાય પણ પ્રતિભા

વિકાસનો રસ્તો એક પ્રકારે બંધ થઈ જાય છે. અમીરોના સંતાનો સામાન્ય રીતે આળસુ અને વ્યસની હોય છે. જેની વિરુદ્ધ મુશ્કેલીઓમાં મોટા થનારા ગરીબોના સંતાનો આશ્ચર્યજનક વિકાસ કરતા જોવામાં આવે છે. આવી ઘટનાઓમાં પ્રતિકૂળતાઓ સાથે ટકરાવાથી ઉત્પન્ન થનાર શક્તિની કમી આમેય પોતપોતાની ભૂમિકા નિભાવતી જોવા મળે છે.

અમીરોને પોતાના હાથ નકામા બનાવી બેસાડી રાખવા જેટલા અશોભનીય છે તેનાથી પણ વધારે ઘાતક ગરીબોને અંગીકાર કરવામાં છે. જે આ સંદર્ભમાં એ તર્ક આપે છે કે ગરીબ, દરિદ્રતા, પીડા પાછળ રહી જવાની સ્થિતિમાં પડ્યા રહેવાથી તપશ્ચર્યા થાય છે, એટલે મુશ્કેલીમાં પડ્યા રહેવું અને સતોષ રાખવો ઉચિત છે. આવી બુદ્ધિ ઉપર દયા આવે છે. ખરેખર એવું વિચારી બેસવું અર્થનો અનર્થ કરવો થઈ જશે. કષ્ટમાં શક્તિ નથી, તે તો ઉલટાનું મનોબળને તોડે છે. શક્તિ તો ટકરાવવાથી ઉત્પન્ન થાય છે. મુશ્કેલીઓ સાથે જેટલી તીવ્રતાથી ટકરાવામાં આવશે, તેટલું સામર્થ્ય ઉત્પન્ન થશે. જો પ્રતિકૂળતાઓ આગળ માથું ઝુકાવી દીધું તો પછી સમજવું જોઈએ કે ધીમી આત્મહત્યા જેવું કામ અપનાવી લીધું છે. ટકરાવવા અને શક્તિ ઉત્પન્ન કરવા માટે પ્રતિકૂળતા જોઈએ. જ્યારે આવા અવસાર ઉપસ્થિત થાય ત્યારે રોવા-ખીજાવાની જરૂર નથી, બલકે એ સમજવું જોઈએ કે મનોબળ વધારવા માટે અને પ્રખરતા મેળવવા માટેનો એક અવસર સામે આવ્યો છે. શોધવાવાળા ઝેરમાંથી અમૃત શોધી લે છે. આપણો વિચાર એવો હોવો જોઈએ કે પ્રાકૃતિક વ્યવસ્થાથી જે મુશ્કેલીઓ સામે આવી પડી તેને પછાડીને આપણી શ્રેષ્ઠતા સિદ્ધ કરવાનો લાભ કમાવવામાં આવે. આ રીતનું ચિંતન જ વાચાળને ઉત્સાહ વિહિન કરી તથ્યોને સંતુલન રીતે ગ્રહણ કરવાની સમજ આપે છે.

સૃષ્ટિમાં મુશ્કેલીઓ અને પ્રતિકૂળતાઓ જોઈને આપણે રચનાકારની દૂરદૈષ્ટિની અસફળતાથી ઉલઝનમાં ન પડવું જોઈએ. વિચારવું એ જોઈએ કે આપણા માટે પ્રગતિના મહત્ત્વપૂર્ણ સાધન સ્વરૂપે તેનું નિર્માણ થયું છે. તેને તે રૂપમાં જોવું, સમજવું જોઈએ અને પ્રબળ પ્રતિરક્ષીની ભાવનાથી દબાવા-નિયંત્રણ રાખવાનું માનસ બનાવી રાખવું જોઈએ. ઉન્નતિનો આ જ આધાર છે અને વિસંગતિઓ પાછળનું તત્ત્વદર્શન પણ.

ભવિષ્યનું દર્શન અચેતનના ઝરુખેથી

સ્વપ્નવિદ્યા અધ્યાત્મ વિજ્ઞાનનું એક મહત્વપૂર્ણ અંગ અને માનવજીવનની એક અવસ્થા છે, જેનો વિકાસ, પરિષ્કાર કરીને અચેતન મગજમાં છુપાયેલ રહસ્યમય શક્તિઓને જાગૃત કરી શકાય છે અને પરોક્ષ જગતના રહસ્યોને સરળતાથી સમજી શકાય છે. આ તથ્યને એ ઘટનાક્રમોના માધ્યમથી સરળતાપૂર્વક સમજી શકાય છે, જેમાં ભૂતકાળ અથવા ભવિષ્યમાં થનાર ઘટનાઓનો પૂર્વ અભ્યાસ વ્યક્તિઓને સ્વપ્નો દ્વારા મળી જાય છે. ક્યારેક-ક્યારેક તો ભાવી દુર્ઘટનાઓ, પ્રાકૃતિક વિપત્તિઓનો પૂર્વઆભાસ સામૂહિકરૂપે પણ થાય છે. એક જ ઘટનાક્રમના દેશ્ય કે પ્રેરણા અનેક વ્યક્તિઓના અચેતન મગજમાં સ્વપ્નાવસ્થામાં દેખાય છે અને તેને પોતાના જીવનની રક્ષા માટે સચેત કરે છે. આ ઘટનાઓ બતાવે છે કે ચેતનના સ્તરે બધા મનુષ્યો એક બીજા સાથે વિબુટા પડ્યા વગર જોડાયેલા છે, ત્યારે તો ઘટનાક્રમ પહેલાંજ તેના સ્વરૂપની થવાના સમયની જાણકારી સામૂહિકરૂપે કેટલાયને સ્વપ્નમાં મળી જાય છે. આવી ઘટનાઓનું વર્ણન- “અનએક્સપ્લોડ મિસ્ટ્રીઝ ઓફ માઈડ સ્પેશ એન્ડ ટાઈમ” તેમજ “ટૂ એક્સપીરિયન્સેજ ઈન પ્રોફેસીજ” નામના પુસ્તકોમાં વિસ્તારપૂર્વક કરવામાં આવ્યું છે.

આવી જ એક ઘટના-વેલ્સ ઈંગ્લેન્ડના એક ગામ ‘એબનફેન’ની છે. જ્યાં લગાતાર પાંચ દિવસના ભયંકર વરસાદને કારણે કોલસાનો એક વિશાળકાય પહાડ અચાનક ઘસી પડ્યો અને પ્રચંડ વેગથી વહેવા લાગ્યો. પ્રવાહ એટલો તીવ્ર હતો કે ગામની નજીકની શાળા તેમા જોતજોતામાં દબાઈ ગઈ અને તેમા હાજર દોઢસોની આસપાસ વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થિનીઓ તેમજ શિક્ષક બધા જીવતા દટાઈ ગયા. તેમને નીકળીને નાસી જવાનો સમય ન મળ્યો. આ સિવાય પણ ગામની આસપાસના

અનેક ઘર પણ તેમા દટાઈને નષ્ટ થઈ ગયા. કેટલાંય ગ્રામવાસીઓ અને તેમનાં પશુઓ આ આકસ્મિક મુશ્કેલીમા ફસાઈને પોતાનો જીવ ખોઈ બેઠાં. ખેતરોમાં ઊભેલ પાક પણ ખલાસ થઈ ગયો. આ પ્રાકૃતિક વિપત્તિ સને ૧૮૬૬ના ઓક્ટોબર મહીનાની ૨૧મી તારીખે સવારે ૯ કલાક અને ૧૫ મિનિટે થઈ હતી.

નજીકના પ્રદેશોમા રહેતા લોકોને આ મહાન દુર્ઘટનાનો પૂર્વાભાસ ઘણા સમય પહેલાં થઈ ગયો હતો. તે શાળામાં ભણતી એક વિદ્યાર્થીની એરિલ જોન્સને ઘટનાના બે દિવસ પહેલાંજ સ્વપ્નમાં તે ભયાનક દેશ્ય દેખાઈ ગયું હતું. જોન્સે અનુભવ કર્યો હતો કે શાળા તેના સ્થાને છે જ નહીં, તેની જગ્યાએ કોલસાનો એક મોટો ઢગલો લાગી ગયો છે. તેણે આ વાત પોતાની માતાને કહી બતાવી, પરંતુ તેના આ વિધાનને હસવામાં ટાળી દીધું. આવી રીતે એક મહિલાએ સ્વપ્નમા જોયું કે એક કાળો પર્વત વહી રહ્યો છે, કેટલાક બાળકો બૂમો પાડતા દોડી રહ્યા છે અને કેટલાક તેની ટક્કરમાં આવી જઈને પોતાનો જીવ ખોઈ બેઠા છે એક વ્યક્તિને પૂર્વાભાસ થયો કે એક બાળક ટેલીફોન બૂથ તરફ ભાગી રહ્યો છે અને કેટલાક અન્ય લોકો તેની પાછળ દોડી રહ્યા છે. સૌની પાછળ એક કાળું પાણીનું વેગવત પ્રવાહી ગતિમાન છે. એક મહિલાએ આ દેશ્ય જોયું કે શાળાના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ પોતાની શાળાના પોષાકમાં આકાશ તરફ ગતિ કરી રહ્યા છે, જ્યારે એક વૃદ્ધ પુરુષને તો ‘એબરફેન’ શબ્દ સ્વપ્નમા સ્પષ્ટ અને ચમકદાર અક્ષરોમાં લખેલો જોવામાં આવ્યો. આ બધી વાતોની ખબર ત્યારે પડી જ્યારે સમાચાર પત્રવાળાઓએ આ ઘટનાના સંબંધમા પૂર્વાભાસનું સર્વેક્ષણ કર્યું, સાબિત થયું કે એક મહિલાએ દુર્ઘટનાથી બે સપ્તાહ પહેલાં જ કૂદતા-બૂમો પાડતા તથા કાળા પહાડ નીચે દબાઈ રહેલા કેટલાક બાળકોનું દેશ્ય સ્વપ્નમા જોયું હતું.

કેન્ટ નિવાસી એક યુવકને પંદર દિવસ પહેલાં આ ઘટનાનો પૂર્વ આભાસ થયો હતો કે કોઈ ઘટના થનાર છે જેમા સેંકડો લોકો મરી જશે. આવી રીતે વેલ્સની એક બીજી શાળાના અધ્યાપક એલેકજેન્ડર વનને ઘટનાના સંબંધમા દેશ્યો કેટલાય દિવસ સુધી લગાતાર દેખાઈ રહ્યા હતા. તેમણે આ આધાર ઉપર ચિત્ર પણ બનાવી લીધું હતું. પ્લાયમથની મનોવૈજ્ઞાનિક શ્રીમતિ મિલડનને ધ્યાનની સ્થિતિમાં આ વિપત્તિનો આભાસ મળી ગયો હતો, જેનો ઉલ્લેખ તેમણે તેમના પડોશીઓને પણ કર્યો હતો. પછીથી જ્યારે તે દેશ્ય ટીવી ઉપર દેખાડવામાં આવ્યું તો પડોશીઓ આશ્ચર્યમા પડી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે જો તે સંકેતોને સમજવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હોત તો નક્કી દુર્ઘટના પહેલાં લોકોને બચાવી શકાયા હોત.

સ્વપ્નના માધ્યમથી ઘણી વાર એવી ષડયત્રકારી ઘટનાઓનો પણ પૂર્વાભાસ થઈ જાય છે. જેમાં પોતાના સગાસંબંધીઓ તથા અન્ય દ્વારા જીવ જોખમમાં પડવાનો હોય છે. આવો જ એક પૂર્વબોધ ઈંગ્લેંડના 'મેરીડ્યુડર'ના શાસન કાળ દરમિયાન થયો હતો. તે સમયે નિકોલસ પેરિસમા ઈંગ્લેંડનો રાજદૂત હતો. તેને એક દિવસ સ્વપ્ન આવ્યું કે તેમનો ભત્રીજો-ટામસ વિટ્ટન તેને એક એવા ષડયત્રમાં ફસાવી રહ્યો છે જેમાં પરિવારની પ્રતિષ્ઠાને અસર થાય તેમ હતી અને તેનું જીવન જોખમમાં મુકાઈ રહ્યું છે. શરૂઆતમાં તો નિકોલસે કોઈ ધ્યાન ન

આપ્યું, પરંતુ જ્યારે તે જ સ્વપ્ન લગાતાર કેટલાય દિવસ સુધી વારંવાર જોતો રહ્યો તો તેને આ વિશેષ સ્વપ્ન ગણી તેને ગંભીરતાપૂર્વક ધ્યાનમા લીધું અને આ આશયનો એ પત્ર મહારાણીને લખીને વિનતી કરી કે ટામસને થોડા સમય માટે પેરિસથી પાછો બોલાવી તેને કારાવાસમાં રાખવામાં આવે. વિષયની ગંભીરતાને સમજીને તેવું જ કરવામાં આવ્યું. તેને બંદીવાન બનાવવામાં આવ્યો. આ ઘટનાના થોડા દિવસ પછી રાણીના વિરુદ્ધમાં ચાલતા ષડયત્રની ખબર પડી જેમાં ટામસના કેટલાક સાથીદારોને ફાંસીની સજા આપવામાં આવી.

ખરેખર આમ આ પ્રકારના પૂર્વાભાસવાળા સ્વપ્નો અચેતનની સ્થિતિમાં થાય છે, કારણ કે પૂર્ણ સચેત સ્થિતિમાં મગજના બંને ગોળાર્ધ એકબીજાના સમન્વયથી કામ કરે છે, તેમજ એકની સ્વતંત્રતા પર બીજાનો અંકુશ લાગેલો હોય છે. તેથી કોઈ સાર્થક દેશ્ય પ્રસ્તુત કરવાનો મોકો મળતો નથી, પરંતુ જ્યારે વ્યક્તિ સ્વપ્નની અચેતન અવસ્થામાં હોય છે ત્યારે બંનેના ક્રિયાકલાપ સ્વતંત્ર હોય છે, પરિણામે ગમે ત્યાંથી મનને ભવિષ્યમાં થનાર ઘટનાઓનું ચિત્ર ઝાંખીરૂપે મળી જાય છે. પોતાની ભાવનાઓને પરિષ્કૃત તેમજ ચિંતન-ચરિત્રને ઉદાત્ત બનાવીને અચેતન મનનો પરિષ્કાર કરી શકાય તો સંભવિત ભવિષ્યની ઝલક ઝાંખી મેળવવી દરેક માટે સંભવ છે.

નગર શેઠ માણિકને શંકરાચાર્યે પૂછ્યું - “આચાર્ય વર ! આપ તો વેદાંતના સમર્થક છો. ભગવાનને નિરાકાર સર્વવ્યાપી માનો છો. તો પછી મંદિરોની પ્રદર્શનાત્મક મૂર્તિપૂજાપરક પ્રક્રિયાનું શા માટે સમર્થન કરો છો ?”

આચાર્ય બોલ્યા - “વત્સ ! એ દિવ્ય સર્વવ્યાપી ચેતનાનો બોધ બધાને અનાયાસે નથી થતો. દેવાલયોમાં પ્રાતઃ સંધ્યા સંધિકાળથી, શંખ ઘટના નાદની સાથે દૂર દૂર સુધી ઉપાસનાના સમયનો બોધ કરાવવામાં આવે છે. ઘેર-ઘેર ઉપાસના યોગ્ય જરૂરી સ્થાનો નથી મળતા, મંદિરના સસ્કારિત વાતાવરણમાં કોઈ પણ જઈને ઉપાસના કરી શકે છે. નૈતિકતા, સદાચાર અને શ્રદ્ધાના નિર્ઝરોના રૂપમાં દેવાલય અત્યંત ઉપયોગી છે. સામાન્ય-જન માટે તે જરૂરી છે.”

કુંડલિની મહાશક્તિ અને તેનો યોગ

કુંડલિની મહાશક્તિ અને તેનો યોગ વિશેની જાણકારી મેળવવા માટે આપણે સૌ પ્રથમ કુંડલિની એક મહાશક્તિ છે તે વિશે વાત કરીશું અને ત્યાર પછી તેનો યોગ સાધવાથી માનવજીવનની વિવિધ કઈ કઈ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે તેની ચર્ચા કરીશું. કુંડલિની શું છે તેના સંબંધમાં શાસ્ત્રો અને તત્ત્વદર્શકોએ પોતપોતાના અનુભવને આધારે વિવિધ મતો રજૂ કર્યા છે.

જ્ઞાનાર્ણવ તંત્રમાં કુંડલિનીને વિશ્વજનની અને સૃષ્ટિ સંચાલનની શક્તિ કહેવામાં આવી છે. સૃષ્ટિ સંચાલન એક ચક્રીય ગતિ અનુસાર ચાલે છે. જેમ સૂર્યની આસપાસ ગ્રહો-ઉપગ્રહો પરિભ્રમણ કરે છે અને શક્તિનું આદાનપ્રદાન કરે છે તેમ આપણા વિચારો શબ્દો પણ જે સ્થાનથી ઉદ્ભવે છે તે વ્યાપક પરિભ્રમણ કરીને પોતાના ઉદ્ભવ સ્થાન પર પાછા ફરે છે. જેમ કુંભાર પોતાના ચાકડાને ધુમાવીને માટીના પિંડમાંથી વિવિધ પ્રકારના વાસણો બનાવે છે તેમ આત્માને ઊઠાવવાની-પાડવાની ભૂમિકા ચક્રરૂઢ મૃત્તિકા પીંડ નિભાવે છે. શરીરમાં રહેલ સૂક્ષ્મ ચૈતન્ય કેન્દ્રોને જાગૃત અને જીવંત કરીને બ્રહ્માંડમાં સંવ્યાપ્ત ઉચ્ચ કોટિના લાભ મેળવવાની પ્રક્રિયા કુંડલિની જાગરણના નામે ઓળખાય છે.

બ્રહ્માંડમાં બે પ્રકારની શક્તિઓ કામ કરે છે, એક લૌકિક (Secular) અને બીજી આધ્યાત્મિક (Spiritual). તેને ફીજિકલ અને મૅટાફીજિકલ પણ કહેવામાં આવે છે. કુંડલિની બ્રહ્માંડવ્યાપી આધ્યાત્મિક શક્તિ છે. આ શક્તિને સાધક સાધના પ્રક્રિયા દ્વારા આકર્ષિત કરીને પોતાની આત્મિક સંપત્તિ અને શક્તિ વધારી શકે છે. આ પ્રાપ્ત સંપત્તિના બળે સાંસારિક વૈભવ અને આત્માનું વર્ચસ્વ મેળવી શકે છે.

શરીરશાસ્ત્રના વૈજ્ઞાનિકો કુંડલિનીને ગ્રંથિમાંથી ઉદ્ભવતું 'નર્વ્સ ફોર્સ' કહે છે. આ શક્તિ જ્યારે જ્યારે જાગૃત થાય છે ત્યારે માનવી ઐચ્છિક અને

અનૈચ્છિક ક્રિયા-કલાપો ઈચ્છાનુસાર કરી શકે છે. તે આત્મનિયંત્રણ કરી શકે છે. સર જોન વુડરફના મતે કુંડલિની એક ચેતન અને મહાન સામર્થ્યવાન શક્તિ છે, જેને 'ગ્રાઇડ પોટેન્શિયલ' કહે છે. વધુમાંનાડી શક્તિ કુંડલિનીનું એક સ્થૂલ રૂપ જ છે. કુંડલિની વ્યક્તિની ચેતનામાં સુષુપ્ત પડી રહેલી છે અને પ્રયત્ન કરીને જગાડી શકાય છે.

વૈજ્ઞાનિકો કુંડલિનીને જીવનશક્તિ અથવા જૈવ ચુંબકીય વિદ્યુત કહે છે અને તેનું કેન્દ્ર મસ્તિષ્ક ગણાવે છે. છતાંય મસ્તિષ્કને આ શક્તિ કયાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે તેનું રહસ્ય શોધી શકાયું નથી. યોગશાસ્ત્રમાં તેનું સ્થાન મૂલાધાર ગ્રંથિ ગણાવાયેલ છે. શિવસંહિતામાં તેનું સ્થાન ગુદા દ્વારથી બે આંગળ ઉપર અને જનનેન્દ્રિયથી એક આંગળ નીચે ચાર આંગળના વિસ્તાર 'કંદ'માં બતાવ્યું છે.

કુંડલિની જાગરણના મહાત્મ્ય વિશે યોગવશિષ્ઠ, તેજબિંદુપનિષદ, યોગ ચૂડામણિ, જ્ઞાન સંકલિની તંત્ર, શિવપુરાણ, દેવી ભાગવત્, શાણ્ડિલ્યોપનિષદ, મુક્તિકોનિષદ, હઠયોગ-પ્રદીપિકા, કુલાર્ણવતંત્ર, યોગિનીતંત્ર, ઘેરડસંહિતા, કંઠશ્રુતિ, ધ્યાન વિન્દુપનિષદ, રુદ્રયામલતંત્ર, યોગકુંડલિન્યોપનિષદ, શારદાતિલક વગેરે ગ્રંથોમાં આ વિદ્યાના વિવિધ પાસાંઓ પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. આ બધા ગ્રંથોમાં રજૂ થયેલા વિવિધ મંતવ્યો વચ્ચે વત્તુઓછું અંતર છે. આમ છતાંય કુંડલિની જાગરણ આત્માની આંતરિક સુષુપ્ત શક્તિઓને જાગૃત કરીને અસાધારણ શક્તિ પ્રદાન કરે છે.

કુંડલિનીને 'સાર્વત્રિક જીવન તત્ત્વ' કહેવાય છે. તેની અંદર આકર્ષણ અને અપાકર્ષણની બંને ધારાઓ આવેલી છે. ભૌતિકવિજ્ઞાન તે ધારાને જૈવિક વિદ્યુત અને ચુંબકીય તત્ત્વ કહે છે. અધ્યાત્મશાસ્ત્ર એને બ્રહ્માગ્નિ કહે છે અને તેનું કેન્દ્ર બ્રહ્મરંધ્ર ગણાવે છે. બ્રહ્મરંધ્રથી મૂલાધારની તરફ જતી આવતી ચેતનશક્તિ કુંડલિની છે. સ્વામી વિવેકાનંદના મતે

કુંડલિની મૂલાધાર ચક્રમાં સંગ્રહાયેલ સુષુપ્ત શક્તિ છે જેને પ્રાણાયામ અને યોગસાધના દ્વારા જાગૃત કરી શકાય છે.

‘ષટચક્ર નિરુપણ’ના મતે મૂલાધારમાં સ્થિત ત્રિકોણની અંદર સ્વર્ણસમાન સ્વયં ભૂલિંગ છે, જેના ઉપર કમલતંતુ સમાન બ્રહ્મદ્વારને ઢાંકીને વિદ્યુત તેમજ પૂર્ણચંદ્રમાની છાયાયુક્ત અતિસૂક્ષ્મ કુંડલિની સૂતેલી છે. યોગકુણ્ડલ્યુપનિષદ્માં તેનો ઉલ્લેખ છે કે મૂલાધારની વચ્ચે તે આત્મતેજ, બ્રહ્મતેજરૂપી કુંડલિની નિવાસ કરે છે. તે જીવની જીવનશક્તિ-પ્રાણશક્તિ છે. તે તેજસ્વરૂપ છે. સાધકનો જ્યારે અપાન પ્રાણ ત્યાં જાય છે ત્યારે અગ્નિથી ગરમ થઈને સૂતેલી કુંડલિની જાગે છે અને લાઠીથી છોડેલી સર્પિણી જેમ જાગીને ફુકકારે છે તેમ કુંડલિની પણ જાગૃત થાય છે. જાગેલી કુંડલિની ષટચક્ર ભેદીને સહસ્ત્રારમાં પહોંચે છે. જેની કુંડલિની જાગે છે તે બ્રહ્મવચ્ચસૂ પ્રાપ્ત કરીને નરમાંથી નારાયણ બનવાનો અવસર મેળવે છે.

કુંડલિની યોગની ચર્ચા કરતાં પહેલા યોગનો અર્થ, હેતુઓ અને તેના પ્રકાર વિશે જોઈશું. મૂળ ધાતુ યુજ અર્થાત્ યોજયતિ- જોડાવું તે છે. ગીતાવચનપ્રમાણે યોગઃ કર્મસુ કૌશલમ્ । એટલે એકને કે કંઈકને કંઈક-બીજાની સાથે જોડે તેને યોગ કહે છે. દા.ત. મન કે ચિત્તનું ઈષ્ટ સાથે જોડાણ. ‘કર્મમાં કુશળતા તેનું નામ યોગ’. દા.ત. વિદ્યાર્થીએ ભણવાનું, શિક્ષકે ભણાવવાનું, ખેડૂતે ખેતી કરવાની, ટૂંકમાં, દરેક કામ દિલપૂર્વક, કુશળતાપૂર્વક કરવાનું હોય છે. પારકાને દુભાવે, નુકસાન કરે તેવું કામ યોગ ન કહેવાય. ‘સમત્વં યોગ ઉચ્યતે ।’ સમભાવ એજ યોગ કહેવાય છે. પતંજલિની વ્યાખ્યા પમાણે ‘ચિત્તવૃત્તિનિરોધઃ યોગઃ ।’ ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ તેનું નામ જ યોગ, આપણી ઈન્દ્રિયોને પ્રયત્નપૂર્વક એના વિષયોમાંથી પાછી વાળવી, આ માટે અહમ્ને મારવો પડે. ‘આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ ।’ એવો સર્વાત્મભાવ જગાવવો પડે. યોગમાં આત્માને જોડવો. જે વ્યકિત પોતાના બધા જ કર્મો ઈશ્વરને સમર્પિત કરે છે અને

શ્રદ્ધાપૂર્વક ગુરુ શરણે જાય છે તે સંસાર સાગરને પાર કરી જાય છે. ‘કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેણુ કદાચન ।’ કર્મ સમર્પણ ભાવથી કરવું, નિષ્કામ કરવું તે યોગ છે.

યોગના હેતુઓ નીચે પ્રમાણે છે :

(૧) માનવ જીવનનું અંતિમ લક્ષ્ય કાયમની શાંતિ અને આનંદ પ્રાપ્તિની સિદ્ધિ સફળ થઈ શકે.

(૨) સાંસારિક જીવનના ત્રિવિધ તાપ-આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી મુક્તિ મળે.

વ્યાધિ શરીરના અંગોના રોગો કે જરૂરિયાતોથી ઉદ્ભવે તે છે. આધિ અન્ય પ્રાણીઓના ભયથી અને માનસિક રોગોથી ઉદ્ભવે તે છે. ઉપાધિ ભૂત પિશાચ અને ગ્રહોની પીડાથી ઉદ્ભવતા સાંસારિક રોગો છે.

યોગશાસ્ત્ર એક મહાન વિજ્ઞાન છે. તેના અધિષ્ઠાતા મહેશ્વર છે. તેના પ્રવર્તક કપિલમુનિ છે. કપિલમુનિનું સાંખ્યદર્શન અને પતંજલિ મુનિનું યોગશાસ્ત્ર બધા શાસ્ત્રોમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

ઈશ્વર-મોક્ષ પ્રાપ્તિના માર્ગો પાંચ છે. (૧) યોગ માર્ગ (૨) મંત્ર માર્ગ (૩) તંત્ર માર્ગ (૪) ભકિતમાર્ગ (૫) સિદ્ધ યોગ. સિદ્ધ યોગ જાણીતો માર્ગ છે. સ્વામી વિવેકાનંદનો કુંડલિની યોગ પ્રચલિત છે. ગુરુકૃપાથી કુંડલિની જાગૃત થાય અને ધ્યાન આપોઆપ લાગે છે. સિદ્ધ મહાયોગ અર્થાત્ કુંડલિની યોગને અષ્ટાંગ યોગ કહે છે. તેના આઠ પગથિયાં છે. યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ. યમના પાંચ વિભાગ છે. અહિંસા અર્થાત્ મન, વાણી અને ક્રિયાથી કોઈને પીડા કરવી નહિ. અસ્તેય અર્થાત્ મન, વાણી અને ક્રિયાથી દ્રવ્યનો લોભ રાખવો નહિ. બ્રહ્મચર્ય અર્થાત્ મન, વાણી અને ક્રિયાથી સંપૂર્ણ ઈન્દ્રિય સંયમ. સત્ય અર્થાત્ મન, વચન અને ક્રિયાથી સંપૂર્ણ સત્યનું પાલન કરો. અપરિગ્રહ અર્થાત્ અન્ય પાસેથી કંઈ પણ વસ્તુનો સ્વીકાર ન કરવો. નિયમના અંગમાં શારીરિક શુદ્ધિ, નિત્ય સ્નાન અને આહારશુદ્ધિનું પાલન કરવું. આસનના અંગમાં નિતંબ, પભા, અને માથું સીધું રાખી બેસવું. કરોડને મુક્ત રાખવી. પ્રાણાયામમાં

શ્વાસોચ્છવાસનું નિયમન કરવું. તેના દ્વારા પ્રાણ અને જીવનશક્તિ પર કાબુ મેળવવો. પ્રત્યાહારમાં મનને અંતર્મુખ કરીને તેને બહાર જતું અટકાવીને તેની અંદર રહેલા વિષયને સમજવા માટે તેના ધોળ્યા કરવો. ધારણાના અંગમાં એક વિષય પર મનની એકાગ્રતા કેળવવી. ધ્યાનના અંગમાં એક જ વસ્તુ ઉપર મનને સ્થિર રાખવું જોઈએ. સમાધિના અંગમાં અંતઃપ્રકાશનો સાક્ષાત્કાર થવો જોઈએ.

કુંડલિની યોગમાં મૂલાધારમાં રહેલી કુંડલિનીને જાગૃત કરીને સહસ્ત્રાધારમાં પહોંચાડવી તે છે. સદ્ગુરુ દ્વારા આ સિદ્ધ યોગ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધ યોગમાં હઠયોગ, રાજયોગ, લયયોગ, ક્રિયાયોગ, ભકિતયોગ દરેકનો સમાવેશ થાય છે. આથી સિદ્ધયોગ મહાયોગ પણ કહેવાય છે. ગુરુ પ્રત્યે ભાવપૂર્વક શરણાગતિ સ્વીકારવાથી કુંડલિની જાગૃત થાય છે. પરિણામે ધ્યાન આપોઆપ લાગી જાય છે અને આત્મસાક્ષાત્કાર થાય છે. આત્મસાક્ષાત્કાર એટલે સર્વવ્યાપી સત્, ચિત્, આનંદ બ્રહ્મ તે હું જ છું એવો દેહ અનુભવ. તે અખંડ શાંતિ અર્પે છે. આ માટે શક્તિપાતની દીક્ષા લેવી જોઈએ. જડ ચેતનરૂપે દ્વૈત દેખાય છે તે બધું મનને લીધે છે. મન જ્યારે અમન બને છે ત્યારે દ્વૈત રહેતું નથી. મનની અશુદ્ધિઓ દૂર થતાં સાચું સુખ મળે છે. 'મનઃ એવ મનુષ્યાણાં કારણં બંધમોક્ષયોઃ' ધ્યાન મનને અંતર્મુખ બનાવે છે. મોક્ષની પ્રાપ્તિ અર્થે ધ્યાનયોગ જરૂરી છે. ધ્યાન પરમાનંદમય આત્માના નિવાસસ્થાન હૃદયના ઊંડાણમાં પહોંચવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

પતંજલિ યોગસૂત્ર પ્રમાણે 'યોગઃ ચિત્તવૃત્તિ નિરોધઃ' છે. ધ્યાન યોગ છે. મનને નિર્વિષય કરવું તેનું નામ ધ્યાન છે. ઈષ્ટદેવના વિચાર કરવા એક પ્રકારનું ધ્યાન છે. જ્યાં જ્યોતિ, નાદ, સ્પર્શ, ગંધ, રસ વગેરે કોઈ અનુભવ નથી ત્યાં ધ્યાન છે. કોઈ એક વિષય પર મનને એકાગ્ર કરી સગુણ ધ્યાન કરતાં કરતાં સાધકે વિચાર શૂન્ય સ્થિતિ મેળવી નિર્ગુણ ધ્યાનમાં પહોંચવાનું છે. યોગ વિના સંસારમાં જ્ઞાન કે મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો નથી. એ માટે ગુરુકૃપા પ્રાપ્ત

કરવી જરૂરી છે. ગુરુકૃપાથી સહજ ધ્યાન લાગે છે. ગુરુકૃપાથી શરીરની આંતરિક શક્તિ ક્રિયાશીલ બને છે અને મન સહેલાઈથી શાંતિ અને સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરે છે. ગુરુમંત્રમાં 'ધ્યાનમૂલં ગુરોમૂર્તિઃ' ની ઉક્તિ દ્વારા ગુરુનું ચિંતન કરી તેમના પ્રત્યે ધ્યાન કરી આનંદ મેળવવાનો છે. દરેક વસ્તુમાં આનંદ એ પણ એક પ્રકારનું ધ્યાન છે. ગીતામાં કહ્યું છે કે જે જે વિષય પર વ્યક્તિ પોતાના ચિત્તને પ્રેમ, ભય અથવા ક્રોધને લીધે એકાગ્ર કરે છે તેના સ્વરૂપને તે પામે છે. આથી સદ્ગુરુનું શરણું દ્વૈતથી અદ્વૈતના આનંદના મહાસાગરમાં ડૂબાડી દે છે. પરાવિદ્યા મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. આધ્યાત્મિક સત્યનો અનુભવ કરવા માટે તો જેમ દીવો દીવાને પ્રગટાવે છે તેમ ગુરુ શિષ્યને અનુભવ કરાવે છે. મનુષ્યની આધ્યાત્મિક શક્તિની આ જાગૃતિને જ કુંડલિની જાગૃતિ કહે છે. કુંડલિની શક્તિ ત્રણ રીતે જાગૃત થાય છે. (૧) પ્રાણાયમ, આસન, મુદ્રાબંધ વગેરે હઠયોગની ક્રિયાદ્વારા, પૂજા અથવા પરાભકિત કે સતત મંત્રજાપ કરવાથી (૨) પૂર્વજન્મની અધુરી રહેલી સાધનાને કારણે કુંડલિની અચાનક જાગૃત થઈને સાધકને યોગમાર્ગ તરફ વાળે છે. (૩) સિદ્ધ પુરુષની કૃપાથી તે જાગે છે. ગુરુકૃપાથી શિષ્યની નિદ્રિત કુંડલિની ક્રિયાશીલ થઈ કર્મબંધનથી ઘેરાયેલી શિષ્યની આત્મશક્તિને પ્રજ્વલિત કરે છે.

કુંડલિની દીક્ષા, સ્પર્શ, શબ્દ, દષ્ટિ અને સંકલ્પથી અપાય છે. આ માટે ગુરુદ્વારા શક્તિપાતની દીક્ષા આપવામાં આવે છે. શક્તિપાતની દીક્ષા પછી કુંડલિની જાગૃત થયા પછી સાધકને શરીરમાં નાડીશુદ્ધિની ક્રિયાઓ આપોઆપ થવા માંડે છે. કુંડલિની જાગૃત થઈને સુષુમ્ણામાં ચક્રભેદન કરતી ઉપર ચડવા માંડે છે ત્યારે ચક્રો ખુલવા માંડે છે, ત્યારે જે તે ચક્રના ગુણધર્મો પ્રમાણે શક્તિ ત્યાં કાર્ય કરે છે. આમાં સાત ચક્રો મૂલાધાર, સ્વાધિષ્ઠાન, મણિપુર, હૃદય, અનાહત, વિશુદ્ધ, આજ્ઞા અને સહસ્ત્રાર ક્રિયાશીલ બને છે. આમ સાધકને સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ ભૂમિકા પર ઘણા અનુભવો થાય છે અને સાક્ષાત્કાર થાય છે. યોગસાધનાની સમાપ્તિ માટે

સમયની કોઈ નિશ્ચિત સમય મર્યાદા બાંધી નથી. સાધકની યોગ્યતા અને તીવ્રતા ઉપર પરિણામનો આધાર છે. શીવસંહિતા પ્રમાણે ધ્યેયનિષ્ઠ સાધક ત્રણ, છ, નવ કે બાર વર્ષને અંતે સાધના પૂર્ણ કરે છે.

સાધનમાં કેટલાક અંતરાયો પણ આવે છે. વ્યાધિ શારીરિક વિષમતાને લીધે આવે છે. અકર્મણ્યતા નિષ્ક્રિયતાને કારણે આવે છે. પ્રમાદ સાધનામાં પ્રયત્નની શિથિલતાને કારણે આવે છે. સંશય ગુરુ અને શક્તિમાં અશ્રદ્ધા કે નાસ્તિકતાને લીધે પેદા થાય છે. આળસ તામસી આહારથી આવે છે. અવિરતિ વિષય તૃષ્ણાના કારણે યોગથી ચિત્તનું હરી જવાથી જન્મે છે. ભ્રાંતિદર્શનમાં વિપરિત દર્શન થાય છે. અલબ્ધભૂમિકત્વ એટલે પ્રયત્ન કરવા છતાં પ્રગતિ ન થવી તે છે. અનવસ્થિત્વમાં ઉપરની ભૂમિકાએ પહોંચીને નીચે પડવું તે છે. આ બધા અંતરાયો શારીરિક અને માનસિક કમજોરીને લીધે આવે છે. આ બધાથી બચવા શરીર, પ્રાણ, મન અને બુદ્ધિને સંગઠિત, બળવાન અને દોષરહિત રાખવા. કુંડલિની શક્તિ દ્વારા સ્થાયી શાંતિ પ્રગટ થાય છે. સાધકે સિદ્ધિઓ જાહેર ન કરવી. શંકા થાય તો ગુરુ કે સાથી સાધકોને પૂછી નિવારણ કરવું. શક્તિપાત પ્રાપ્ત કર્યા પછી બેસી ન રહેવું, પરંતુ શ્રદ્ધાપૂર્વક ભક્તિથી, આદર સહિત, ઘૈર્યથી નિરંતર અભ્યાસ કરતાં રહેવું જોઈએ.

કુંડલિનીનું સ્થાન નાભીથી નીચેના ભાગમાં છે. તે સર્પાકાર છે. તેના મુખ વડે બ્રહ્મરંધ્રનું મુખ વીંટળાયેલું છે. સુષુમ્ણાની ડાબી બાજુ ઈડા નાડી છે અને જમણી બાજુ પિંગલા નાડી છે. તે કુંડલિનીને જગાડનાર છે.

શક્તિપાતથી કેટલાક સ્થાયી ફાયદા થાય છે.

રોગનિવારણ થાય છે. આત્મકલ્યાણ થાય છે. સાધકના સ્વભાવમાં, વર્તનમાં અને વિચારોમાં ફેરફાર થાય છે. ધ્યાન આપોઆપ લાગે છે. યૌગિક ક્રિયાઓ, આસનો પ્રાણાયામ કે મુદ્રાઓ આપોઆપ લાગે છે. સાધકની જાણકારીમાં ક્રિયા થાય છે.

કુંડલિની યોગ સિદ્ધ કરવા સદ્ગુરુના શરણમાં જવું. ગુરુસેવા મન, વચન અને કર્મથી શ્રદ્ધાપૂર્વક કરતાં રહેવું. ગુરુ પૂજા કરવી. બધા પ્રત્યે સમભાવ રાખવો. ઈન્દ્રિયોનો સંયમ રાખવો. શુદ્ધ, સાત્ત્વિક અને પરિમિત આહાર લેવો. કડક ઉપવાસ ન કરવા કે ખૂબ ઠંડીને ખાવું નહિ.

સાધકનું કર્તવ્ય છે કે શ્રદ્ધાપૂર્વક નિષ્કામ ભાવથી મહાયોગની સાધના દ્વારા આત્મકૃપા તથા ભગવદ્કૃપા પ્રાપ્ત કરી તત્ત્વપ્રાપ્તિ કરવી. સાધકમાં આત્મશક્તિ હોય છે. ગુરુકૃપાથી તેને ઉર્ધ્વગામી બનાવવી. સાધનાનો સમય નિશ્ચિત અને નિયમિત રાખવો. બ્રાહ્મમુહુર્ત શ્રેષ્ઠ છે. આ સિવાય અન્ય કોઈપણ અનુકૂળ સમય નિશ્ચિત કરવો. સિદ્ધયોગ વેળા કેટલીક બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી. ધ્યાન કરવું, ત્યારબાદ મંત્ર જાપ કરવા. ધ્યાનમાં નિર્વિચાર પરિસ્થિતિ સર્જવી. સારા-ખોટા વિચારો આવકારવા કે દબાવવા નહિ. વિચારો સાક્ષીભાવથી જોવા. વ્યવહારો શુદ્ધ રાખવા.

અનુભવોની ગમે ત્યાં ચર્ચા ન કરવી. બેસવાનું આસન ઊંચ કે દર્ભનું લેવું. શરીરની સ્થિતિ હળવી રાખવી. હલનચલન ન કરવું. અહંકાર ન લાવવો, સમર્પણભાવ રાખવો. સ્વાધ્યાય કરવો. ગુરુસેવાની પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાવું. ટૂંકમાં, સાધના કરી શક્તિનો શિવમાં કે લોકકલ્યાણમાં લય કરવો. 'હરિ ઓં તત્સત્' / 'શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ।

જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન બન્નેની ઉપર વિવેકનું નિયંત્રણ હોવું જોઈએ. વિવેક રહિત જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન એવી કટ્ટરતાનો જન્મ આપશે જે બન્નેને ઉપયોગી હોવા છતાં પણ વિષવૃક્ષ વાવશે અને કરવામાં આવેલ પરિશ્રમને હાનિકારક બનાવી દેશે.

આપણું યોગવિજ્ઞાન લેશમાત્ર જુદું નથી

જેવી તેમણે ચા પૂરી કરી કે તરત જ ભગવા વસ્ત્રધારી એક સાધુ આવી પહોંચ્યા. સાધુની મુખાકૃતિ જોતાં જણાતું હતું કે તેમણે આજીવન બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરેલું છે. એટલું જ નહીં તેમણે યોગની ઉચામાં ઉચી ભૂમિકાઓ પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે. તેમના મસ્તક પર અપૂર્વ તેજ છે. ભિખારીઓની જેમ વિદ્રુપ મલિનતા અને આત્મહિનતાનો ભાવ ન હતો, પરંતુ હાવભાવ અને વર્તનમાં વિલક્ષણ સ્વાભિમાન અને શાહી મસ્તી જોવા મળતાં હતાં. કમંડળ સિવાય કોઈ વસ્તુ તેમની પાસે ન હતી. મુખાકૃતિ પ્રસન્નતાથી જળહળતી, થાક, હિનતા અને પરેશાનીની જરા સરખી રેખા જોવા ન મળતી હતી.

“કેટલાક દિવસોથી ભૂખ અને તરસ સતાવી રહી છે, સાહેબ” સાધુએ વિનમ્ર વાણીમાં કહ્યું. જો એક બે રોટલી, ટોસ્ટ, ચા અને થોડા પૈસા મળી જાય તો આપની મોટી મહેરબાની.

મેજર કાર્લ ડિકે ચમચમાતી ગર્ભીમાં જેવો તાપ હોય છે તેવો આંખોનો તાપ પ્રગટ કરતાં સાધુ તરફ જોયું અને ઉપેક્ષાથી બોલ્યા, જાઓ જાઓ અને કોઈના ઘરેથી માંગી લો, મેં ખવરાવવાનો ઈજારો લીધો નથી.

સાધુએ આ પ્રમાણેની ઉપેક્ષાને ખરાબ ન માની. સાધુનું લક્ષણ એ છે કે સુખ-દુઃખ, માન-અપમાનમાં સદા એકરૂપ રહે છે. તેમણે હસીને કહ્યું, “સાહેબ, નારાજ ન થશો, શું હિન્દુ કે શું ઈસાઈ, સૃષ્ટિ બધી તો પરમાત્માની છે. તમે ભેદ શા માટે ઊભો કરો છો ? તમારી પાસેથી થોડું ખાવાનું માંગ્યું છે, શક્ય હોય તો પૂરું કરો.”

સાહેબની સહનશીલતા કાગળની નાવની જેમ પાણીમાં મૂકતાં જ ઓગળી ગઈ. ભારે રોષ સાથે બોલ્યા “મક્કાર હિન્દુસ્તાની” જાય છે અહીંથી કે પછી નોકરને બોલાવી ઘક્કા મરાવી કાઢી મૂકું.

સાધુની મુખાકૃતિ પર હજુ પણ ક્રોધનો અણસાર કે બદલો લેવાની ભાવના ન હતી. તેણે ધીમેથી હસતાં હસતાં કહ્યું, “મહાશય, મારા શરીરને અપમાનિત કરવાનો સવાલ ઊભો થાય તેને હું વધુ

મહત્વ આપતો નથી પણ આપનો સીધો પ્રહાર ભારતીય યોગ અને તત્ત્વદર્શન પર છે, આપે સમગ્ર હિન્દુસ્તાનીઓને મક્કાર કહ્યા તે અસહ્ય છે.

સાધુ કંઈક વિશેષ કહે તે પહેલાં તો ક્રોધાયમાન મેજર ડિકે મોટા અવાજે નોકરને બોલાવ્યો અને કહ્યું, “આ મૂર્ખને ઘક્કા મારીને બહાર કાઢો. નોકર દોડતો આવ્યો અને મેજરની આજ્ઞાનું પાલન કરવા જેવો આગળ વધ્યો તેવા જ તેના પગ કાષ્ટવત્ બની જડાઈ ગયા અને આંખો બહાર નીકળી આવી. તે ભયભીત થઈ એકીટસે જોઈ રહ્યો હતો. સાહેબે ઘણો ધમકાવ્યો છતાં નોકરે જરા પણ લક્ષ્યમાં લીધું નહીં જેવી રીતે આપણે પથ્થર આગળ બકતા હોઈએ અને તેના પર જરા સરખી અસર ન થાય.”

સાધુએ હસીને કહ્યું, “સાહેબ નોકર ઉપર નારાજ કેમ થાઓ છો ? તે તો મારી ઈચ્છાઓને આધીન છે. આપ ઈચ્છો તો આપને બહાર કઢાવી મૂકું. આપ અમારી સાધનાઓ અને તપશ્ચર્યાઓને મૂર્ખતામાં ખપાવો છો. આપ અનુભવી જુઓ તો ખ્યાલ આવશે કે યોગમાં સાધારણ માનવીને જ નહીં પણ પર્વતો અને નદીઓને પણ ઈચ્છાવર્તી બનાવી દેવાની શક્તિ છે. પોતાનો અહં ન વધે માટે જ સામાન્ય મનુષ્યની માફક ભીખ માંગીને અમે ખાવાનું મેળવી ખાઈએ છીએ અને જીવીએ છીએ.”

પરંતુ મેજર સાહેબની ઉપર તો ભૌતિકતાનું ભૂત ચઢી બેઠું હતું, અંગ્રેજીપણાની શોભા સવાર થયેલી હતી. એક હિન્દુ સાધુથી હાર કેવી રીતે સ્વીકારે. તેમણે પોતાના પાળેલા કૂતરાઓને અવાજની સંજ્ઞા કહી બોલાવ્યા અને સાધુ તરફ સંકેત કરી તેમને ઉભાર્યા કે તેઓ સાધુ પર તૂટી પડે તથા તેમને કરડી ખાય. પણ તે કૂતરાઓને જાણે લકવો થઈ ગયો હોય તે રીતે બન્ને કૂતરાઓ ત્રાસફરતી સાધુ અને મેજર તામે જોતા ઊભા રહ્યા જેવી રીતે કોઈ દ્વારપાળ કોઈ સમ્રાટના સ્વાગત માટે ઊભા હોય. તેમનું શરીર તો શું પણ ચેતના પણ જવાબ દઈ ગઈ. કરડવાનું તો ઘેર ગયું પણ ભસી પણ શક્યા નહીં.

મેજરના આખા શરીરે પરસેવો છૂટી ગયો. બુદ્ધિએ જવાબ આપ્યો. સાધુએ કમંડલમાંથી થોડુંક

પાણી હાથમાં લઈને બોલ્યા, “સાહેબ, મારે અમારી સાથે કંઈ વેર નથી, પણ આ તો અમારા ધર્મને અપમાનિત કરવાની વાત હતી માટે તમોને થોડી શિક્ષા કરાવ તો તે ગુનો મનાશે નહીં. હું તમોને શાપ આપું છું, આજથી બરાબર એક મહિના પછી તમે મારી જેમ ભૂખે મરશો. આ આખા શહેરમાં તમે ભીખ માગશો પણ તમને રોટલો નહીં મળે અને તમે આ શહેરમાં રહી પણ નહીં શકો.” આમ કહીને પાણી એક તરફ છાંટી સાધુ ચાલતા થયા. મેજર સાહેબનું અભિમાન હજી પણ ઊતર્યું ન હતું છતાં તેમના ચહેરા પર ભયનું આવરણ ચોક્કસ જોવા મળતું હતું.

સાધુ ત્યાંથી ચાલીને એક ફ્લાઈંગ દૂર એજ લાઈનના બંગલામાં પ્રવેશ્યા. આ બંગલો કર્નલ જોર્જનો હતો. તેમની દીકરી ઈલા વરંડામાં બેસીને અંગ્રેજી સમાચાર પત્ર વાંચતી હતી. સાધુ તે તરફ વળી ગયા.

“દીકરી, મને ભૂખ સતાવી રહી છે. કંઈ ખાવાનું મળશે ? સાધુએ વિનમ્રતાપૂર્વક કહ્યું જેનો ઉપયોગ તેમણે મેજર ડીક પર કર્યો હતો. ઈલાને એમની ઉપર દયા આવી. ભલે તેણીને સમજ ન પડી હોય કે સાધુ કોઈ સિદ્ધ મહાપુરુષ છે, પરંતુ તેણીને માનવતાનું મૂલ્ય આંકતાં આવડતું હતું. તેણીએ કહ્યું, બાપજી બેસો, હું આવું છું. આમ કહી અંદર ગઈ. થોડું દૂધ, ફળ અને ટોસ્ટ સાધુને લાવીને આપ્યા. સાધુએ તે આરોગ્યા અને પાણી પીધું. તેમની ભૂખ મટી ગઈ.”

તૃપ્તિભર્યા હાસ્ય સાથે તેમણે પોતાની પોટલીમાંથી એક ફળ કાઢ્યું પછી કર્નલ જોર્જની પુત્રી સામે જોઈ કહ્યું, “દીકરી, તું નથી જાણતી કે અમે યોગી અગાઉથી જાણી લઈએ છીએ જે કેટલાક માણસોને ઘણા સમય પછી સમજાય છે. તારા ઘરમાં બરાબર ત્રણ સપ્તાહ પછી કોઈ બીમાર પડશે ત્યારે ડૉક્ટર અને હકીમો તેનો ઈલાજ નહીં કરી શકે. અમારા આયુર્વેદમાં તને વિશ્વાસ તો નહીં હોય પણ હું તને એક દુર્લભ ઔષધી આપું છું. આ ફળ હિમાલયમાં મળે છે. જ્યારે આખો ઉત્તરખંડ બરફથી ઢંકાઈ જાય છે ત્યારે આ મહામુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ ફળ તને ચમત્કાર દેખાડશે. જ્યારે તારા ઘરમાં કોઈ માંદુ પડે, ડૉક્ટર હારી જાય, ત્યારે તું સગડીમાં કોલસા નાખી સળગાવજે, કોલસા બરાબર ના સળગે

ત્યારે તેમાં આ ફળ નાખજે. થોડો ધુમાડો થશે અને ફટકાડના જેવા અવાજ સાથે તે ફળ ફૂટી જશે.” ત્યાર પછી તને જોવા મળશે કે બીમારની હાલત સુધરતી જશે અને તે થોડીવારમાં સારો થઈ જશે.

છોકરીને થોડુંક આશ્ચર્ય થયું, કેટલુંક કુતૂહલ પણ. ફળ તેણીએ લઈ લીધું કારણ કે તેણીએ તેની ભારતીય સહેલીઓ દ્વારા સાંભળ્યું હતું, ભારતીય યોગી સાધુ સાચે જ ચમત્કારી હોય છે. બાકી તેને વિશ્વાસ ન હતો. ફળ લઈ તેણીએ પુસ્તકોમાં સંતાડી રાખ્યું.

ત્રણ સપ્તાહ વીત્યા, કંઈ અજુગતું ન બન્યું. પછી એક દિવસ બાદ કર્નલ જોર્જ ઓફિસમાં કામ કરતાં કરતાં એકાએક ગંભીર રીતે બીમાર થઈ ગયા. કામ બંધ કરી તેમને વચ્ચેથી મોટરકાર વડે ઘરે પહોંચાડવામાં આવ્યા. ઈલા ઘણી પરેશાન હતી. કંઈક તે સાધુની વાત યાદ કરી કેટલાય સુખોગ્ય મિલિટરી ડૉક્ટરોએ ઉપચાર કર્યા પણ કંઈ ફાયદો થયો નહીં. મુંબઈથી પણ એક ડૉક્ટરને બોલાવવામાં આવ્યા. તે પણ માંદગી મટાડી શક્યા નહીં. કર્નલ જોર્જની સ્થિતિ મરણતૂલ્ય થઈ ગઈ.

એ દિવસે વણકલ્પ્યા તે સાધુ એકાએક કર્નલ જોર્જ સાહેબના બંગલે જોવા મળ્યા. તે સમયે ઈલા પોતાની સહેલી મેજર ડીકની દીકરી સાથે પોતાની રસોઈના કામમાં હતી. સાધુને જોતાં જ ઈલા બહાર આવી. તેણીને જોતાંની સાથે તેઓ બોલ્યા, “મને જાણ હતી, તું મારા ઉપર વિશ્વાસ નહીં જ કરે પણ તારા ઉપકારનો બદલો ચૂકવવાનું મારું કર્તવ્ય હતું. માટે બીજી વખત મારે આવવું પડ્યું.

આગળની વાતની શરૂઆત કરતાં તેમણે કહ્યું, “તારા પિતાજી અસ્વસ્થ છે. હવે છેલ્લો શ્વાસ લઈ રહ્યા છે. તું પેલા ફળનો પ્રયોગ કર, તેના વડે કર્નલ સાહેબ સાજા થઈ શકશે.

ઈલા પોતાના અભ્યાસ ખંડમાં ગઈ, તે ફળ કાઢ્યું અને સગડી સળગાવી. જ્યારે કોલસા અંગારા બની ગયા ત્યારે તે ફળ તેમાં મૂકવામાં આવ્યું થોડો ધુમાડો થયો. પછી ધમાકો થવાનો અવાજ થયો.

આ બાજુ મુંબઈવાળા ડૉક્ટર કર્નલ સાહેબની નસ તપાસતા હતા, દર્દીનું શરીર થોડી પળો પહેલાં મૃતદેહ જેવું ઠંડું પડી ગયું હતું. એકાએક તેમાં ગરમી

અને ચેતનાનો સંચાર થવા લાગ્યો. ડૉક્ટરોએ વિચાર્યું કે આ મૃત્યુ અગાઉની ક્ષણોની અંતિમ જ્યોતિ છે, પણ તેઓ પણ દંગ રહી ગયા, કર્નલ સાહેબે ધીરે ધીરે આંખો ખોલી અને હળવું હાસ્ય વેરવા લાગ્યા. થોડા સમયમાં બધુ બરાબર થઈ ગયું. ભયંકર સ્થિતિમાંથી સામાન્ય સ્વસ્થ માનવીની સ્થિતિમાં આવી જવાનું ખરેખર આશ્ચર્યજનક બીના હતી. હાજર સર્વ ડૉક્ટરોએ સ્વીકારવું પડ્યું કે અધ્યાત્મમાં કોઈ દૈવી શક્તિ છે, જે પદાર્થ અને ભૌતિક વિજ્ઞાનના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરી શકે છે. જ્યારે ઈલા અને તેની સહેલીએ અથેતિ ઘટનાને વર્ણવી સંભળાવે. તે સાંભળી બધાં જ લોકો બોલતા બંધ થઈ ગયા. ત્યાં ઊભેલા મેજર ડિક તો ચમકી જ પડ્યા, તેઓ વિચારતા થઈ ગયા કે આપેલ વરદાન ફળે છે તો પછી આપેલા શાપનું શું ?.....

જેમ તેમ એક સપ્તાહ પુરું થયું. સાધુને ગયે એક મહિનો થયો હતો. મેજર ડિક સાહેબ તે દિવસે સવારે સમયસર જાગ્યા. પરંતુ તેઓ પરેશાન હતા, કેમકે તેમના માટે કોઈ નોકર સવારની ચા કે સ્નાનાદિનું પાણી લાવ્યો ન હતો. શ્રીમતિ ડીકે ઘણી બૂમો પાડી પણ કોઈ સાંભળે તોને, મેજર ઉઠ્યા, નોકરોના રૂમમાં જઈને જોયું તો રૂમ ખાલી હતો. માત્ર એક જ નોકર રહી ગયો હતો. તે અદરથી જ બરાડ્યો, “સાહેબ અહીં આવતા નહીં, આ મહોલ્લામાં પ્લેગ ફેલાઈ ગયો છે. આ રૂમોમાં પણ ઉદરો મરી ગયા છે. માટે નોકરો ઘર છોડી ગયા છે મને તો પ્લેગ થઈ ગયો છે. તેથી હું તો ભાગી જઈ શક્યો નથી.”

મેજરે પોલીસ અને સ્વાસ્થ્ય વિભાગ પાસે સેવા માંગી. નોકરની દવાનો બંદોબસ્ત કર્યો અને પોતે બધો સામાન બાંધી બંગલો છોડી જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા.

સાંજ પડતાં પહેલાં તેઓ ડાકબંગલે પહોંચી ગયા. આ ઘમાલમાં સવારથી ચા પીવાનું પણ ભૂલી ગયા. ડાકબંગલાના નોકરને હુકમ કર્યો, “ત્રીન કપ ચાય લાવો.” ચા આવી, મેજર સાહેબ, તેમનાં પત્ની અને દીકરીએ કપ મોઢે અડાડ્યા એવા જ ત્રણેએ એકીસાથે ચાના પ્યાલા સરકાવી દીધા, કારણ કે તેમાં કેરોસીનની ગંધ આવતી હતી.

હવે તેઓ કંઈ કહે તે દરમિયાન કેપ્ટન સ્મિથ

નામના એક બીજા અફસરે બધાનું ધ્યાન આકર્ષિત કર્યું. ખિસ્સામાંથી પત્ર કાઢી મેજર ડીકને સ્મિથે આપતાં જણાવ્યું. “છાવણીના મેડીકલ ઓફિસરે કહ્યું છે કે તમારા બંગલાઓમાં પ્લેગ ફેલાઈ ગયો છે માટે તમામે છાવણી વિસ્તારની બહાર જવાનું છે.” મેજર સ્મિથનું માથું ચમક્યું. તેમને એક મહિના પહેલાંની ઘટના યાદ આવી ગઈ, સાધુનો શાપ શું સાચો પડી રહ્યો છે ? આમ વિચારતાં જ તેમના શરીરમાંથી પરસેવો નીકળવા લાગ્યો.

હવે જે મકાનમાં તેમણે જવાનું હતું તેનું ઠામ-ઠેકાણું સ્મિથે હાથમાં પકડાવી દીધું. મેજર ડીક બોલ્યા, “સ્મિથ હું ત્યાં હાલ જ ચાલ્યો જાઉં છું. પરંતુ આખા દિવસનું અમારામાંથી કોઈએ કંઈ ખાધું નથી. પહેલાં અમને ખાઈ લેવા દો.”

નોકરી એ નોકરી કહેવાય. કોઈ ઉદમ કરતા હોઈએ તો ઉપરીને જવાબ આપવાનો વખત જ ન આવતો. સ્મિથને નોકરી છૂટી જવાનો ભય હતો. તેથી તેણે કહ્યું, “મેજર સાહેબ, તમે પેલા બંગલા પર હાલ ચાલ્યા જાઓ, આપના માટે ભોજનની વ્યવસ્થા હું કરતો આવું છું.”

મેજર ડીક ત્યાંથી તાત્કાલિક રવાના થઈ ગયા. નવા બંગલે સામાન પહોંચી ગયો, પરંતુ તેમને તે ભૂખ સતાવી રહી હતી. થોડીવારમાં કેપ્ટન સ્મિથ પોતાની પત્ની સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. વિલંબ માટે માર્કે ઈચ્છતા તેમણે જણાવ્યું ખોરાક તો ઘણા સમય પહેલા જ નોકર સાથે ઘોડાગાડી દ્વારા મોકલવામાં આવેલો પરંતુ ઘોડાગાડીનો એક ટ્રક સાથે અક્સ્માત થયો. ખાવાનું ઢોળાઈ ગયું, નોકર દવાખાનામાં છે અને અમોને દુઃખ છે કે તમે ભૂખ્યા છો. માટે આપ અમારી સાથે આવો ઘરેથી ભોજન કરાવી લાવીએ.

સીનેમાના પડદા પર જેવી રીતે રીલ ફરે છે તેવી રીતે કાર્લ ડીકના મગજમાં અત્યારે એક મહિના પહેલાં બનેલો સાધુનો પ્રસંગ દેખાવા માંડ્યો. તેમને હવે સંપૂર્ણ રીતે વિશ્વાસ થઈ ગયો હતા કે ખાવાનું મળશે નહીં. પોતાની શંકા અને શાપવાળી વાત કપ્તાન સ્મિથને પણ જણાવી. પણ સ્મિથે તેને વહેમમાં ખપાવી અને મેજર સાહેબ પોતાની પત્ની અને પુત્રીની સાથે તેમના ઘરની તરફ ચાલી નીકળ્યા.

માર્ગમાં શ્રીમતિ ડીકે મેજરને કહ્યું, “આપણે

મનોમન તે સાધુની ક્ષમા કેમ ન માગવી, સંભવ છે, તેનાથી સંકટ દૂર થઈ જાય. પરંતુ ભાવનાઓનું મૂલ્ય ન સમજનાર મેજર ડીક માટે આ પ્રમાણે વિચારવું પણ અસહ્ય હતું.” તેમણે કહ્યું, “એક સાધારણ જેવા માનવીની આપણે માફી ન માગી શકીએ. તે બીચારાઓને શું ખબર હતી કે મનુષ્ય સાધારણ નથી હોતા, તેમનામાં દેવત્વનો ભંડાર ભર્યો પડ્યો છે. યોગી તેનો વિકાસ કરીને ઈશ્વરીય શક્તિઓ જેવું કામ કરે છે.”

બધા લોકો સ્મિથના ઘરે જઈ ભોજન માટે મેજ પર બેઠા. અત્રે એક એક થાળી જ પિરસવામાં આવી હતી અને નાકર રાંધેલું માંસ લાવી રહ્યો હતો. ત્યારે મેજર ડીકે પાસે આવતાં તેને ઠોકર વાગી અને તે મેજર સાહેબ ઉપર જઈ પડ્યો. આખું વાસણ મેજર સાહેબના કપડાં પર ઢોળાઈ ગયું કે જાણે એમણે હોળી ખેલી હોય. લજજાના માર્યા મેજર ઉદર-બિલ્લી જેવા થઈ ગયા. એક રીતે ભૂખ સતાવી રહી હતી અને માનસિક સ્થિતિનું કંઈ ઠેકાણું ન હતું.

કપ્તાન સ્મિથે તેમનાં કપડાં બદલાવ્યાં. ગર્દનમાં પ્રહાર થયો હતો તેથી દવા લગાવી. ફરી બીજી વખત ખાવા માટે મેજ પર બેઠા. નોકર એક ઢાંકેલા વાસણમાં કંઈક લાવ્યો અને મેજર સાહેબ સામે મૂક્યું. મેજરે જેવું ઢાકણું ઉપાડ્યું કે અંદરથી ભયંકર દૂર્ગંધ આવી. પ્લેટમાં સડી ગયેલ ઘાસના પાંદડામાં પેંડા રાખેલા હતા. કપ્તાન સ્મિથ નોકરો પર તૂટી પડ્યા. નોકરો પણ ચકિત હતા કે તેઓ તો સારું ભોજન લાવ્યા હતા, રસ્તામાં આમ શું થઈ ગયું ? મેજરે મૌન સ્વીકાર કર્યો કે આ બધું તે સંન્યાસીના શાપનું પરિણામ છે.

તેઓ ચુપચાપ ઊભા થયા. સ્મિથે ખાણુ લેવા મનાવ્યા અને આ ગુનાહિત કાર્ય બદલ માફી પણ માંગી, પણ મેજર ડીક ત્યાં રોકાયા નહીં. અપમાનની સીમા રહેવા પામી ન હતી. તે દિવસ એમ જ પસાર થઈ ગયો. તેમને પાણી પીને જ રાત પસાર કરવી પડી.

બીજા દિવસે તેમા રેલવે સ્ટેશને એ આશા સાથે પહોંચ્યા કે ત્યાંની હોટલમા ખાણુ મળી જશે પણ કહેવતમાં છે કે આફત આવે છ તો પિંડ છોડતી નથી અને સાથેને સાથે થઈ જાય છે, હોટલ બંધ હતી ડીક મહોદય સ્ટેશન માસ્તર પાસે ગયા તા તેમણે જણાવ્યું કે પ્લેગની અસરને કારણે હોટલો બંધ કરી દેવામાં

આવી છે. આગળના સ્ટેશને ભોજનની અસ્થાયી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. આપ ત્યાં જઈ ભોજન કરી આવો. પણ ત્યાં જવા માટે રસ્તો હતો નહીં અને આગગાડી ઉપડી ગઈ હતી. બીજી ગાડી બીજે દિવસે ઉપડવાની હતી. તે દિવસે કોઈ ગાડી ત્યાં જવાની બાકી ન હતી.

મેજર સાહેબ ઘર તરફ વળ્યા. માર્ગમાં એક મીઠાઈવાળાની દુકાનેથી થોડીક મીઠાઈ ખરીદી પણ ત્યા મીઠાઈ આરોગવી તે તેમના સ્વાભિમાનને પ્રતિકૂળ હતી. મીઠાઈ કારમાં રાખી તેઓ આગળ વધ્યા. રસ્તામા એક પીંપળનું ઝાડ આવ્યું, ત્યાં તેઓ રોકાયા. ત્રણે વ્યક્તિઓએ જેવી મીઠાઈ હાથમાં લીધી તેવી જ ફેંકી દેવી પડી. તેમાંથી કેરોસીનની એટલી બધી ગંધ આવતી હતી કે મીઠાઈ કેરોસીનમાં ન બનાવી હોય. તેથી મીઠાઈ ફેંકી દીધી.

ત્યારે તે જ સાધુ કાર તરફ આવી રહેલા દેખાયા. મેજરનું અભિમાન ચૂરચૂર થઈ ગયું હતું. તેઓ સમજી ચૂક્યા હતા કે આત્માની પણ કોઈ શક્તિ હોય છે. ત્રણેએ પ્રણામ કરી માફી માંગી.

સાધુએ હસતાં હસતાં કહ્યું, “મને દુઃખ છે કે આપ લોકોને ઘણું દુઃખ પહોંચ્યું. પણ હું શું કરું ? જો કે તમોને આટલો પાઠ ન ભણાવવામાં આવે તો તમે કોણ જાણે કેટલાયે દુર્વ્યવહાર કરતા રહેત. હવે તમારા માટે એ જ સારું છે કે શિયાલકોટ છોડી ક્યાંક બીજી જગ્યાએ જતા રહો. આ શહેરમાં આપને ખાવાનું નહીં મળી શકે.”

સાધુ ત્રણેને લઈને પાસેની એક ઝૂંપડી હતી ત્યાં ગયા. ત્રણે બેસીને, ત્રણ પતરાળાં ગોઠવ્યા. શુદ્ધ શાકાહારી ભોજન તેમણે પોતાના જ હાથે પિરસ્યું. ઝૂંપડીમાં કંઈ હતું પણ નહીં. ચૂલો કે ચોકડી જેવું પણ કંઈ હતું નહીં. પરંતુ ભોજન હતું, બિલકુલ ગરમાગરમ. ત્રણેએ પેટભરીને ઘરાઈને ખાધું. ભોજન ઘણું જ સ્વાદિષ્ટ હતું.

ભોજન પૂરું કર્યા બાદ તેમણે ફરીથી સાધુની ક્ષમા માગી અને પોતાના ઘરે આવ્યા. સામાન ગોઠવીને તેઓ એજ રાત્રે મુંબઈ ચાલ્યા ગયા આ સમયની ઘટના તે વખતે ત્યારના મુખ્ય મુખ્ય સમાચાર પત્રોમાં છપાઈ. આનો જ પ્રભાવ હતો કે અંગ્રેજી અધિકારીઓએ ત્યારથી હિન્દુ ધર્મની ઉપેક્ષા અને ઉપહાસ કરવાનું બંધ કરી દીધું.

પ્રકૃતિની કારીગરી ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો આપણને જાણવા મળશે કે તે સૃષ્ટિનો એક અદ્ભુત ઈજનેર છે. તેણે નિર્માણોમાં એક બીજાથી વધીને એવી કૃતિઓ બનાવી છે કે જેમને જોઈને આશ્ચર્યચકિત થયા સિવાય રહી શકાય નહીં. જ્યારે જ્યારે મનમાં એવો વિચાર ઉદ્ભવે કે આ રચનાઓની પાછળ કુદરતનું શું પ્રયોજન હશે? શું માત્ર કૌતુક-કુતૂહલ પેદા કરવા માટે જ આ સર્જન થયેલ છે કે પછી અન્ય કોઈ હેતુસર? ગંભીર મંથન કરવાથી જે નિષ્કર્ષ નીકળે તે એવું બતાવે તેવો સંભવ છે કે એનું ધ્યેય મનુષ્યને એવી પ્રેરણા આપે તેવું હોય કે મનુષ્ય પોતે પોતાની ગતિવિધિઓ રચનાત્મક બનાવે, સંહારાત્મક નહીં.

આ સંભાવનાઓને પ્રગટ કરે તેવો ભૂમધ્ય સાગરમાં સારડીનીયા નામનો એક ટાપુ છે. તેના ઉત્તરપૂર્વમાં “કેપોડીઓરસો” અર્થાત્ “ભાલૂ અંતરીય” સ્થિત છે. નામથી સ્પષ્ટ થાય છે તેવું અંતરીયનું મુખ્ય આકર્ષણ ત્યાંની “ભાલુનૂમા” એક વિશાળ સંરચના છે. જ્યારે કોઈ મુસાફર પાલૂ ગામના રસ્તે થઈને “કેપ અંતરીય” ની ટોચ સુધી આવે છે ત્યારે પ્રકૃતિની અદ્ભુત કારીગરીને જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ જાય છે. ભાલૂ એક વિશાળ પથ્થરથી બનેલો છે જેને પાસેથી જોવાથી એવું માલુમ પડે કે ભાલૂ તે ટાપુ સમુદ્રના વિહંગમ દેશ્યને જોવામાં નિમગ્ન છે.

પ્રકૃતિની ઈજનેરીનો આવો જ એક નમૂનો દક્ષિણ ચીનના યુન્નન પ્રદેશમાં જોવા મળે છે. તે પ્રાન્તની રાજધાની કુનમિંગથી લગભગ ૬૦ માઈલ દૂર દક્ષિણ-પૂર્વમાં એક ઉચા વિભાગ પર પથ્થરોનું એક ધનિષ્ઠ જંગલ છે. પથ્થરોના આ વનવે લોકો દૂર દૂરથી જોવા માટે આવે છે. “પથ્થરોનું જંગલ” આ નામથી ક્ષણિક નવાઈ ચોક્કસ થાય છે પરંતુ તેને જોયા પછી નામની સાર્થકતા સારી માલુમ પડે છે. વાસ્તવમાં તે લીલોતરી વગરનું જંગલ જ છે. જ્યારે કોઈ મુસાફર દૂરથી આકસ્મિક રીતે દેખિત નાખે તો એવું માલુમ પડે છે કે કોઈ વિસ્તૃત વન સામે ફેલાયેલું હોય-એવા વનમાં વૃક્ષોની ડાળીઓ અને પાંદડાં ન હોય પરંતુ તેના ફક્ત અવશેષો જ હોય. ભિન્ન-ભિન્ન આકાર અને ઉચાઈવાળા પથ્થરો અને સ્તંભોવાળું આ સ્થળ પ્રથમ દેખિતે કોઈ ધનિષ્ઠ વનનો ભ્રમ પેદા કરે છે.

થીસલી, ગ્રીસમાં પિંડસ પર્વતની તળેટીમાં એક કલામ્બકા નામનું નાનું શહેર છે. તેની પૃષ્ઠભૂમિમાં ઉત્તર તરફ વિશાળ પથ્થરના સ્તંભોના ત્રણ સમૂહ છે. એ વિશાળ સ્તંભ જોવામાં એવા દેખાય છે કે જાણે

સર્જનહારની આ કારીગરી નિરાળી છે

તેઓ કોઈ બૌદ્ધ સ્તંભ હોય. આ સમુહોમાં સ્તંભો સિવાય અન્ય પણ કેટલીય સંરચનાઓની નૈસર્ગિક અનુકૃતિઓ બનેલી છે. આમાંથી બે, યાત્રિઓનું વિશેષ ધ્યાન પોતાના

તરફ ખેંચે છે. આ છે ત્યાંના વિશાળ સ્તુપો અને અસંખ્ય કાંગરાવાળી ગદ્દીઓ. (મકાનો). આ સંપૂર્ણ પ્રકૃતિ નિર્માણને જોઈને એવું જાણવા મળે છે કે જાણે કે રજવાડાઓની નાની નાની હવેલીઓ હોય અને તેમની પાસે તેમના છૂટા છવાયા શિક્ષણના સિદ્ધાંતો અને ઉદ્ઘોષ કરતાં તેના પોતાના સ્તંભો. આ વિશાળ રચનાને “મિટીઓરા” ના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. ગ્રીકમાં આનો અર્થ “ગનનચુંબી” થાય છે. સ્તંભોમાં કેટલાક ૧૮૦૦ ફૂટ ઊંચા છે. આ સ્તુપોની શોભામાં જ્યારે પ્રાકૃતિક નિર્માણના ઉપર માનવીય કૃત સંરચનાઓ કરવામાં આવી ત્યારે તેની શોભા અને કગણી વધી ગઈ. આ અદ્ભુત નિર્માણનો વિચાર કેટલાક સંન્યાસીઓના મનમાં ત્યારે જ આવ્યો જ્યારે તેમને દુનિયામાંથી વૈરાગ્યનો અનુભવ થવા લાગ્યો.

આવી પરિસ્થિતિમાં આ બધા સ્તુપ શિખરો પર નાના નાના નિવાસ બનાવી તેમણે પોતાની ઈચ્છા પૂર્તિ કરી. શિખર ઉપરના તેમના મઠ સાચે જ સર્વ સાધારણની સમજની બહાર હતા. જો તેની સાથે જોડાયેલી અલગ થવાની અને વળવાની સીડીને દૂર કરવામાં આવે તો મઠનો સંબંધ સમાજથી બિલકુલ તૂટી જાય અને તેમાં રહેનાર વ્યક્તિઓનો પણ સમાજથી અંદર રહેવા છતાં લોકોનો સંપર્ક તૂટી જાય અને સમાજથી અલિપ્ત થઈ જાય. નિર્માણોની વિશેષતા એ છે કે જ્યાં સુધી તેને ધ્યાનપૂર્વક જોવામાં નહીં આવે ત્યાં સુધી એ ખબર નહીં પડે કે તેમના ઉપર પણ માનવકૃત સંરચના પણ વિનિર્મિત છે. એવા મઠ ત્યાંના સ્તંભ ઉપર ૨૦ કરતાં વધુ છે. તેમનું નિર્માણ ૧૪મીથી ૧૫મી સદીમાં થયું હતું અને તે ૧૯મી સદી સુધી આબાદ રહ્યા છે. હવે તે ખાલી પડી રહ્યા છે. જે મુસાફરો અહીં આવે છે તેઓ પ્રકૃતિ અને મનુષ્યની આ મળતી રચનાઓ જોઈને આશ્ચર્યમાં પડી જાય છે.

પ્રકૃતિનું વાસ્તુશિલ્પનું એક સુંદર ઉદાહરણ “ફસાસી ગુફાઓ”ના રૂપમાં જોઈ શકાય છે. આ ગુફાઓ ઈટાલીમાં એસીનો નદીને અડીને આવેલા પહાડ ઉપર આવેલી છે. આ ગુફાઓની સૌથી મોટી વિશેષતા તેમાં આવેલા અનેક ખંડો છે. દરેક ખંડની પોતાની આગવી વિશિષ્ટતાઓ છે. તેના આધારે તેમનું નામકરણ કરવામાં આવેલ છે. ઉદાહરણ માટે

તેનો એક ભાગ એવો છે કે જેમાં ફક્ત ચામાચિડીયાં રહે છે. આના આધારે તે ખંડનું નામ “ગ્રોટોડિલે નોટોલે” એટલે કે ચામાચિડીયાંની ગુફા રાખવામાં આવ્યું. તેના બીજા એક ખંડનું નામ “ગ્રોટો ગ્રે ડે ડેલ વેન્ટો” અર્થાત્ “ગ્રેટ કેવ ઓફ વીન્ડ” રાખેલ છે. ગુફાના આ ભાગમાં અનેક ખંડો આવેલા છે. તેમનો આકાર એટલો બધો મોટો છે કે તેમાં મોટા મોટા મઠ સમાઈ જાય. એમાંથી કેટલાકમાં પ્રાકૃતિક પ્રકાશની સારી વ્યવસ્થા છે. વિશાળ ગુફાનો એક ભાગ “સાલા ડિલે કેન્ડેલાઈન” કહેવાય છે. ઉપરોક્ત નામ બે ભાગમાં આવેલી છે. અનેક અગણિત નાની નાની મીણબત્તીઓનું નિર્માણ કરતી હોય તેવી લાગે છે. આ જોવાથી એવું લાગે છે કે તે પોતે બળી બળીને તે ભાગને પ્રકાશિત કરે છે. તેથી તે ભાગનું નામ “મીણબત્તીવાળો ખંડ” રાખેલ છે. એક અન્ય ખંડ “સાલા ડેલ ઈનફિનિટો” યા “ડ્રમ ઓફ ઈનફાઈનાઈટ” કહેવાય છે. આ વિભાગમાં વિશાળ અને મોટા સુસજ્જ સ્તંભ છે જે ગુફાની છતને ટેકો આપે છે. તેમને જોઈને એવું લાગે છે કે જાણે પ્રકૃતિએ વિશાળ સ્તંભોનું નિર્માણ કરીને વિસ્તૃત છતને દૃઢતા પ્રદાન કરી હોય, આવું માનવીના નિર્માણમાં જોવા મળે છે તેમ એમાંથી ફક્ત એકલા “ગ્રોટો ગ્રેન્ડે ડેલ વેન્ટો”ની લંબાઈ આઠ માઈલ છે. અત્રે નોંધવું જરૂરી છે કે ફાસાસી ગુફાઓનો પ્રત્યેક ખંડ એક બીજાથી સંબંધિત છે. જેવી રીતે વિશાળ ઈમારતના પ્રત્યેક કમરા પરસ્પર જોડાયેલા હોય છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અમેરિકામાં કોલોરાડો નદીના કિનાર ઉપર તેના દક્ષિણ-પૂર્વ ભાગમાં “ઉટાહ” નામનું સ્થળ છે. ત્યાં એક “નેશનલ પાર્ક” છે. જે “મહેરાબોવાલા પાર્ક”થી જાણીતો છે. આ પાર્કની વિશિષ્ટતા એ છે કે અહીં નાના મોટા કેટલાય આકર્ષક પથ્થરોની મહેલાતો છે. આ બધાને જોઈને પ્રકૃતિની આ કલાકારીગરી પર આશ્ચર્ય થાય છે કે જેણે કુશળતાપૂર્વક ઘડી ઘડીને તેમને અહીં ઊભા કરી દીધા. એમાંથી કેટલાક નાજુક અને પાતળાં છે કે આ લાંબા સમયથી પોતાનું અસ્તિત્વ ટકાવી શક્યા છે એવો વિશ્વાસ બેસતો નથી. આવામાં નિર્સર્ગની નિર્માણ કુશળતા પર આશ્ચર્ય થાય એ સ્વાભાવિક છે. આ પાર્કનો સૌથી લાંબો “મહેલ” “લેન્ડ સ્કેપ આર્ચ” છે. તે વિશ્વનો આ પ્રકારનો સૌથી મોટો આર્ચ છે. તેની લંબાઈ ૨૯૧ ફૂટ છે.

સ્પેનમાં મેડ્રીકની નજીક ૫૦૦ એકર જમીન ઉપર ફેલાયેલું પથ્થરોનું એક શહેર છે. આ શહેરમાં ભિન્ન આકૃતિઓની વિચક્ષણ સંરચનાઓ અત્યારે પણ જોવા મળે છે. આમ તો સમય જતાં આ શહેરની

કેટલીય રચનાઓ વિનાશ પામી છે પરંતુ હજી પણ એટલી રચનાઓ હયાત છે કે જેથી પ્રકૃતિની વાસ્તવિકતા અને કાર્યક્ષમતા વિષે કંઈક જાણી કે સમજી શકાય છે.

પ્રકૃતિની કૃતિઓમાં કાંગો (દક્ષિણ આફ્રિકા)ની ગુફાઓની ચર્ચા કરવામાં ન આવે તો આ લેખ અધૂરો ગણાય. એવું માનવામાં આવે છે કે પ્રસ્તર યુગમાં આ ગુફાઓ આદિ માનવોનું નિવાસસ્થાન હશે. આ અનુમાન તેમની દિવાલો ઉપર લગાવેલી તસ્વીરોના આધારે કરવામાં આવે છે. પરંતુ જે કારણોથી તે વિશ્વવિખ્યાત બની તે કારણ માનવ સર્જિત ચિત્રો નથી પરંતુ પ્રકૃતિની વિચક્ષણ કારીગરી છે. આ અલગ અલગ ખંડોમાં આવેલી વિસ્મય વિમુગ્ધ કરનારી રચનાઓ છે. વધુ જોવા જેવાં તો ત્યાંના “ક્રિસ્ટલ પેલેસ” અને “ડેવિલ્સ વર્કશોપ” છે. તેમાં ક્યાંક ક્યાંક પડદા જેવી આકૃતિઓ જોવા મળે છે તો ક્યાંક ક્યાંક મોટી મોટી મોરલી જેવા આકાર અને લાંબી લાંબી સોયો જેવા આકાર જોવા મળે છે. એક સ્થળે એવું નગારું છે જે માત્ર રચનાની દૈષ્ટિએ જ નગારું નથી પરંતુ નગારા જેવો અવાજ તે નિરંતર કાઢ્યા કરે છે. ત્યાં પ્રવેશ કરવાથી એવું લાગે છે કે આ બધાં આવનાર પ્રવાસીઓને આકર્ષવા માટે અંદરોઅંદર હરીફાઈ કરી રહ્યાં હોય.

કેલિફોર્નિયામાં નેવાદા નજીક એક ખીણ છે જેને “ઉથ વેલી” યા “મૃત્યુ ખીણ” કહે છે. આ ખીણનું આકર્ષણ ત્યાંની ભૂમિમાં રચાયેલ સુંદર ઉપવન છે. તેને જોવાથી એવો આભાસ થાય છે કે તેને કોઈ કુશળ શિલ્પીએ પોતાના સગા નિષ્ણાત હાથે તેને કડારેલ હોય. તેનું નામ મૃત્યુ ખીણ એટલા માટે રાખેલ છે કે ત્યાંનું ઉનાળાનું તાપમાન ખૂબ જ ઉચું હોય છે. તેના લીધે નાના નાના જીવધારીઓ ત્યાં આનંદથી રહે છે.

પ્રકૃતિની આ રચનાઓ પોતાની મૂંગી ભાષામાં મનુષ્યને એ શિખામણ આપે છે કે તે પોતાની સર્જનાત્મક ગતિવિધિઓથી સમાજનું નવનિર્માણ કરી શકે છે. પરંતુ દુઃખની વાત એ છે કે નિર્સર્ગના આ મહત્ત્વપૂર્ણ સંદેશાની અવગણના કરીને તે નિર્માણના કાર્યોમાં ન જોડાઈને વિનાશના કાર્યો કરવામાં સંલગ્ન છે, જે થાકેલા મનને કંઈક રાહત આપવાને બદલે ઝેરના કડવા ઘૂંટણ પીવડાવવામાં જ વ્યસ્ત છે. આપણે સંહારાત્મક નહીં પરંતુ સર્જનાત્મક બનવાનું છે જે દુઃખી સંસારને સુખી સંસારમાં પરિવર્તિત કરવાનો એક માત્ર ઉપાય છે.

મધુવિદ્યાની સંપ્રાપ્તિ

“આશ્ચર્ય ! અરે આ શુ ?” તેમણે નિરાશ થઈને હાથમા પાણી લીધું. પાણીમાંયો અદ્ભૂત પ્રકારની ઠંડી ઠંડી મનોરમ્ય સુગંધ ઉડી રહી હતી. સિપ્રાના પાણીમા તો આવી સુગંધ હતી નહિ. તેઓ રોકાઈને વિચારવા લાગ્યા. થોડી પળો પછી તેમણે સેવિકાને બોલાવી. તે બિચારી એકદમ દોડીને આવી. તેણી આવતા વેત જ તેઓએ પૂછ્યું, આજે તે મારા નહાવાના પાણીમાં શું ભેળવ્યું છે ? પાણીમાં ઘણી મોહક ગંધ આવી રહી છે. તે કોની આજ્ઞાથી આ કર્યું છે ?”

સેવિકા બિચારી આકુળવ્યાકુળ રહી ગઈ. થોડી પળો પછી તેણીનો ડર થોડો ઓછો થયો તો તેણીએ હિંમત ભેગી કરીને પાણીને સૂંધી જોયું, પાણીમાં સુગંધ હતી. તેણીને પણ પાણી સુગંધિત લાગ્યું, પરંતુ તેણીએ કબુલ્યું કે તેણીએ પાણીમાં કશું ભેળવ્યું નથી. ઘણી વિલક્ષણ સમસ્યા સર્જાઈ ગઈ. ચારે તરફ શોધખોળ થવા લાગી. છેવટે સેનિકો જે ભિશ્તીઓ દરરોજ પાણી ભરતા હતા તેમની પાસે ગયા. ત્યાં જાણવા મળ્યું કે તે દિવસે સમ્રાટને ત્યાં પાણીનો પ્રબંધ ભિશ્તીની નવી આવેલી પુત્રવધુએ કર્યો હતો.

સુનંદા નામની તે નવી ભિશ્તીની પુત્રવધુને સમ્રાટ વિક્રમાદિત્યની સામે હાજર કરવામાં આવી. સમ્રાટે આશીષપૂર્વક તેણીને પૂછ્યું, “પુત્રી, તમે પ્રસન્ન રહો, તમે શું બતાવી શકો છો કે પાણીમાં આવી મનોરમ્ય ગંધ કેમ આવે છે ? ગંધ પણ હંમેશ કરતાં અપરિચિત છે.”

સુનંદા આદર મર્યાદામાં ડૂબીને નીચી નજર કરી ઊભી હતી. સમ્રાટને પ્રણામ કરતી બોલી, “અપરાધ માફ કરો, રાજાધિરાજ આજનું પાણી સિપ્રા નદીનું નથી, મારા પિયરના એક કુંડનું છે ન જાણે કેમ તે કુંડમાં હમણા સુગંધિત પાણી જ નીકળે છે ઉજ્જનથી થોડે દૂર જ તે વિરુપાક્ષ કુંડ છે.”

સમ્રાટ વિક્રમાદિત્યની જિજ્ઞાસા ખૂબ તીવ્ર થઈ ગઈ તેઓ આશ્ચર્યચક્ર અને ગભીર થઈ ગયા

તેમણે પૂછ્યું-છેવટે તેનું કારણ શુ છે ? ને કુંડની આત્મધાસ કાઈ સુગંધિત ફૂલોવાળા વૃક્ષો કે કઈ સુગંધિત જડીબુટ્ટિઓ હોઈ શકે અથવા ત્યાની જમીનમાં કોઈ એવું ખનીજ હશે ?

આદરચુકત હળવા અવાજમાં ઉત્તર આપતી સુનંદા બોલી-“ના, મહારાજ ! ન તો કોઈ સુગંધવાળા વૃક્ષો કે છોડવા ત્યાં નથી અને જ્યાં સુધી હું જાણુ છું ત્યાં સુધી જમીનમાં કોઈ સુગંધિત ખનીજ પણ નથી. વધુમાં બહારથી કોઈ સુગંધ ભેળવવાની વ્યવસ્થા પણ તે કુંડમાં નથી.

મહારાજની સાથે સમગ્ર અંતઃપુરને સુનંદાના આ ઈન્કાર પર વિશ્વાસ ન બેઠો. ફરી પૂછવા છતાંય પોતાનું તે કથન બેવડવ્યું. સમ્રાટ ઘણા ચકિત થયા પરંતુ વિશ્વાસ આવ્યો અને ન પણ આવ્યો. ફરીથી પૂછ્યું, “સારું, એટલું બીજું બતાવો કે તે કુંડમાં પાણી કયા સ્ત્રોતમાંથી આવે છે ?”

તેણીએ ફરી લજ્જાના ભાવથી કહ્યું, “દેવ, તે કુંડ સ્વંયથી જ પૂર્ણ છે. કોઈ સ્ત્રોતમાંથી તેમાં પાણી આવતું નથી. સુગંધ પાણીની અંદરથી જ આવે છે. રાજરાજેશ્વર, મારી વાત પર વિશ્વાસ રાખો.”

મૌન ઊભેલા અને સમગ્ર વાર્તાલાપ સાંભળતા મહામંત્રી ભટ્ટ એકલાને થોડો રોષ આવ્યો. થોડા તીવ્ર અવાજમાં તેમણે પૂછ્યું, “જે કંઈ તું કહી રહી છે, તે બિલકુલ શું સાચું કહી રહી છે ? શું ખરેખર કોઈ એવો કુંડ તારા પિયરમાં છે ?”

ભટ્ટ એકલાના આવેશે ભિશ્તી વધુને થોડી ભયભીત કરી દીધી. પરંતુ સત્યના સમર્થનનો સામે પ્રશ્ન હતો. સાહસ એકત્રિત કરેલા અવાજમાં તેણી સ્પષ્ટ બોલી, “મંત્રીવર, સીધી સાદી વાત છે અને સીધી સાદી રીતે મેં કહી છે. આ વાતમાં કોઈ રાજનૈતિક ઇળકપટ નથી. આપ આટલા આવેશમાં કેમ આવી ગયા ? હું ફરીથી આપની સામે સ્પષ્ટ કરવા ઈચ્છું છું કે મારા પિયરમાં, ઉજ્જન નગરીની હદથી થોડે દૂર વિરુપાક્ષ નામનો જલકુંડ છે. જેમાં

હાલમાં સુગંધિત પાણી ભરેલું રહે છે. એમાં ઢ્ઢશુંય ખોટું નથી. જો આપ શ્રીમાનને વિશ્વાસ ન હોય તો સૈનિકોને મોકલીને પરીક્ષા કરી લો, ફક્ત ત્રણ પહોરનો જ માર્ગ અહીંથી છે.

તુરતજ પાંચ ઘોડેસ્વાર સૈનિકોને જલઘટ લઈને સુનંદા દ્વારા બતાવેલા માર્ગે મોકલવામાં આવ્યા. સમ્રાટ વિક્રમાદિત્યની જિજ્ઞાસા નગણ્ય ચિનગારીથી સળગીને જવાળમુખી બની ગઈ. હજારો સુગંધોનો તેમણે ઉપયોગ કર્યો હતો, પરંતુ જેવી મોહક સુવાસ તે પાણીમાંથી આવી રહી હતી તેવી તેમણે આજ સુધી કદી અનુભવી ન હતી. પરંતુ તે પાણીમાં તો તેમણે અલૌકિક ગંધ લાગી હતી. સૈનિકો જ્યારે પાછા વળ્યા ત્યારે પોતાની સાથે એક વાત લઈને પણ આવ્યા. જણાવેલા કુંડની ભાળ તેઓ અવશ્ય મેળવીને આવ્યા હતા અને સાથે પાણીનો ઘડો પણ ભરીને લાવ્યા હતા. મહારાજના પૂછવા પર તેઓએ બતાવ્યું “ઘર્માવતાર, તે વિરુપાક્ષ કુંડ ઊંચા પર્વત પર આવેલો છે. પર્વત પર કોઈ વૃક્ષ કે વૃક્ષવૃંદ નથી, કુંડની પાસે એક પર્ણકુટ્ટી છે જેમાં એક યુવાયોગી ધ્યાનમગ્ન બેઠા છે. તેમના રોમેરોમમાંથી તેજ પ્રગટી રહ્યું છે. અમે તેમને ઘણું જ બોલાવ્યા પરંતુ તેમનું ધ્યાન ભંગ ન થયું. પ્રભુ, તેનાથી વધુ અમે ત્યાં કશું મેળવ્યું નહીં.”

“યુવા યોગી” આ શબ્દને સાંભળતાં વેંત જ સમ્રાટની જિજ્ઞાસા અનેકગણી થઈ ગઈ. તેઓ રાજા હોવા ઉપરાંત મહાન તાંત્રિક, યોગના ઘણાજ જિજ્ઞાસુ અને જ્ઞાનવિજ્ઞાનના મહાપંડિત હતા.

તેમના બળવિક્રમની તેમજ બુદ્ધિ વિવેકની કીર્તિ સમગ્ર ભારતવર્ષમાં ફેલાયેલી હતી. તેઓ જેટલા પ્રજાવત્સલ અને રણવીર હતા એટલા જ મહાસાધક પણ હતા. રાજનીતિક તેમજ શાસ્ત્રજ્ઞાનમાં તેમનાથી વધુ પારંગત રાજા તે સમયમાં કોઈ ન હતો. શકોનો ત્રાસ પૂર્ણ કરીને તેમણે પ્રજાને નવું જીવન બક્ષ્યું હતું. આને કારણે રાજ્ય વ્યવસ્થાનું શિક્ષણ લેવા તેમના રાજ્યમાં કામરૂપ, પ્રા. જ્યોતિષપુર અને તક્ષશિલાના રાજકુમારો આવતા હતા. ત્યાં આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની તરસ મિટાવવા યોગી અને

તાંત્રિક પણ તેમને ઘેરી વળતા હતા. પરંતુ આ યુવા યોગી.....અદ્ભુત, અસ્કુટસો એક શબ્દ તેમના મોઢેથી નીકળ્યો.

એક પળનું ચિંતન બીજી પળના નિર્ણયમાં બદલ્યું. રથ પર બેસીને પસંદ કરેલા સ માસદો સાથે પોતે વિરુપાક્ષ કુંડ ગયા. જિજ્ઞાસા તો આક્રમક બની. સમ્રાટની પાછળ સમગ્ર અવંતિકા અને આજુબાજુથી આવેલા જિજ્ઞાસુ મનીષી અને ગૃહસ્થો હતા. લગભગ માનવરહિત લાગતું તે વિરુપાક્ષ શિખર આજે સ્વયં નૈમિષારણ્ય થઈ ગયું.

સમ્રાટે પર્ણકુટ્ટીમાં ધ્યાનસ્થ બેઠેલા તે યુવાન તપસ્વીને જોયા અને જોતાં જ રહી ગયા. તેમનું સિંદુરી તેજવાળું કર્પુર ગોરું શરીર, વિશાળ કપાળ પર લાંબી જટાઓનો મુકુટ સુશોભિત હતો. શાંભવી મુદ્રામાં અર્ધખુલ્લી આંખો જાણે એવી જણાતી હતી કે જેમ ભગવાન મહાકાલેશ્વર સ્વંય દેહધારણ કરીને બિરાજમાન થઈ ગયા હોય. ઘણા સમયપછી તે યોગીએ આંખો ખોલી. રાજાને આશીર્વાદ આપતાં તેમણે મધુર વાણીમાં કહ્યું, “નરોત્તમ, તમારી જિજ્ઞાસાનો મને ખ્યાલ છે. હું જલ્દી બતાવું છું કે આ કુંડનું પાણી શાથી સુગંધિત છે ?”

મહારાજ હજુ સુધી મંત્રમુગ્ધ હતા. તેમની આંખો તે સૌન્દર્ય શિરોમણિ યોગીને એકીટસે તાકી રહી હતી. આવી મધુર વાણી તેમણે જીવનમાં કદી સાંભળી ન હતી. માનવીનો સ્વર આટલો મીઠો હોઈ શકે છે તેની રાજાએ કદી કલ્પના પણ કરી ન હતી. તે યુવા યોગીના કંઠમાંથી નીકળેલો પ્રત્યેક શબ્દ તેમને અમૃતબિંદુ લાગી રહ્યો હતો.

રાજાને સ્વંયમાં ખોવાયેલ જોઈને તે તરુણ સાધકે કહ્યું, “રાજન, વ્યર્થ આશ્ચર્યમાં ડૂબશો નહિ, સુસ્થિર થઈને સમગ્ર પ્રસંગ સાંભળો. આ કુંડમાં સુગંધિત પાણી કેમ છે આ પ્રશ્ન દ્વારા કોઈ મહાન રહસ્યનું ઉદ્ઘાટન થતું નથી. વાત બિલકુલ સરળ છે. મારા અહીં આવતાં પહેલા આ કુંડનું પાણી સુગંધિત ન હતું. હું અહીં વેદોમાં વર્ણવેલ “મધુવિદ્યા”ની સાધના કરું છું. તેના પ્રભાવથી જ આ કુંડનું પાણી અલૌકિક ગંધથી સુવાસિત અને મધથી પણ વધુ મીઠું

છે. લો, પાણીનું થોડું આચમન કરો.”

તરુણ યોગીએ સ્વયં પોતાના કમંડલમાંથી રાજાની હથેળીમાં પાણી રેડ્યું. જીભ પર મૂકતાની સાથે રાજાનું મોં ખિલી ઊઠ્યું. પાણીમાં સ્વાદ તો હોય છે પરંતુ આટલો મધુર સ્વાદ જાણી રાજાના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. તેમણે તે યોગીના ચરણ પકડી લીધા. પછી વિવેક સાથે બોલ્યા, “પ્રભુ, આપ સાક્ષાત દેવોના દેવ લાગો છો. અમને જ્ઞાનસુધા પીવડાવવા માટે કૃપા કરીને પૃથ્વી પર અવતર્યા છો, ધન્ય છે અમારા ભાગ્ય. હવે વિલંબ કર્યા સિવાય દેવ અમને તમારા ઉપદેશોથી કૃતાર્થ કરો. મધુવિદ્યા શું છે તે સ્પષ્ટ કરવાની કૃપા કરો.”

“હું દેવાધિદેવ નથી રાજન, તેમનો એક તુચ્છ અનુચર છું. મારું નામ યોગી ‘ગોરખનાથ’ છે.” તો તો મારા અગ્રજ મહારાજ ભર્તૃહરિનો માર્ગ વખાણનારા...” વિક્રમાદિત્યે અટકીને વાક્ય પુરું કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. હા હું જ ગોરખનાથના આ શબ્દોને સાંભળતાં વેંત જ સમ્રાટની શ્રદ્ધા સોગણી થઈ ગઈ.

સમ્રાટની શ્રદ્ધાને વિકસાવીને મહાયોગીની તેજોદ્વીપ્ત આંખો અનહદ પ્રેમથી જળહળી ઉઠી. અનુકૂળતાની તે સંતોષયુક્ત મુદ્રામાં તેઓ સાક્ષાત્ શિવ જણાઈ રહ્યા હતા. રાજાની અશાંત ઉત્સુકતાને શાંત કરતા તેઓ બોલ્યા, “જ્ઞાનવાંચ્છું હું અડગ ભાવે દેઠ સંકલ્પ સાથે પ્રાણીમાત્રના કલ્યાણની કામના કરું છું. હું અહીં બેઠાબેઠા સમગ્ર સંસારના બધા જીવો પરસ્પર પ્રેમથી રહે, સુખથી ઘેરાયેલા રહે, બધાના મનમાં સર્વ કલ્યાણની ભાવના રહે તેવા સંકલ્પો કરી રહ્યો છું. બધાની ઈન્દ્રિયો સર્વહિતના કામમાં મગ્ન રહે, પિંડનું સુખ સમુદ્ર જેટલું ઉભરાય અને બ્રહ્માંડના મહાસાગર સાથે એકરૂપ થઈ જાય. પ્રાણોની બધી શક્તિ કેન્દ્રીકરણ કરીને હું બધાના શુભ ઉદયની કલ્પના કરું છું. જીવનના સમગ્ર રસને એકત્રિત કરીને સર્વહીતનો દિપક પ્રગટાવું છું; જેના કિરણો કલ્યાણની ભાવનાનો પ્રકાશ લઈને આ પૃથ્વીના ખૂણેખૂણામાં પહોંચે છે. પુણ્યાત્મા રાજન આ જ મધુવિદ્યા છે, જીવ-જીવનના પ્રત્યે મધુમય

ભાવનાનો સંકલ્પ.”

આ સાંભળીને સમ્રાટની આંખો હૃદયાવેગથી ઉભરાઈ ગઈ. ભાવ વિહ્વલ્ય કંઠથી બોલ્યા, “હું ભાગ્યવાન છું પ્રભુ કે અગ્રજની જેમ હું આપની કૃપાન્ને પાત્ર બન્યો છું. આજ સુધીનું જીવન તો તંત્ર સાધનઓમાં, રણવિદ્યાના અભિમાનમાં અથવા રાજનીતિક પ્રશ્નોના ઉકેલમાં વીત્યું છે. યોગીની ગૂઢતાઓથી દેવ હું પરિચિત નથી. શું મનમાં વિકસિત કામના કે ભાવના આટલી બળવત્તર થઈ શકે છે કે તે આ ભૌતિક પ્રકૃતિને બદલી નાંખે ? શું અગોચર અવ્યક્તનો પ્રભાવ આટલો ગોચર કે પ્રત્યક્ષ જણાઈ શકે કે અસંભવ પણ સંભવ જણાવવા લાગે.

યોગી ગોરખનાથનું પ્રકાશિત મુખમંડલ હાસ્યની મધુરતાથી અરુણોદયની જેમ ખીલી ઊઠ્યું. અતૂટ મધુરિમાના શબ્દોનું સિંચન કરતા તેઓ બોલ્યા, “રાજન, આ ચમત્કાર નથી, સંકલ્પની સરળ સિદ્ધિ માત્ર છે. તમે તમારી આજુબાજુ જે કંઈ જોઈ રહ્યા છો તે સંકલ્પના પરિણામે પ્રાપ્તિ સિવાયનું બીજું શું છે ? રાજન, દેઠ સંકલ્પ કરીને જુઓ. જે પણ તમારી ઈચ્છા હશે તે પૂરી થશે. મારી ઈચ્છા તો આત્માના સુવાસની ઈચ્છા છે. હું સંપૂર્ણ શક્તિ એકઠી કરીને આ ઈચ્છાના અવ્યક્ત પ્રવાહને ધરતીની ચારે દિશાઓમાં મોકલું છું અને ચિત્તની અવિચલિત એકાગ્રતામાં હું સ્વયં આશ્ચર્યચકિત થઈને જોઉં છું કે મારી અરુણ ભાવનાઓ આકાર પ્રાપ્ત કરી રહી છે. આ સિવાય શક્તિ વધુ સ્થિર થઈ જાય છે તો હું પ્રત્યક્ષ જોવા લાગું છું કે મારી સર્વહિત ઈચ્છાઓ એક વિશાળ મોજાની જેમ સમગ્ર સંસારને પોતાના પ્રવાહમાં સિંચન કરી રહી છે. વીર વિક્રમ, આ પાણીમાં જે મીઠાસ અને સુગંધ તમે મેળવી રહ્યા છો તે મારા મનની શુભ ઈચ્છાનું જ ભૌતિક રૂપ છે. માલવેશ, બધા માટે કરેલી કલ્યાણની કામનાના જ સંસર્ગનું આ ફળ છે. તમે પણ તમારા પ્રજાજનોની સાથે આ મધુવિદ્યાની સાધના કરો. તમો બધાની સમગ્ર સાધના ધરતીમાં “મધુવાતા ઋતાયતે ...મધુછરતિ સિંધપ:” બનીને પ્રગટ થશે.

પ્રાર્થનાની અદ્ભુત શક્તિ

આત્મ-ચેતનાને ઈશ્વરીય સત્તા સાથે જોડવા, તેની સાથે વાર્તાલાપ કરવા તથા તેમાં ઓતપ્રોત થઈ જવાનો સર્વોત્તમ ઉપાય પ્રાર્થના છે. આ તે કાર્યક્રમ છે, જેના દ્વારા મનુષ્ય પોતાના આત્માની ભૂખ મીટાવે છે. શારીરિક ભૂખ અન્ન વડે મટે છે અને તેનાથી તેને શક્તિ મળે છે. એ રીતે અંતરાત્મા પોતાની વ્યાકુળતાને દૂર કરવા અને પોતાના ચઢેલ મેલ, વિકાર, પાપને હટાવવા અને તેમાં બળ તથા પ્રકાશ ભરવા, અપૂર્ણતાથી પૂર્ણતા તરફ લઈ જવાની પ્રાર્થના ભગવાનને કરે છે. પિતા, માતા, સહાયક, સ્વામિ, સખાની ભાવના સાથે આરાધ્યની સન્મુખ કરેલી પ્રાર્થના ક્યારેય નકામી જતી નથી. દિવ્ય ચેતનાને જ્યારે-કયાંય પણ શ્રદ્ધાપૂર્વક ભાવભરી હાર્દિક અભિવ્યક્તિ મળે છે, ત્યારે તેની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ સહાયતા ઉભરાયા વિના રહેતી નથી. આવી કેટલીય ઘટનાઓ અનાદિકાળથી આજ સુધી પુરાણો અને ઇતિહાસનાં પાનાં પર અંકિત છે, જેમાં સનાતન સત્તાનો માનવ પ્રાર્થના પર દ્રવિભૂત થતાં અને તેની મદદ મળતી રહેવાનું કબૂલે છે.

સુપ્રસિદ્ધ પંડિત નાર્મન વિન્સેન્ટ પીલે પોતાની કૃતિ “ટ્રેઝરી ઓફ કરેજ ઍન્ડ કોન્ફીડેન્સ”માં કહ્યું છે કે જીવનને પવિત્ર, પ્રખર, સુખમય તથા સંપૂર્ણ ઈન્દ્રીય ક્ષમતાવાળું બનાવવા માટે નિયમિત પ્રાર્થના કરવી અનિવાર્ય છે. પ્રાર્થના માત્ર પૂજા-અર્ચનાનો વિષય નથી, પરંતુ આત્મસત્તાને વિરાટ ચેતનાની સાથે જોડવાની પ્રયત્ન પ્રક્રિયા છે. પ્રાણ ઉર્જા ઉત્પન્ન કરવાની, શારીરિક, માનસિક સ્વાસ્થ્ય સંવર્ધનની સર્વોચ્ચ સાધના છે. શારીરિક દૃષ્ટિથી તેનો પ્રભાવ હોર્મોન ગ્રંથીઓ પર પડે જ છે, સાથે સાથે માનસિક સ્તરને પણ ઉત્કૃષ્ટ ચિંતનની દિશા મળે છે. વિદ્યેયાત્મક દૃષ્ટિકોણ આનું જ પરિણામ છે. પૃથ્વીના ગુરુત્વાકર્ષણની બરાબર જ પ્રાર્થના પણ ઈશ્વરીય મદદને પોતાની તરફ વાળવા-આકર્ષિત કરવામાં સક્ષમ છે. ભૌતિક વિદ્વાનો તથા ચિકિત્સા

વિજ્ઞાનીઓએ પણ હવે પ્રાર્થનાને સમર્થ આત્મોપચારરૂપે માન્યતા આપી છે. તેમનું માનવું છે કે પ્રાર્થના ફક્ત ઉદાસીનતા અને નિરાશાજન્ય અસાધ્ય માનસિક વ્યાધિઓ ઉપરાન્ત અસાધ્ય મનાતી શારીરિક બીમારીઓનું નિદાન પણ પ્રાર્થનાની શક્તિમાં સંભવ છે. પશ્ચિમના દેશોમાં નિયમિત સામૂહિક પ્રાર્થના સભાઓ આયોજિત કરવામાં આવે છે અને તેનાં ઉત્સાહપૂર્વકનાં પરિણામો પણ આવ્યાં છે.

આ સંદર્ભે મૂર્ધન્ય વિદ્વાન કેન્ક એડ્વર્ડજે પોતાના પુસ્તક “સ્ટ્રેન્જ વર્લ્ડ”માં અમેરિકાના ટેનેસી રાજ્યના શેપ્પુડસ્થાનની માર્ગેટ-જેક્શન નામની એક બાળકીનું ઉદાહરણ આપ્યું છે. માર્ગેટ ત્યારે બે જ વર્ષની હતી ત્યારે અચાનક બીમાર પડી ગઈ. ચિકિત્સકોએ ઘણી તપાસ કરી પરંતુ રોગની ભયંકરતા તેઓ પામી ન શક્યા. તેથી તેણીને નેશવિલેની વાંડરબિલ્ટ હોસ્પિટલમાં લઈ ગયા. મહિનાઓની સઘન દાકતરી સેવા કરવા છતાં પણ તેણીને અંધાપાથી બચાવી ન શક્યા. બાલિકાને પોતાના ઘરે લાવવામાં આવી.

શી ખાતરી કે તે બીમારી આગળ ઉપર કેવું ય સ્વરૂપ ધારણ કરે, આ ભય માર્ગેના પિતાને એક વિદ્યુતકર્મી થઈ સતાવતો હતો. જેથી તેઓએ પોતાની આ વ્યથા એપીસકોપલ મિશનના પાદરી રેવન્ડ જોન હસ્કેને જણાવી અને કહ્યું કે આ છોકરીની બીમારીનું નિદાન દાકતરો બરાબર કરી શકતા નથી, શું કરવું? પાદરીએ છોકરીના માબાપને પ્રાર્થનાની શક્તિમાં વિશ્વાસ કરાવતાં જણાવ્યું: નિયમિત સતત પ્રાર્થના કરતા રહેવાનું સૂચવ્યું. પછી તો માર્ગેટ સહિત તેના માબાપ બે વર્ષ સુધી નિયમિત રૂપે તેણીની આંખની દૃષ્ટિ પુનઃ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રાર્થના કરતાં રહ્યાં. વચ્ચે વચ્ચે પાદરી મહોદય સામૂહિક પ્રાર્થનામાં ભાગ લેવા આવતા. બે વર્ષ પૂરાં થવા આવ્યાં હતાં કે એક દિવસે પહેલાના

જેવી બીમારીનું પુનરાવર્તન થયું, જેને કારણે તેણીને દવાખાનામાં દાખલ કરવી પડી. ચાર સાલ માર્ગેટ પર ફરી અનેક પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યાં છતાં આ વખતે પણ રોગનું સાચું નિદાન પ્રાપ્ત કરવામાં દાકતરોને સફળતા ન મળી. રોગને અસાધ્ય માની તેણીને રજા આપવામાં આવી. આંધળી છોકરીને તેણીના ભાગ્યના ભરોસે છોડીને તેનાં માબાપ સાથે લઈ ઘરે આવ્યાં અને પોતાના ઉપાસના કક્ષમાં નિયમિત ભગવાનની પ્રાર્થના કરતાં રહ્યાં.

કેટલાક દિવસો વિત્યા પછી એક રાત્રે માર્ગેટના પિતાએ જેવી સીગારેટ સળગાવવા જેવી દિવાસળી સળગાવી તેના પ્રકાશને જોઈને તેણી તેમને પકડવા દોડી. લોકો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા કે અઢી વર્ષની લાંબી બીમારી પછી માર્ગેટની દૈષ્ટિ પાછી આવી હતી. આ પ્રસંગ પછી તેની દૈષ્ટિમાં સુધારો થતો ગયો અને કેટલાક મહિનાઓમાં તેણી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ ગઈ. આંખો ઉપર કોઈ પણ જાતના ચશ્માની પણ જરૂર ન વર્તાઈ. પાદરી હસ્કેએ આ ઘટનાને પ્રાર્થનાની શક્તિનું જીવંત ઉદાહરણ તરીકે ગણાવી છે અને કહ્યું છે કે મનુષ્યને પોતાની અંદર રહેલી ઈશ્વરીય શક્તિમાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી શકે તો તે આધારે મોટામાં મોટાં સંકટો પર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આ પ્રમાણેનો એક બીજો પ્રસંગ “બિયોન્ડ રીજેન મિરેકલ્સ કેન ચેન્જ યોર લાઈફ” નામના પોતાના ગ્રંથમાંથી રાબર્ટ વર્ણવ્યો છે. બારબરા કાસ્કી નામની એક કિશોરી છ વર્ષથી મલ્ટીપિલ સ્કેલોરિસિસ” નામની બીમારીથી પીડાતી હતી જેની દવા અમેરિકાના ઈલિનોઈસ રાજ્યની એક હોસ્પિટલમાં ચાલી રહી હતી. એની દેખરેખ સંભાળતા રાજ્યના પ્રસિદ્ધ દાકતર થોમસ મારસલના કહેવા પ્રમાણે જો કે બારબરા મૃત્યુના મુખ સમી પહોંચી ગઈ હતી, છતાં પણ તેણીની આંખોમાં જિજ્ઞવિષ્ણાની ચમક નિહિત હતી. તેમણે પોતાની સૂઝબૂઝના આધારે, નિરાશાના ગાઢ અંધકારમાં ડૂબતાં કાસ્કીના માતા પિતાને ધૈર્ય આપતાં કહ્યું કે જગતના તમામ દરવાજા બંધ થયેલા જણાય ત્યારે

અદેશ્ય ચેતનાના મહાસાગરમાંથી આવશ્યક મદદ મેળવવા માટે ભગવાનની પ્રાર્થના એક સફળ ઉપચાર બાકી રહે છે. કારણ કે બારબારાની સ્થિતિ પણ એવી જ થઈ ગઈ હતી, જેમાં માનવ પ્રયત્નોની દાકતરીય ઉપચારોની ઈતિશ્રી થઈ ગઈ હતી. માનવીય બુદ્ધિના માધ્યમ દ્વારા જે કંઈ સંભવ હતું તે દવાખાનામાં કરવામાં આવ્યું હતું.

ડૉ. થોમસ માત્ર ભૌતિક ચિકિત્સક ન હતા, પરંતુ પ્રાર્થનાની શક્તિમાં તેમનો અટલ વિશ્વાસ હતો, જેના માધ્યમથી તેઓ આજ સુધી સેંકડો દર્દીઓને સ્વસ્થ કરવાની ખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યા છે. તેમણે છોકરીના પિતાનું ધ્યાન હોસ્પિટલની મુખ્ય દિવાલ પર લખેલ મહાકવિ ટેનિશનના એક મહાવાક્ય તરફ આકર્ષિત કર્યું, જેમાં લખ્યું હતું, “સાંસારિક માણસ જે વિચારે અને કરે છે તેના કરતાં અનેક ઘણી વધારે શક્તિ પ્રાર્થનામાં છે” કારણ કે બારબારાના રોગને દાકતરોએ અસાધ્ય જાહેર કર્યો હતો, છતાં તેમણે તેણીના માતા-પિતાને આધ્યાત્મિક ઈલાજ તરફ પ્રેરિત કર્યા. દવાખાનામાં જ ટી. વી. પર દરરોજ ‘પ્રાર્થના દ્વારા રોગોપચાર’ વિષય પર કાર્યક્રમ દેખાડવા લાગ્યા કે કેવી રીતે દર્દી ઔષધિ ઉપચાર કરતાં પ્રાર્થનાના આધ્યાત્મિક ઉપચાર દ્વારા અનેક ગણી શક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે અને સંપૂર્ણ નિરોગી બની જાય છે. આ પ્રક્રિયાથી બારબારાનો ખોવાયેલો આત્મવિશ્વાસ ફરી પાછો આવવા લાગ્યો, તેણી પોતે પ્રાર્થનાના તે શબ્દો ગણગણવા લાગી. હવે તેના મનમાં જીવવાની આશા પ્રબળ થઈ ગઈ હતી અને તેણી પરિચારિકાની મદદથી દરરોજ સામૂહિક પ્રાર્થનામાં ભાગ લેવા લાગી. એક વર્ષ સુધી આ પ્રમાણે ચાલ્યું.

અમેરિકાના ઈલિનોઈસ પ્રાંતમાં ડૉ. એફ. ડીવિનિટી પેટ રોબર્ટસને “કલબ ૭૦૦” નામની એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી છે. આ સંસ્થા ટી. વી. પ્રસારણ દ્વારા આધ્યાત્મિક રોગ શમનના વિભિન્ન કાર્યક્રમો પ્રસારિત કરે છે. રોગીઓની મુલાકાતો તથા તેમનો ઉપચાર, પ્રાર્થના સભાઓનું આયોજન વગેરેની જાણકારી કેબલ ટી. વી. દ્વારા લગભગ અઢી

કરોડ લોકો સુધી પહોંચાડવામાં આવે છે. બારબારાને માટે પણ તેમણે સામૂહિક પ્રાર્થનાઓ આયોજિત કરવાનું શરૂ કરી દીધું. જેમાં તેણીની સાથે સેંકડો લોકો શીઘ્ર સ્વાસ્થ્ય માટે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. પરિણામે જે છોકરી પહેલાં પથારીમાંથી ઉઠી શકતી ન હતી તે ધીરે ધીરે ક્રમશઃ સારી થવા લાગી. 'મલ્ટિપલ સ્કેલોટિસિસ' નામની જે મહાવ્યાધિથી તેણી પીડિત હતી, તેનું લક્ષણ જ છે કે જે રીતે કોઈ વિદ્યુતના સાધનમાં જે તારો દ્વારા વીજળી પહોંચી જાય છે, તેના ચઢાવેલ પ્લાસ્ટિકનું સ્તર જો સળગી જાય તો બે તાર જ્યાંથી અલગ થઈ ગયા હોય ત્યાં શોર્ટ સર્કિટ થાય છે અને શક્તિ પ્રવાહથી સંબંધ વિચ્છેદને કારણે સાધન નકામું બની જાય છે. આ રીતે મગજથી અલગ અંગોને નિયંત્રણમાં રાખવા માટે સંદેશા સ્નાયુઓના માધ્યમ દ્વારા મોકલવામાં આવે છે. આ સ્નાયુતંતુઓ ઉપર પણ 'માઈલીન' નામના વંશીય સ્તર ચઢેલ હોય છે જે તે આ બીમારીના કારણે ઓગળવા માંડે છે. બારબારાના સ્નાયુ તંત્રની માઈલીન પણ ઓગળવા લાગી હતી. પરિણામ સ્વરૂપે હાથ-પગથી માડીને ક્રમશઃ બધી શારીરિક પ્રણાલીઓ એક પછી એક નકામી બનવા લાગી. શ્વાસ લેવાનું પણ કઠીન બની ગયું હતું. તેથી કૃત્રિમ શ્વાસોશ્વાસ પર જીવન ટકાવી રાખવામાં આવતું હતું. છ વર્ષ સુધી તેણી આ રીતે કૃત્રિમ યંત્રોના આધારે કોઈ રીતે જીવતી રહી. સાતમા વર્ષ સામૂહિક પ્રાર્થનાની શક્તિએ પોતાનો ચમત્કારિક પ્રભાવ દેખાડવાનું શરૂ કરી દીધું. સર્વ પ્રથમ ફેફસાંમાં ક્ષમતા પાછી આવવા લાગી. એ પછી કૈથેટરની સહાયતામાં ખામી આવવા લાગી. જેમ જેમ પ્રાર્થનામાં તેણીની અભિરૂચિ વધતી ગઈ, આત્મવિશ્વાસ જાગવા લાગ્યો તેમ તેમ તેના સ્નાયુઓ ઓગળી ગયા હતા તે ફરીથી વ્યવસ્થિત થવા માંડ્યા અને ચિકિત્સકોના પ્રયત્નો પણ સફળ થવા લાગ્યા.

પી. રોબર્ટસનના જણાવ્યા પ્રમાણે બારબારાના જ શબ્દોમાં, 'સાત જૂન સને ૧૯૭૧માં જ્યારે ડૉ. થોમસ મને તપાસવા આવ્યા હતા ત્યારે મેં જીવવાની આશા છોડી દીધી હતી, પરંતુ તેમની સદ્ભાવના અને બહોળા દાકતરી અનુભવની સાથે

પ્રાર્થના શક્તિને જોડી દેવાની અદ્ભુત કુશળતાએ મને નવું જીવન બક્ષ્યું. દાકતરી સારવાર સાથે આધ્યાત્મિક સુશ્રૂષાનું બેજોડ સમન્વય, લોકોની સદ્ભાવના તથા વિશ્વાસપૂર્વકની સાચી લગનીથી હૃદયના પોકારનું મનોવિજ્ઞાન આપણા પોતાનામાં કેવા કેવા ચમત્કારો ન સર્જી શકે તે એક અવર્ણનીય સત્ય છે. બરાબર ૧૦ વર્ષ પછી અર્થાત્ ૭ જૂન ૧૯૮૧માં સોળ વર્ષની ઉંમરે તેણી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ ગઈ અને હરતી ફરતી થઈ ગઈ. ડૉ. થોમસ સહિત બધા દાકતરોને માટે આ સુખદ આશ્ચર્ય હતું. બધાએ તે પરમાત્માની દયા પ્રત્યે જે અહોભાવનો અનુભવ કર્યો હતો તે અવર્ણનીય છે.

પ્રાચીનકાળથી જ મોટા ભાગે બધા દેશોમાં આ પ્રમાણેના અસાધ્ય રોગોમાં આધ્યાત્મિક ઉપચારોનો આશરો લેવાતો રહ્યો છે. યુરોપ, અમેરિકા વગેરે પશ્ચિમના દેશો ઈન્દ્રિયોના ઉપચારોના સિવાય 'કેથ હેલીંગ' જેવાં આધ્યાત્મોપચારોમાં પ્રાર્થનાની શક્તિને આધારે વ્યાધિઓમાંથી મૂકિત આપવામાં આવે છે. આને માટે નિરાકાર આત્માઓની પણ સહાયતા લેવામાં આવે છે. ઉદાહરણ રૂપે ઈટાલીની એક ઘટના લેવામાં આવે છે. આ દેશના બ્રશિયા કાઉન્ટીના મોન્ટીકિયારો નગરમાં પેરીનાગિલી નામની એક પરિચારિકા રહેતી હતી. ૧૩ જુલાઈ ૧૯૪૭ના દિવસે અચાનક તેણીએ હવામાં ઉડતી એક દિવ્ય નારીને જોઈ, જેના શરીર પર પીળા અને લાલ રંગના ત્રણ ફૂલ હતાં. તે દેવીએ તેણીને જણાવ્યું કે 'જો લોકો સામૂહિક પ્રાર્થના કરીને રોગીઓની આધિ-વ્યાધિ દૂર કરવાનો સાચા મનથી સંકલ્પ કરશે તો તેમની બીમારીઓ મટવા લાગશે. પરિચારિકાએ જ્યારે આ વાત હોસ્પિટલમાં કહી તો ત્યાંનો આખો સ્ટાફ અને રોગીઓના મિત્રોએ મળીને સામૂહિક પ્રાર્થનાસભાનું આયોજન કર્યું. જેનું આશ્ચર્યજનક પરિણામ આવ્યું. રોગગ્રસ્તોમાં નવી આશાનાં કિરણો ઉભરાવા લાગ્યાં, જેની કોઈ આશા જ ન હતી. ત્યારથી ન કેવળ તે દવાખાનામાં પરંતુ આખા નગરમાં તે દિવસે સામૂહિક પ્રાર્થનાઓ ગોઠવવામાં આવે છે, જેને 'રોજામિસ્ટિકા' પર્વ આપવામાં આવ્યું છે. દૈવી સહાયતા ખેંચી લાવવાનો પ્રાર્થનાથી વધારે અસરકારક બીજો કોઈ ઉપાય નથી.

ધારાવાહિક વિશેષ લેખમાળા

યુગમનીષી-મલાપાત્ર પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ

સમગ્ર માનવતા આજે સમસ્યાઓની કાળી કોટડીમાં કેદ છે. વાત પારિવારિક સામાજિક ક્ષેત્રની હોય કે આર્થિક-રાજનીતિક ક્ષેત્રની, દરેક જગ્યાએ સવાલોની ચિનગારિઓ ફેલાયેલી-વેરાયેલી પડી છે. અલગતા, આંતક, અવ્યવસ્થા, પર્યાવરણ અસમતોલન, તૂટતા-વિખેરાતા પરિવારોના જાણે કેટલા નામ-સ્વરૂપ છે. આવા સવાલોનાં દરરોજ ઉત્પન્ન થયેલ નવા પ્રશ્નો જૂના ઉત્તરવિહિન પ્રશ્નોની સંખ્યા વધારી નાંખે છે. સમાધાનની શોધ કરતું વિજ્ઞાન થાકી-હારી ગયું છે. દર્શન ભૂલી ભટકી બુદ્ધિની ભૂલ-ભૂલામણીમાં ફસાયું છે. ધર્મ મૂઢતાઓની મુશ્કેલીઓથી જકડાયો છે. વિવિધ માન્યતાઓ, કુરીતિઓ, કુપ્રથાઓના વાદળોએ આ સૂર્યને ઝાંખો પાડી દીધો છે. આ વ્યથાપૂર્ણ ક્ષણોમાં એવા મનીષીની શોધ જરૂર છે જે ધર્મની ઝાંખપને તોડે, દર્શનને જીવનના રસ્તાની રૂપે સંભાળે અને વિજ્ઞાનનું માર્ગદર્શન કરે. જેનું ચિંતન પ્રશ્નોના ચક્રવ્યુહમાં ફસાયેલી માનવતા માટે મુક્તિકારક સમાધાન સિદ્ધ કરે.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવનું જીવન આવા જ પ્રજ્ઞા પુરુષનું જીવન હતું. જેમાં ઋષિત્વ તેમજ ઈચ્છાઓ એકાકાર થઈ ચુકી હતી. પોતાના ચિંતનમાં જ્ઞાનની પ્રત્યેક શાખાને પ્રતિષ્ઠાપૂર્ણ સ્થાન આપવાવાળા પૂજ્યવર વેદોના મંત્રો, ઉપનિષદોની શ્રુતિઓના જાણકારની માફક ક્રાંતિકારી દર્શન ઋષિ હતા, સાથે સાથે શંકર, રામાનુજ, મધ્યની પરંપરાઓ સૂત્રોની વ્યાખ્યા કરનાર લેખક પણ. પોતાની ઊંડી સાધનાના બળે સત્યની ગંગોત્રી તેમનું રહેઠાણ બની હતી. તેમણે પ્રશ્નો, સમસ્યાઓ, મુશ્કેલીઓના પંજામાં ફસાયેલ બેબસ માનવ જીવનના દુઃખને ઓળખ્યું અને પોતાનું સમગ્ર જીવન આ વ્યથાના નિવારણ માટે સમર્પિત કરી દીધું. તેમનાજ શબ્દોમાં કહીએ તો- “આપણું આ જીવન ભગવાનની એ ઈચ્છાઓ માટે સમર્પિત છે, જેના દ્વારા તે પ્રશ્નોની

માયાજાળમાં ફસાયેલી તેમની પ્રિય માનવતાનો ઉદ્ધાર કરવા માંગે છે. અમારી અત્યાર સુધીની પ્રવૃત્તિઓ આ ધૂરીની આસપાસ ફરતી હતી. જેટલા દિવસ વધારે જીવવું પડશે તેની એક-એક ક્ષણ અને શરીરનો એક-એક શ્વાસ આનામાટે લગાવવાનો છે.

તેમના અનુસાર સમસ્યાઓના નામ-સ્વરૂપ વિવિધ અને કેટલાય ભલે કેમ ન હોય પરંતુ તેના મૂળમાં એક જ તત્ત્વ છે, માનવનું અશુભ ચિંતન. આ દુઃખી વ્યથાની વિગતો આપતાં તેઓએ કહ્યું કે- “સમસ્ત વિકૃતિઓ, સંકુચિતતાઓ, શોક-સંતાપ, દ્વન્દ્વ-સંઘર્ષો, અભાવ-અપરાધો, રોગ વગેરેનું ફક્ત એકજ કારણ આપણા ચિંતન કમનું બગડી જવું છે. દુષ્ટ વિચાર સમગ્ર લગાઈનું મૂળ છે. બધી વિપત્તિઓ દુર્બુદ્ધિ જ ઉત્પન્ન કરે છે. સમગ્ર સુવિધાઓ હોવા છતાં પણ જો વિચાર પદ્ધતિ સાચી ન હોય તો વ્યક્તિ ફક્ત દુઃખ મેળવતો રહેશે અને સંબંધિત લોકોને દુઃખી કરતો રહેશે. આપણી શારીરિક, માનસિક, આર્થિક, પારિવારિક, સામાજિક, રાષ્ટ્રીય, આંતરરાષ્ટ્રીય દુઃખોનું કારણ કોઈ બીજું નહીં પરંતુ લોકમાનસની અશુદ્ધ દિશાજ છે. જો ભૂલના કારણોને સુધારવામાં ન આવ્યા તો સુધારાના સમગ્ર પ્રયત્નો સુકાતા વૃક્ષના પાનના સિંચન જેવી વિડંબના સિદ્ધ થશે.”

વિજ્ઞાન આ તથ્યથી અપરિચિત છે. દર્શનને કર્તવ્યનું ભાન થયું નથી. સાહિત્યકારોમાં મોટાભાગના પોતાની બાળ-ક્રિડામાં વ્યસ્ત રહ્યા છે. શાસ્ત્ર-પુરાણ-સ્મૃતિઓ વગેરેમાં જે કંઈ છે, તે લગભગ જૂનું થઈ ગયું છે. વર્તમાન પરિસ્થિતિઓ સાથે તેનો કોઈ તાલ-મેલ નથી. વસ્તુ સ્થિતિનું વિશ્લેષણ કરતાં પૂજ્યવરના શબ્દો છે- “ક્યારેક વ્યક્તિના નિર્માણનું ક્ષેત્ર નાનું હતું, સમાજની સમસ્યાઓ પણ ગણી શકાય તેટલી હતી. ચિંતન અને દર્શનનો વિસ્તાર એક મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં જ થયો હતો. ભૌગોલિક મુશ્કેલીઓએ દરેક ક્ષેત્રને પોતાની

મર્યાદામાં બાંધીને રાખ્યો હતો, ત્યારે ધર્મનું સ્વરૂપ પણ નાનું જ હતું. તત્વદર્શન ખરેખર ઈશ્વર, જીવ, પ્રકૃતિના નિરૂપણ સુધી જ પોતાની દોટ લગાવી શકતું હતું. તેટલાથી જ સારી રીતે તેમનું કામ ચાલતું હતું, પરંતુ હવે એવું નથી રહ્યું. પરિસ્થિતિઓનું મૂળ બદલાઈ ગયું છે. નવા પ્રશ્નો નવા સમાધાન ઈચ્છે છે. જેને શોધવાની જવાબદારી મનીષીઓની છે. આને યુગ મનીષી સિવાય અન્ય કોઈ મેળવી શકે જ નહીં. આ નતો શાસનના હાથની વાત છે નતો સમૃદ્ધિ દ્વારા આને મેળવી શકાય છે. આ બન્નેનું સમર્થન, પ્રોત્સાહન, સહયોગ મળતો રહે તે જ ઘણું છે. જવાબદારી તો ઈચ્છાઓની છે તેને જ ઉપાડવી પડશે.”

પણ મનીષી કોણ ? મનીષી ક્યાં ? લેખકો, સાહિત્યકારો, બુદ્ધિજીવીઓની એટલી બધી ભીડ હોવા છતાં આનો દુષ્કાળ કેમ પડી ગયો. સંસારમાં દરેક વર્ષે લાખોની સંખ્યામાં પુસ્તકો પ્રકાશિત થાય છે. ન જાણે કેટલી સંખ્યામાં માણસો અધ્યયન-સંશોધનમાં વ્યસ્ત છે. પરંતુ સમાધાન કેમ નથી મળતું ? આનો ઉત્તર આપતાં યુગ મનીષીનું કહેવું છે કે “બુદ્ધિ વ્યવસાય કરવાવાળાનો વર્ગ એક છે, યુગ મનીષીઓનો વર્ગ બીજો છે. બુદ્ધિવાદ માનસિક ચમત્કાર છે, તે નટ ગાયકની માફક પોતાની કળાનો ચમત્કાર દેખાડે અને આશ્ચર્યજનક આકર્ષણ ઉત્પન્ન કરે છે. બુદ્ધિવાદી પોતાની પ્રખરતા અને ચતુરતાના આધારે શબ્દોની માયાજાળ ઊભી કરવામાં જોતજોતામાં સફળતા મેળવે છે. સંપત્તિવાળાંનાં ગળા પકડી ઈચ્છા હોય તેટલું ધન એકઠું કરી શકે છે અને તેના સહારે આદર્શવાદી આશ્વાસનો પણ કાગળના રાવણની માફક ઊભા કરી શકે છે. આ વિચિત્ર તમાશા દરરોજ જોવા મળે છે, પરંતુ તેના આધારે તેવું બધું જ બની શકવાની આશા બંધાતી નથી, જેમાં ઉજવળ ભવિષ્યના સ્વપ્નો સાકાર બને છે. જ્યારે ઈચ્છા ન કેવળ આદર્શવાદી પ્રતિપાદન કરે છે, ન કેવળ લોકશિક્ષણમાં રચીપચી રહે છે, પરંતુ તેનું અંગત જીવન પણ ઋષી જેવું હોય છે. આસ્થાઓને ઉછળવાની શક્તિ આ

વ્યક્તિઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

લોકવ્યવહારમાં મનીષી શબ્દનો અર્થ તે મહાપ્રાણથી લેવામાં આવ્યો છે જેનું મન વશમાં હોય તેનું સંચાલન મનથી નથી થતું પરંતુ તેના વિચારો દ્વારા મનને ચલાવે છે તેને મનીષી અને એવી પ્રજ્ઞાને મનીષા કહેવામાં આવે છે. શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે- “મનીષા અસ્તિયેષાં તે મનીષિ ન” પરંતુ સાથે સાથે એ પણ કહેવાયું છે કે “મનીષિ નસ્તુ ભવન્તિ પાવનાનિ નઃ ભવન્તિ” અર્થાત્ મનીષી તો ઘણા હોય છે, મોટા-મોટા, બુદ્ધિશાળી હોય છે, પરંતુ તે પાવન હોય, પવિત્ર હોય તે જરૂરી નથી હોતું. પ્રતિભાશાળી-બુદ્ધિમાન હોવું અલગ વાત છે અને પવિત્ર શુદ્ધ અંતઃકરણ સાથેની બુદ્ધિમત્તા એ બીજી વાત છે. આ કથન આજની પરિસ્થિતિમાં સાચું છે. સંપાદક, બુદ્ધિજીવી, લેખક, અન્વેષક, પ્રતિભાશાળી વૈજ્ઞાનિકો તો ઘણા બધા છે. દેશ-વિદેશોમાં ફેલાયેલા પડયા છે પરંતુ તે મનીષી નથી કેમ ? કારણ કે તપશક્તિ દ્વારા, અંતઃશોધન દ્વારા તેમણે પવિત્રતા મેળવી નથી.

સાહિત્યની આજે કમી નથી. જેટલી પત્ર પત્રિકાઓ આજે પ્રકાશિત થાય છે, જેટલું સાહિત્ય રોજ વિશ્વભરમાં છપાય છે તે પહાડની સમાન સામગ્રીને જોઈને લાગે છે કે, વાસ્તવમાં લખવાવાળા વધ્યા છે, વાંચવાવાળા પણ વધ્યા છે. પરંતુ આ બધાનો પ્રભાવ કેમ નથી પડતો ? કેમ એક લેખકની કલમ લાગણીઓ ભડકાવવામાં સફળ રહે છે તેમજ કેમ તે સાહિત્યને વાંચીને તૃપ્તિ પામવાવાળાઓની સંખ્યા વધતી જાય છે. આનું કારણ શોધવામાં આવે તો ત્યાં જવું પડશે જ્યાં કહેવાયું છે કે- “પાવનાનિ ન ભવન્તિ.” જો લખવાવાળા ઋષિ જેવું જીવન જીવતા હોત, તેમનું ચિંતન તપથી ઉપજતું હોત તો આ વિકૃતિઓ નજરે ન પડત જે આજે સમાજમાં વિદ્યમાન છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવની મનીષા તેમના ઋષિત્વથી ઉપજી હતી. તેમનું ચિંતન તેમની દીર્ઘકાળની ઊંડી સાધનાનું પરિણામ હતું. ચિંતન અને સાધના એકબીજામાં એવી રીતે મળી ગયા છે કે એકના

વગર બીજાનો વિચાર કરવો જ મુશ્કેલ છે. તેમના જ શબ્દોમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ સત્ય છે- “લેખન અમારા માટે ક્યારેય વ્યવસાય નથી રહ્યું, તેને મેં મારી ઉપાસનાની માફક અપનાવ્યું છે. તપે મારા ચિંતનમાં પ્રાણ પૂર્યો છે.” એક બીજા સ્થાને તેમના શબ્દો છે- “મારી રચનાઓમાં મેં મારો પ્રાણ જોતર્યો છે. તેમાં કેટલી આત્મા છે, કેટલો પ્રકાશ, કેટલી મૌલિકતા છે અને કેટલી શક્તિ છે તે કહેવાની નહીં અનુભવવાની વાત છે. જેણે તેને વાંચ્યું તડપીને રહી ગયા. રોતાં રોતાં આંસુઓની શાહીથી સળગતા હૃદયથી લખ્યું છે જેથી તેનો પ્રભાવ હોવો જોઈએ, થઈ રહ્યો છે અને થઈને રહેશે.”

મનીષા પવિત્રતા છે અને તપસ્યા પ્રખરતા છે. બન્નેનો સુયોગ તેલ-બત્તીના સમન્વયની માફક ઘન્ય-ઘન્યતા અનુભવે છે. મુનિને ઋષિ બનવું પડે છે. મુનિ અર્થાત્ મનીષી. ઋષિ અર્થાત્ તે મનીષી જે તપ સાધનાથી પોતાનું આત્મબળ વધારે અને જે પ્રાપ્ત થાય તેનાથી જરૂરિયાતવાળાઓની તરસ છીપાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરે. આત્મબળના અભાવમાં સાહસ નથી આવતું. સાહસ વગર પરમાર્થ કેવો ? પરમાર્થમાં જોડાયા વગર જ્ઞાન વૈભવ-વચ્ચસ્વ વગેરેની સાર્થકતા ક્યાં ? ટૂંકમાં, જે અંતઃપ્રેરણાથી મનીષા ઉભરે છે, તેનું જ બીજું અનુદાન તપસ્વી, જીવનચર્યાના સ્વરૂપે પણ મળે છે. મનીષા જો સાચી અને ઊંડી હોય તો તેનું દબાણ વ્યક્તિને તપસ્વી બનવા સુધી ધકેલતું અને કહેતું જ રહેશે.

મનીષાની આ સમગ્રતા તેમના પોતાના જીવનમાં પૂરેપૂરી સાકાર થઈ છે. જેના પ્રભાવ અને પરિણામે ખુદને મનીષી હોવા સુધી સીમિત ન રહીને મનીષાના પથદર્શક હોવા સુધી સક્રિય રાખ્યો. સમર્થ આત્મબળ ફક્ત ત્રણ આંગળીઓમાં દબાયેલી કલમ સુધી સીમિત નથી રહ્યું, તેના દ્વારા તે ઉજ્જડ રણમાં મનીષાના અંકુરો ઉગાડવા માટે સક્રિય થયા. વિપરિત બુદ્ધિને ઉલટાવીને સીધી કરવાની લોકોની

જવાબદારી હાથમાં લીધી. આજે જરાક તેમના જ શબ્દોમાં સાંભળી એ- “મનીષીયોને માનવા માટે અમે વિવશ કરીશું કે દુનિયાનું વર્તમાન બંધારણ અનુપયોગી જાહેર કરે અને દરેકને બતાવે કે લાંબા કળથી ચાલવા જૂનાએ દમ છોડી દીધો અને તેને સ્થાને નીત નવીનને હવે પરિસ્થિતિ અનુસાર નૂતન કલેવર ધારણ કરવો પડી રહ્યો છે. એક દુનિયા, એક રાષ્ટ્રની માન્યતા હવે સિદ્ધાંત ક્ષેત્ર સુધી સીમિત નહીં બની રહે તેને અનુરૂપ તાણો-વાણો વણવો પડશે અને તે બનશે જેમાં વિશ્વની એકતા-વિશ્વ માનવની એકતાનું વ્યવહાર દર્શન ફક્ત સમજી નહીં પરંતુ અપનાવી પણ શકાય. એટલા માટે વિશ્વચિંતનમાં અમે એવા પરિવર્તનો કરીશું જેને ઉલટાને ઉલટાવીને સીધા કરવાનું કહી શકાય.”

“આ પરિવર્તનની મર્યાદા કોઈ એક ક્ષેત્ર, કોઈ એક દેશ સુધી સીમિત ન રહી માનવીય બુદ્ધિના વ્યાપક ક્ષેત્રમાં ફેલાયેલી છે. જ્યાં પણ વિચારવાનું સામર્થ્ય છે તેને દિશા આપવી આપણું કર્તવ્ય માનવામાં આવે છે. આમ તો સમીક્ષાઓ, ટીકાઓ દરરોજ થતી જ રહે છે. તેને એક કાને સાંભળીને બીજા કાનેથી કાઢી નાંખવામાં આવે છે. થવું તો એ જોઈએ કે જેનાથી કામ બને. યુગ મનીષી પૂજ્ય ગુરુદેવ દ્વારા તે સંપન્ન થઈ રહ્યું છે. તેમના જ શબ્દ છે.” વૈજ્ઞાનિક અને દાર્શનિક આપણી એક દિશા છે. વૈજ્ઞાનિકોને ભડકાવીશું કે યુદ્ધના ઘાતક શસ્ત્રો બનાવવામાં તેમની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનું બંધ કરી દે. ગાડી વચ્ચે અટવાઈ જાય. ઉચ્ચ સ્તરીય વૈજ્ઞાનિકોની પ્રતિભા અને સૂઝબૂઝ તેને આવું કરવા નહીં દે જેવું કે અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. હવે તેમનું મગજ એવા નાના ઉપકરણો બનાવવાની દિશામાં વળશે જેનાથી કુટીર ઉદ્યોગોની સહાય કરવાવાળી નવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય.”

‘લેખકો અને દાર્શનિકોનો હવે એક નવો વર્ગ બનશે. તે પોતાની પ્રતિભાના આધારે એકલો લખવા અને એકલો વિચારવા પ્રયત્ન કરશે. તેને તેના

ઉદ્દેશ્યમાં સહયોગ મળશે. મગજના દ્વાર ખુલતા જશે અને તેને સમજ પડશે કે આ દિવસોમાં શું લખવા જેવું છે અને ફક્ત તેજ લખવાનું છે. દાર્શનિક અને વૈજ્ઞાનિક બન્ને વળશે. આ બન્ને ક્ષેત્રોમાંથી એવા નર રત્નો નીકળશે કે ગુંચાયેલી સમસ્યાઓને ઉકેલવામા આશ્ચર્યજનક ફાળો આપી શકે. આવી પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ કરવામાં આપણો સહયોગ હશે, પછી ભલે પરોક્ષ હોવાથી લોકો તેને અત્યારે જોઈ અથવા સમજી ન શકે.”

એક અન્ય સ્થળે તેમની સ્પષ્ટતા છે- “આપણે વ્યક્તિત્વમાં પવિત્રતા અને પ્રખરતાનો સમાવેશ કરવા માટે મનીષાને જ આપણું માધ્યમ બનાવ્યું તેમજ ઉજ્જવળ ભવિષ્યનો સાક્ષાત્કાર કર્યો છે. સ્વયંમાં યુગ મનીષીની ભૂમિકા કરતાં તે અનુસંધાનોની પૃષ્ઠભૂમિ બનાવવાનું આપણું મન છે. વૈજ્ઞાનિક અધ્યાત્મવાદનું પ્રત્યક્ષરૂપ આ તર્ક, તથ્ય, પ્રમાણોને આધાર માનવાવાળાં સમુદાય સમક્ષ રાખી શકે. આત્મ અનુસંધાન માટે અન્વેષણકાર્ય કેવી રીતે ચાલવું જોઈએ. સાધના-ઉપાસનાનો વૈજ્ઞાનિક આધાર કયો છે? મન:શક્તિઓના વિકાસમાં સાધના ઉપચાર કેવી રીતે સહાયક સિદ્ધ થાય છે? ઋષિઓના કાળમાં આર્યુવિજ્ઞાનનું પુનર્જીવન શારીરિક તેમજ માનસિક સ્વાસ્થ્યને કેવી રીતે નિષ્ફળ બનાવી શકાય છે? ગાયત્રીની શબ્દશક્તિ તેમજ યજ્ઞની અગ્નિની ઊર્જા કેવા વ્યક્તિત્વને સામર્થ્યવાન તેમજ પવિત્ર તથા શરીરને જીવનની શક્તિ સંપન્ન બનાવીને પ્રતિકૂળતાઓ સાથે લડવા માટે સમર્થ બનાવી શકે છે. આવા અનેક પક્ષોની શોધ અમે અર્થવેદની ઋષિ પરંપરાને આધારે પ્રાપ્ત કરે છે. જે આવનાર સમયમાં આત્મિકીના અનુસંધાનમાં ડૂબેલા રહેવાવાળા વૈજ્ઞાનિકો દ્વારા પ્રકાશમાં આવશે. પરોક્ષરૂપે આપણે તેને સતત પોષણ આપતા રહીશું. સમગ્ર માનવજાતિને આપણી મનીષા દ્વારા તેમજ શોધ-અનુસંધાન મારફત લાભાન્વિત કરવાનો અમારો સંકલ્પ કેવી આશ્ચર્યજનક રીતે સફળ થશે

તેને આવનાર સમય બતાવશે.”

યુગ મનીષીના સ્વરૂપમાં પોતાની ભૂમિકા મેળવવાવાળા પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ હવે મનીષીઓના નિર્માણમાં લાગેલા છે. તેઓ કેમ લાગેલા ન રહે? યુગ સંઘિની વેળામાં સૌથી મોટી જવાબદારી મનીષાની છે. તેને અંધારી રાત્રીમાં સમુદ્ર વચ્ચે પ્રકાશસ્તુપની માફક એકલાને સળગવાનું હોય છે. તેને કોનું સમર્થન? કોની સહાયતા? ચારે તરફ સંભળાતી લહેરોના કોલાહલ અને ટક્કરથી અસ્તિત્વને ચેતવણી મળતી રહે છે. છતાં પણ પ્રકાશ સ્તુપ ફક્ત પોતાની સત્તાને બચાવતો નથી. સાથે સાથે તે ક્ષેત્રમાંથી નીકળવાવાળા જળયાનોની એટલી સેવા પણ કરે છે તેને આ પ્રદેશની દિવાલો સાથે અથડાવીને ઊંઘા થઈ જવાની મુશ્કેલમાં ન પડવા દે. તેમાં શંકા નથી કે હીરાનો હાર વહ્યંચતા રહેવાની સ્થિતિમાં ન હોવાને કારણે તેને દાનવીરની ઉપમા-શ્રેય મળતું નથી. છતાં પણ જાણકારો જાણે છે કે પહેરેદારની જાગૃતિ સુરક્ષા કરીને જે વ્યવસ્થા કરે છે, તેનું કેટલું મૂલ્ય-મહત્ત્વ હોય છે. દીવાદાંડી હોલવાઈ જવાથી જહાજોના અથડાવાની કે ઊંઘા થઈ જવાની દુર્ઘટના જોઈને જ કોઈએ જાણી શકે છે કે પ્રકાશસ્તુપની મૂકસેવા કેટલી ઉપયોગી, કેટલી જરૂરી હોય છે.

પ્રશ્ન શ્રેયનો નથી, તે કોઈનેય મળી શકે છે, કોઈનો પણ હોઈ શકે છે. પરંતુ તે ચિનગારીઓને ભૂલી શકાતી નથી જે ચિનગારી ભડકી અને તે પોતાની લપેટમાં વનપ્રદેશો અને ઈંધણ બનાવીને દાવાનળની માફક ગગનચુંબી બનતી જાય છે. સુકરાત, અફલાતુન, અરસ્તૂ જેવા મનીષીઓના પરોક્ષ દાનોના ગુણગાન મુગટધારીઓની માફક ઢોલ-નગારા બજાવીને ન થઈ શકે છતાં પણ તથ્ય બનાવે છે કે તેથી ભૂમિકાઓ સેંકડો-સહસ્ત્ર શાસકોથી વધી રહી છે. પ્રજા પરિજનોમાંથી જેના અંતરાલમાં દૂરદર્શી વિવેકશીલતાની દીવાદાંડી દીપ્તિમાન થાય તેને સમયની ચેતવણીનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ અને વ્યાપેલા અંધકારમાં પોતાનું સાહસ દીવાની માફક સળગાવવું જોઈએ.

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવની અમૃતવાણી

(પમી એપ્રિલ ૧૯૭૬ના દિવસે શાંતિકુંજના પ્રાંગણમાં પૂજ્યવરનું ઉદ્બોધન)

ગાયત્રી મંત્ર અમારી સાથે સાથે-
ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો
દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।

દેવીઓ, ભાઈઓ ! ગુરુ દ્વોષાચાર્ય જ્યારે પાંડવોને વિદ્યાધ્યયન કરાવ્યું, તો પ્રાચીન પરંપરા મુજબ તેમણે તે મંત્રો ભણાવ્યા જે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમાં લખાયા છે. શતપથ બ્રાહ્મણમાં વિદ્યાર્થીને અક્ષરજ્ઞાનના પહેલાં જે પાઠ ભણાવાતા હતા-તે છે- “સત્યંવદ્, ધર્મમ્ ચર, સ્વાધ્યાયા મા પ્રમદિતવ્યમ્.” આ મંત્રો અક્ષરજ્ઞાનથી પણ પહેલાં યાદ કરાવાય છે, જેથી આદમીને ખબર પડી જાય કે વિદ્યાનો ઉદ્દેશ્ય શો છે ? જ્ઞાનનો ઉદ્દેશ્ય શો છે ? ભણવાનો ઉદ્દેશ્ય શો છે ? ઉદ્દેશ્ય પહેલાં બતાવાતો અને તેનો ઉપયોગ પછીથી. ક, ખ, ગ, ઘ પાછળથી ભણાવવામાં આવે છે, પહેલાં એ સમજાવાય છે કે આ કયા કામ માટે છે. દ્વોષાચાર્ય પાંચ પાંડવોને પ્રાચીન પરંપરા મુજબ તેજ પાઠ ભણાવ્યા-“સત્યંવદ્, ધર્મચર, સ્વાધ્યાયા મા પ્રમદિતવ્યમ્.” ચાર પાંડવોએ તો બધા જ પાઠ યાદ કરી લીધા, પરંતુ સૌથી મોટાભાઈ યુધિષ્ઠિર આ પાઠ કરી શક્યા નહીં. તેમણે કહ્યું-ગુરુદેવ ! પાઠ થોડો અઘરો છે. ‘સત્યંવદ્’ કહો તો સંભળાવી દઉં, પરંતુ અધ્યાત્મમાં એવું કોઈ જ્ઞાન નથી જે ફક્ત જીભના ટેરવાથી કહેવામાં આવે અને કાનના છિદ્રોથી સાંભળવામાં આવે અને તેના જે પરિણામ બતાવાયા છે તેને પૂરા કરવા માટે સમર્થ થઈ શકે. આ જીભનો નહીં પરંતુ અધ્યાત્મનો વિષય છે. આપે મને જે પાઠ ભણાવ્યા તેના માટે મેં પ્રયત્ન કર્યો કે તે મારા જીવનમાં ઉપયોગી થતો જાય અને મારો જીવાત્મા તેને ધારણ કરી લે તો વાત બને. મહારાજ યુધિષ્ઠિર આખા જીવન દરમિયાન આજ પાઠને યાદ કરતા રહ્યા, તેમાં પણ એક વખત ભૂલ થઈ ગયેલી અને ‘નરોવા કુંજરોવા’- હાથી છે કે અસ્વસ્થામા આદમી એની ખબર પડી નથી એવું કહીને તેમણે ભૂલ કરી જ નાંખી.

મિત્રો, અધ્યાત્મમાં જે શિક્ષણ આપણે મેળવીએ છીએ તેને જીવનમાં ઉતારવું પડે છે. આનાથી ઓછામાં કોઈ વાત બનથી નથી, ગાડી આગળ વધતી નથી. ઉચ્ચારણ આપણા માટે જરૂરી તો છે જ, પણ તે પૂરતું નથી. રામ નામ કે ગાયત્રી મંત્ર તો બધા યાદ કરી લે છે. કેન્યા પૂર્વ આફ્રિકાનો અમારો છોકરો અહીં બેઠેલો છે. તેના ત્યાં કાંગોનો એક પોપટ છે, જે એટલો સરસ ગાયત્રી મંત્ર બોલે છે કે તેના અને મનુષ્યના અવાજમાં કોઈ ભેદ જણાતો જ નથી. પરંતુ શું આટલાથી પોપટને ગાયત્રી માતા સિદ્ધ ગઈ ગઈ ? શું તે આશીર્વાદ આપી શકે છે ? ના, કારણ કે તેને ફક્ત અક્ષર યાદ છે. ફક્ત અક્ષર યાદ કરી લેવાથી અધ્યાત્મનો કોઈ ઉદ્દેશ્ય પૂરો નથી થતો જે સામાન્ય માણસોનો ખ્યાલ છે. સામાન્ય માણસોને વર્ષોથી આવી રીતે બહેકાવાય છે કે અક્ષર યાદ કરો, અક્ષરોનું ઉચ્ચારણ કરો અને સ્વર્ગલોકમાં ચાલ્યા જાઓ. રામનામ લો, રામનું નામ સાંભળો અને સીધા રામ લોકમાં ચાલ્યા જાઓ. પરંતુ આવું થતું નથી. શરૂઆત આપણે રામનામથી કરીએ એ ઠીક છે. નામ તો લેવું પડે છે, નામ ન લો તો વાત કેવી રીતે બનશે ? જેના સુધી પહોંચવું છે તેનું નામ તો લેવું જ પડશે. સ્ટેશનનું નામ ન કહીએ તો તેની ટિકીટ પણ નથી મળતી. વસ્તુનું નામ કહ્યા વગર દુકાનદારને કહેતા રહીએ કે અમુક ચીજ, આ ચીજ, તે ચીજ આપી દો તો તે પણ કહેશે કે ભાગ અહીંથી. નામની જરૂર પહેલાં છે કારણ કે નામ આપણને દિશા બતાવે છે. પરંતુ નામના ઉચ્ચારણ સુધીજ સીમિત રહ્યા તો સમજવું જોઈએ કે જે રીતે પોપટ રામનામ અને ગાયત્રી મંત્ર બોલતો રહે છે પરંતુ કોઈ લાભ થતો નથી, તેવી રીતે તેનાથી ઓછો કે વધારે લાભ તમે મેળવી શકવાના નથી.

નામનું ઉચ્ચારણ જરૂરી છે, પરંતુ આથી આગળ તેને આપણી અંતર આત્મામાં ઊડે સુધી સમાવવું જોઈએ કે આપણા વ્યવહારમાં ઉતરવા લાગે. આ

સંદર્ભ મને પ્રહલાદની ઘટના યાદ આવી. પ્રહલાદને તેના શિક્ષકે સૌ પ્રથમ પાટી પૂજન કરાવ્યું અને રામ નામ પાટી ઉપર લખીને કહ્યું-પહેલાં રામ નામ લખ, પાછથી ક, ખ, ગ પણ જણાવીશ. તે દરરોજ રામ નામ લખવા લાગ્યો. પહેલે દિવસે, બીજા દિવસે, ત્રીજા દિવસે, ચોથા દિવસે પણ રામનામ. શિક્ષકે હવે કહ્યું- હવે રામ નામ લખવાનું બંધ કરો અને આંક લખો. તેણે કહ્યું નહીં સાહેબ, અત્યારે તો હું રામ નામ જ ભણીશ કારણ કે આ પાઠ હજુ પાકો થયો જ નથી અને તે રામ નામ જ પાટી ઉપર લખીને લાવતો રહ્યો. પિતાજીને ફરીયાદ કરવામાં આવી. તેમણે કહ્યું બેટા ! આગળનું ભણવાનું પણ ભણવું જોઈએ. તેણે કહ્યું- નહીં જ્યાં સુધી જ્ઞાનનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી એક પાઠ પાકો કરી લેવો જોઈએ અને પછી આગળ વધવું જોઈએ. પ્રહલાદ આખી જીંદગી તેજ પાઠ ભણતા રહ્યા અને તેને પાકો કરતા રહ્યા. વારંવાર ગાયત્રી મંત્ર યાદ કરવાની વાત કરે છે અને હવે ૨૪ હજારનો જાપ કરાવી રહ્યા છે. તમે પૂછશો કે કેમ સાહેબ ગાયત્રી મંત્ર તો તે જ છે, તેનો ભલે આપણે એક વખત જાપ કરીએ કે ૨૪ હજાર વાર. પછી તમો વારંવાર શા માટે કરાવો છો ? તેથી ફાયદો શો ? ગાયત્રી મંત્ર યાદ પણ થઈ ગયો અને તેનો અર્થ પણ સમજી ગયા કે, હે ! ભગવાન અમારી બુદ્ધિને શુદ્ધ પવિત્ર બનાવી દો. તમો આવું રીપિટિશન વારંવાર શા માટે કરાવો છો ? કયા કામ માટે કરાવો છો ? આપે આ સવાલ કરવો જોઈએ અને તેનો જવાબ મેળવવો જોઈએ.

સાખીઓ 'રીપિટિશન' એટલા માટે કરાવીએ છીએ કે આપણું મગજ ખૂબ જ ભૂલકણું છે. એવું ભૂલકણું છે કે આનાથી વધારે ભૂલકણું આ દુનિયામાં બીજું કોણ હોઈ શકે ? જ્યાં સુધી ભૌતિક જીવનનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તમે અને અમે બિલકુલ સાચા છીએ, ક્યારેય ભૂલકણા નથી થઈ શકતા. આ વિષયમાં આપણું મગજ ખૂબ જ ચાલાક છે, પરંતુ આ વિષયે તે એટલો વાહિયાત છે કે આપણે આપણા જીવન લક્ષ્યને અનાયાસ જ ભૂલી જઈએ છીએ. આપણે કોણ છીએ ? આપણું લક્ષ્ય શું છે ? આપણું કર્તવ્ય શું છે ? આપણા જીવનનું સ્વરૂપ શું છે ? આપણને ખબર નથી. મૂળ વસ્તુને આપણે એકદમ ભૂલી જઈએ છીએ. બહારની બધી વસ્તુઓ આપણને

યાદ રહે છે, કે દુકાનમાં નફો થશે, કોના લેવાના છે, કોને આપવાના છે વગેરે વાતો આપણને એવી તો યાદ રહી જાય છે કે તેમાં ક્યારેય ભૂલ નથી પડતી, પરંતુ જ્યાં સુધી આપણા આત્માનો સવાલ છે, પરમાત્માનો સવાલ છે આમાં ભૂલો ઉપર ભૂલો થતી જ રહે છે. એટલા માટે આ ભૂલકણા સ્વભાવને દૂર કરવા માટે અમે વારંવાર તમારી પાસે ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરાવીએ છીએ. જેથી તમારા આત્મામાં તે ભળી જાય અને તમારા સ્મરણમાં અંતઃચેતનામાં તેને પ્રવેશ મેળવવાનો મોકો મળી જાય. ગ્રામોફોનનની રેકોર્ડની રીતે આપણી જીભ કેટલાય પ્રકારના અક્ષરોનું-મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરી લે છે. પરંતુ આપણા જીવનમાં તે સમાઈ શકતી નથી-પ્રવેશ કરી શકતા નથી. પરિણામે વારંવાર યાદ કરાવવું પડે છે. ઉચ્ચ સ્તરીય સિદ્ધાંતોને જીવનમાં પ્રવેશ કરાવવા માટે, અંતઃચેતનામાં નવા સંસ્કાર જમાવવા માટે ખૂબ જ મહેનત કરવી પડે છે. જે રીતે પરીક્ષાની તૈયારી માટે બાળકોને પોતાનો પાઠ પાકો કરવા માટે તેને વારંવાર યાદ કરવો પડે છે તેવી જ રીતે અમો તમને ગાયત્રી મંત્રના જાપ સ્વરૂપે વારંવાર 'રીપિટિશન' કરાવીએ છીએ. જેથી તમારી યાદશક્તિમાંથી જે કીમતી વસ્તુ ભૂલી જવાઈ છે તે ખોવાયેલ વસ્તુને તમો શોધી શકો.

ભગવાન રામચંદ્રની સીતાને રાવણ ઉપાડી ગયો હતો. રામચંદ્રજીએ પહાડોને, નદીઓને, તળાવોને, વૃક્ષોને, હવાને-દરેકને પૂછ્યું કે ક્યાંય તમે સીતાને જોઈ છે. શું સીતા વગર રામ બિલકુલ નિર્જીવ થઈ ગયા હતા. તેમનો જીવાત્મા નીકળી ગયો હતો. તે હારેલા, થાકેલાની રીતે વને-વને ફરી રહ્યા હતા અને સીતા-સીતા પોકારતા હતા. આપણે પણ પોકારીએ છીએ આપણા આત્માને, જેને કે આપણે ખોઈ નાખ્યો છે-ગુમાવ્યો છે. સાપની ફેણમાંથી અને હાથીના માથામાંથી મણી નીકળી જાય છે તો તે નકામો થઈ જાય છે. સાપ અને હાથીના માથામાં મણી હોય છે કે નહીં તેની તો મને ખબર નથી પણ હું જાણું છું કે મનુષ્યની અંદર મણી ખરેખર હોય છે જેને ગુમાવ્યાબાદ આદમી નિષ્પ્રાણ થઈ જાય છે, નિસ્તેજ, નિર્જીવ જીવ થઈ જાય છે અને વ્યથાઓ, કષ્ટો, ચિંતાઓથી ઘેરાઈ જાય છે. સમગ્ર જીવન ઉપર નિરાશાના વાદળ છવાઈ જાય છે. તે મણી છે આપણો જીવાત્મા-જેને આપણે ગુમાવ્યો છે. હવે તો

લુહારની ભરેલી ધમણની માફક તે શ્વાસ ભરીને ચાલે છે. આજે માણસ મર્યા સમાન જીવી રહ્યો છે. મનુષ્ય જીવનની સાથે જે શ્રેષ્ઠતાઓ, ઉમંગ, ઉત્સાહ અને ઉલ્લાસ જોડાયેલા હોય છે તેને મનુષ્ય અમૃતની માફક વેરતો રહે છે, તે ચહેરા ઉપર ક્યાંય દેખાતું નથી. આવા ખીજાયેલા, બેચેન તેમજ ચિંતિત આદમીને હું મર્યા સમાન ગણું છું. સીતાજીના ચાલ્યા ગયા બાદ રામચંદ્રજી ચિંતિત-દુઃખી થઈ ગયા હતા અને પોતાનો ઉત્સાહ, આનંદ પોતાની ખુશીને સીતાના નામે પોકારતા હતા. અમે પણ તમોને નિવેદન કરીએ છીએ કે તમો તમારી સીતાને પોકારો-આત્માને પોકારો, જેનું નામ અમે ગાયત્રી માતા રાખી દીધું છે. ગાયત્રી માતાને પોકારવા માટે ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરવા માટે અમે કહ્યું છે.

ગાયત્રી માતા શું હોઈ શકે છે ? બેટા ! ગાયત્રીમાતા તમારી જીવાત્મા હોઈ શકે છે અને તે ઉચ્ચસ્તરીય જીવાત્મા જ્યારે તમારા અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરે છે તો તમને આનંદ અને ઉલ્લાસથી ભરી દે છે અને દેવતા બનાવી દે છે. તે ગાયત્રીમાતા જે વીસ વર્ષ પહેલાં તમોને એક છબી સ્વરૂપે મળી હતી, જેને તમો ચંદન, અગરબત્તી ચઢાવતા હતા, પ્રણામ કરતા હતા-માળા ફેરવતા હતા, ખૂબ જ જૂની વાત છે. જ્યારે તમે નાના બાળક હતા ત્યારે અમે કહ્યું હતું કે ગાયત્રીમાતા હંસ ઉપર સવારી કરે છે, અને હાથમાં પુસ્તક, પુષ્પ, કમંડળ ધારણ કરે છે. પરંતુ આજે હું જ્ઞાનની વાત કરું છું. જે ગાયત્રી માતાનો અમે જાપ કરાવીએ છીએ, ઉપાસના અને અનુષ્ઠાન કરાવીએ છીએ, તેની ફિલોસોફી, તેનું તત્ત્વજ્ઞાન, તેનો સાર, પ્રકાશ અને મૂળ બતાવવા માંગીએ છીએ. હું સમજું છું કે હવે તમો આને લાયક થઈ ગયા છો કે ખુલ્લાં દિલથી, ખુલ્લા મનથી, તમને અમે હકીકત સમજાવી શકીએ છીએ કે છેવટે ગાયત્રીમાતા શું હોઈ શકે છે, જેનો આપણે જાપ કરવો જોઈએ અને જાપ કરવાનો ઉદ્દેશ્ય શો હોઈ શકે છે. જેના માટે અમે તમને વારંવાર કહીએ છીએ. જે સિદ્ધિયોની- ચમત્કારોની દેવી છે, જે શાંતિની-વરદાનની દેવી છે, જે એવી દેવી છે જેને મેળવ્યા પછી બીજું કશુંય મેળવવાનું બાકી રહેતું નથી. તે ગાયત્રી મંત્ર જે ગુરુ વશિષ્ઠની પાસે હતો, જે વિશ્વામિત્રની પાસે હતો, તેમને પોતાનું રાજપાટ

છોડીને જંગલમાં તપ કર્યા પછી ગાયત્રી માતાનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો અને જેમણે કહ્યું હતું-“ધિકબલં, ક્ષત્રિય બલં બ્રહ્મ તેજો બલંબલમ્”. હું તમને તે ગાયત્રી મંત્ર બતાવવા માંગું છું જે તમને તારી શકે છે-ધન્ય કરી શકે છે અને તમોને ચમત્કારી બનાવી શકે છે, મહામાનવ બનાવી શકે છે-દેવતા બનાવી શકે છે અને ભગવાન બનાવી શકે છે.

તે ગાયત્રી મંત્ર જે “મહ્યમ્ દત્વા વ્રજત બ્રહ્મલોકમ્” પ્રદાન કરે છે. બ્રહ્મતેજસ્ અને બ્રહ્મવર્યસ્ પ્રદાન કરે છે. આ ગાયત્રી માતાનો પ્રાણ છે, જેનો અમે કલેવર-ચહેરો બનાવીને રાખ્યો છે, નહીંતર જે નિરાકાર શક્તિઓ છે તે દેખાડી અને જોઈ શકાય નહીં. તેના ચહેરા નથી હોતા. ઠંડી, ગરમી, પ્રેમ, મહોબ્બત, ક્રોધ જેવી સંવેદનાઓનો ચહેરો ન હોઈ શકે, ભગવાનની કેવળ સંવેદનાઓ, વિચારણાઓ, પ્રેરણાઓ, નિષ્ઠાઓ, આસ્થાઓ, અને અનુભૂતિઓ હોઈ શકે છે. તેનો કોઈ ચહેરો ન હોઈ શકે. ચહેરો આપણી કલ્પના છે. કલ્પના એટલા માટે છે કે આપણને નિષ્ઠા સુધી પહોંચવા માટે રસ્તો મળી જાય. જે રીતે ઈન્જેક્શનની સોય શરીરની અંદર લોહીમાં દવા પહોંચાડે છે. તેવી જ રીતે ચહેરાના માધ્યમ દ્વારા આપણું મગજ કોઈ વસ્તુને પકડી શકે છે. ચહેરા વગર નામ અને સ્વરૂપ વગર આપણી સ્મરણશક્તિ અને દિમાગની બનાવટ કામ કરી શકતી નથી અને આપણે તે સંવેદનાઓને પકડી શકતા નથી. આ સંવેદનાઓને નિષ્ઠા અને આસ્થાને પકડવા માટે આપણે ચહેરાની મૂર્તિની કલ્પના કરી છે.

ગાયત્રીમાતા શું હોઈ શકે છે ? હવે હું તેના ચહેરાની વ્યાખ્યા કરીશ. બેટા, ગાયત્રીમાતા એક જુવાન સ્ત્રીનું નામ છે, જેવી રીતે અમે ફોટામાં છાપ્યું છે અને મંદિરમાં સ્થાપના કરી છે. જુવાન સ્ત્રી એટલા માટે કે તેના તરફ તારી અંદર માતૃ બુદ્ધિ પેદા થાય, આંખોમાં શુદ્ધ પવિત્રતાનો ભાવ પેદા થાય, કારણ કે મનુષ્યની ભાવના અને ઈમાન બન્ને વાતોમાં ખૂબ જ ગંદો બની જાય છે. એક ધનને જોઈને અને બીજું જુવાન સ્ત્રીને જોઈને એક પૈસા જોઈને આદમી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. બીજી વિરોધી સેકસની જવાની જોઈને ન જાણે કેવું શૈતાની દિમાગ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે કે આદમી બધું જ ભૂલી જાય છે,

ત્યાં સુધી કે પોતાનાં કર્તવ્યોને પણ ભૂલી જાય છે. કામિની અને કાંચન-બન્નેને જોઈને જે પોતાના ઈમાનને સાચવી રાખે છે તેને કહી શકીએ છીએ કે આ આદમી બહાદુર છે-શૂરવીર છે. તેની પાસે તે શક્તિ છે જેનું નામ બ્રહ્મવર્યસૂ છે. જેની પાસે બ્રહ્મવર્યસૂ છે તે ભગવાનને પણ મજબૂર કરી શકે છે કે તમો આવો જમીન ઉપર અને અમારી સામે ઊભા થઈ જાવ. ભગવાનને આના આધારે આપણે ઊભા કરી શકીએ છીએ. ભગવાનને આની સામે નમવું પડે છે. મિત્રો, બ્રહ્મવર્યસૂ અને બ્રહ્મતેજસૂ તે શક્તિ છે જે ભગવાનને પોતાનો ભક્ત બનાવી લેવા માટે મજબૂર બનાવે છે. આ બ્રહ્મતેજસૂ આવે છે ક્યાંથી ? ચરિત્રમાંથી આવે છે. પૂજા ચરિત્ર માટે છે. પૂજાથી ભગવાન મળી શકતા નથી. પૂજા આપણું માધ્યમ છે, લક્ષ્ય નથી. પૂજાના માધ્યમથી આપણે આપણી ચરિત્રનિષ્ઠા, વિચારશીલતા અને આંતરિક ઉદાત્તાનો વિકાસ કરીએ છીએ. ઉપાસના આ માટે જ કરવામાં આવે છે.

મિત્રો બ્રહ્મવર્યસૂ પ્રાપ્ત કરવા માટે આપણે તે સાહસને જગાડવું પડશે કે જે અધ્યાત્મનો મૂળ ઉદ્દેશ્ય છે. તેના માટે બધો જ ક્રિયા કલેવર ઊભો કરાયો છે, જેમાં સત્સગ પણ આવે છે, રામાયણ પાઠ, ગીતા પાઠ, ગાયત્રી જાપ, દેવદર્શન, તીર્થ યાત્રા વગેરે આવે છે. આ બધાજ સાધન છે અને સાધ્ય છે-આપણાં અંતરાત્માની સ્વચ્છતા. અંતરાત્માની સ્વચ્છતા જે હિસાબે, જે ત્રિરાશિ થતી ચાલી જાય છે તે હિસાબે ભગવાન અને તેની શક્તિઓ મનુષ્યની નજદીક આવતી જાય છે. અધ્યાત્મ એટલા માટે જ બનાવાયો હતો. જેનો મૂળ ઉદ્દેશ્ય આદમીને શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય બનાવે છે. ક્રમશઃ જીવાત્માંથી મહાત્મા, મહાત્માથી દેવાત્મા અને દેવાત્માથી પરમાત્મા બનાવે છે. આ સીડીઓને પાર કરીને ચાલવાનું છે. આ મૂળ ઉદ્દેશ્યને પૂરો કરવા માટે બધા ધર્મશાસ્ત્રો બનાવાયા, યોગાભ્યાસ બનાવાયા, તપશ્ચર્યાઓ બનાવાયી, સાધના વિજ્ઞાન બનાવાયા અને બધા અધ્યાત્મનું આટલું મોટું માળખું બનાવાયું. તમારે આના ઉદ્દેશ્યોને પૂજા ઉપાસનાના ઉદ્દેશ્યોને સમજવવા જોઈએ.

બ્રહ્મવર્યસૂ પેદા કરવાવાળી ગાયત્રીમાતાની છબી આપણને એ બતાવે છે કે આપણી આંખોમાં દિવ્ય તત્ત્વનો પ્રવેશ થવો જોઈએ. આપણી આંખોમાં

જે ચીજ જેવી છે તેવી જ રીતે જોવાની યોગ્યતા મળવી જોઈએ. નારી શું હોઈ શકે છે ? નારી આપણી મા હોઈ શકે છે, બેટી હોઈ શકે છે, બહેન હોઈ શકે છે અને તેથી પણ એક ઉચ્ચ સ્થાન છે-તેને ધર્મપત્ની કહી શકાય છે. પત્ની નહીં ધર્મપત્ની-જે આપણી સહઅંગીની-સહધર્મિણી છે અને સમાજને શ્રેષ્ઠ નાગરિક આપવાના ઉદ્દેશ્યથી છે. બન્ને હાથે જે રીતે નાવ ચલાવીએ છીએ તેવી રીતે સ્ત્રી-પુરુષ બન્નેને મળીને જીવનની નૌકાને પાર કરાવવા માટે-ચલાવવા માટે નૌકામાં ઊભા થઈ જાય છે. સ્ત્રી આપણી સહધર્મિણી છે એટલા માટે તે દેવી છે અને પૂજા કરવા યોગ્ય છે. જો આ વૃત્તિને તમારી અંદર બેસાડી અને બેસાડી શકો તો આપણા મગજની દિવ્યસત્તાના ૮૦% વિખરાવમાં જે નષ્ટ થતું ચાલ્યું જાય છે તેને બચાવી-રોકી શકાય છે અને પોતાની આંખોમાં તે તેજસૂ પેદા કરી શકાય છે. જેના આધારે આપણે ભગવાનને પણ મજબૂર કરી શકીએ છીએ અને ભૌતિક લોકોને પણ પ્રભાવિત કરી શકીએ છીએ. જો તમારી આંખોની મારફતે જે વીજળી નષ્ટ થઈ રહી છે તેને રોકી શકે ત્યારે-હું તમોને કહું છું કે તમારી અને અમારી આંખોમાં નદીના પ્રવાહની રીતે તે તેજસૂ પેદા થઈ શકે છે કે આપણે આપણા બાળકોને જો એ આશીર્વાદ આપીએ કે તારું શરીર લોખંડનું થઈ જશે તો તે લોખંડનું બની શકે છે અને આપણી આંખોમાં તે બ્રહ્મતેજસૂ પેદા કરી શકાય છે જે ગાંધીજીની આંખોમાં હતું. ૩૨ વર્ષની ઉંમરમાં તેમણે પોતાની સ્ત્રીને 'બા' કહેવાનું શરૂ કરી દીધું હતું, આથી તેમની આંખોમાં તે બ્રહ્મતેજસૂ પેદા થયું કે બ્રિટનના પ્રધાનમંત્રીશ્રી ચર્ચિલને પોતાના વાઈસરોયને એ લખવું પડ્યું કે તમો ગાંધીજી સાથે આંખ ન મિલાવતા, તેમની આંખોમાં હિપ્નોટિક પાવર છે. જેને પણ જોઈ લે છે તેને તેઓ પ્રભાવિત કરી લે છે, તેને મૈસ્મરાઈજ કરી દે છે અને પોતાની ચુંગલમાં ફસાવી લે છે. તમારામાંના દરેક આદમીમાં આ મૈગ્નેટ પેદા થઈ શકે છે, જેનાથી તમો તમારા માણસોને, પડોશીઓને અને દરેક માણસને પ્રભાવિત કરી શકો છો. જો તમો તમારી આંખોની શક્તિનો વિખરાવ રોકી શકો ત્યારે.

મિત્રો, ગાયત્રીમાતા હંસ ઉપર સવારી કરે છે.

હંસનો અર્થ તે પ્રતીકથી છે જે આપણી અંદર એક વૃત્તિ પેદા કરે છે. સંકલ્પ પેદા કરે છે કે જે આદમી હંસ છે ગાયત્રીમાતા તેની ઉપર સવારી કરશે. હંસ ગાયત્રીમાતાનું પ્રતીક છે જે જવાન સ્ત્રીની તરફ-વિરોધી સેક્સની તરફ દિવ્યતાનો-પવિત્રતાનો ભાવ પેદા કરે છે. હંસ તે આદમી જે મોતી ખાય-જેની ઉપર ડાઘ-ઘબ્બા ના હોય. જે દૂધ અને પાણીને અલગ કરવાનું જાણે છે. અર્થાત્ જેના રોમે-રોમમાં ન્યાય ભયો પડ્યો હોય. હંસ મોતીખાય છે. અર્થાત્ જે વિવેકવાન છે તે મોતી ખાય છે અર્થાત્ ન્યાયની કમાણી ખાય છે, ઈમાનદારીની કમાણી ખાય છે અને શુદ્ધ વસ્તુ ખાય છે. તે આદમી હંસ છે જે દૂધ અને પાણીમાં ભેદ કરી શકે છે. અર્થાત્ જે વસ્તુ સામે આવે છે તેમાં ભેદ પાડે છે કે ઉચિત શું છે ? અને અનુચિત શું છે ? આ કસોટી છે ખરા ખોટાના ઓળખની. જૂના જમાનામાં જ્યારે ચાંદીના સિક્કા ચાલતા હતા ત્યારે તેના ઉપર કસોટી લગાવાતી હતી કે કયો સિક્કો સાચો છે અને કયો ખોટો ? તમારી પાસે જો કોઈ ઘટના આવે, પરિસ્થિતિ આવે, વ્યકિત કે વિચાર આવે, દરેક ઉપર કસોટી લગાવો અને જૂઓ કે આમાં શું ઉચિત છે અને શું અનુચિત છે. કોણ નારાજ થાય છે અને કોણ ખુશ થાય છે-એ જોવાનું તમો બંધ કરી દો. આ દુનિયા એવા ગાંડાઓની દુનિયા છે કે જો તમોએ એ વિચારવું શરૂ કર્યું કે આપણા હિતેચ્છુ કઈ વાતથી પ્રસન્ન થશે તો પછી તમો સાચું કામ નથી કરી શકતા. સાચું કામ કરવું છે તો પછી તમારે એ વાત ઉઠાવીને બાજુમાં રાખવી પડશે કે કોણ નારાજ થશે અને કોણ ખુશ જો તમારે ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા છે અને ઈમાનને પ્રસન્ન કરવું છે, જીવાત્માને પ્રસન્ન કરવો છે તો લોકોની નારાજગી અને પ્રસન્નતાની બાબત વિચારવી એકદમ બંધ કરી દેવી પડશે. આપણને ભગવાનની પ્રસન્નતાની જરૂર છે લોકોની પ્રસન્નતાની નહીં. તમારે સર્ટીફિકેટ લેવું હોય તો તમારા આત્માનું લો, બીજા કોઈનું ન લો.

મિત્રો, તે ગાયત્રી મંત્ર જેનો અમે તમોને જાપ કરાવીએ છીએ-જે ગાયત્રીમાતાની ઉપાસના કરાવીએ છીએ, તે ફક્ત તે આદમીના ગળામાં માળા પહેરાવી શકે છે જે સત્યવાન હોય. સત્યવાન અને સાવિત્રીની કથા તમે સાંભળી હશે કે જેણે સત્યવાનને પસંદ કર્યો

હતો અને કહ્યું હતું કે મેં મારી મન મરજીથી લગ્ન કર્યું છે. આ સાવિત્રી અને ગાયત્રી એક જ શકિતનું નામ છે. ગાયત્રી અને સાવિત્રી વરણ કરી શકે છે ? વરદાન આપી શકે છે ? કહેવું માની શકે છે ? જવાબ છે- હા ! નંદનાઈને બદલે ભગવાન પગ દબાવવા ગયા હતા અને ગાયત્રીમાતા પણ દૂધ પીવડાવવા અને તમારા પગ દબાવવા આવી શકે છે, તમને વરી શકે છે પણ શરત એક જ છે કે તમારે સત્યવાન થવું પડશે. જે સત્યવાન નથી તેણે પોતાનું આખું જીવન નકામું બનાવી દીધું છે. જેના વ્યવહારમાં જૂઠું, વિચારોમાં જૂઠું, નિયમોમાં જૂઠું, રોમેરોમમાં જૂઠું ભર્યું પડ્યું છે, તેમનો જો ખ્યાલ હોય કે ગાયત્રીમંત્ર બોલ્યા પછી કોઈ એવી શકિતને ગુલામ બનાવી શકે છે જે તેની મન-મરજી મુજબ જે પણ મનોકામના હશે તેને પૂરી કરી દેશે તો મારા હિસાબે એ ખ્યાલ ખોટો છે. દુનિયામાં એવી કોઈ દેવી નથી જે કોઈ પૂજા-કરવાવાળાનો ઉદ્ધાર એટલા માટે કરી દે કે તેણે એટલા બધા જપ કર્યાં. ધૂપબત્તી અગરબત્તી સળગાવી અથવા એટલા હવન કરી દીધા છે. હવન, ધૂપબત્તી અને જપની સંખ્યાના નામે પ્રસન્ન થઈ આદમીની મનોકામના પૂરી કરી દે એવી દેવી દુનિયામાં છે જ નહીં.

ગાયત્રી શું હોઈ શકે છે ? તેનું વાહન હંસ શું હોઈ શકે છે ? તેનો સાર અને આધાર સમજાવવાની અમે કોશિશ કરી છે કે ગાયત્રી ઉપાસનાથી આપણી આંખોની અંદર દિવ્યતા, પવિત્રતા આવવી જોઈએ જેનાથી તમને પ્રત્યેકમાં દેવત્વ દેખાતું જાય. કાંચન અને કામિનીની તરફ આપણો દૈષ્ટિકોણ સાફ કરીને જૂઓ જેથી તમારી આંખોમાં અર્જુન અને શિવાજી જેવું તેજ આવી જાય. અર્જુનને ગાંડીવ મળ્યું હતું, આંખોનો સંયમ કરી લેવાથી અને ઉર્વશી તરફ પોતાની માતૃબુદ્ધિ રાખવાને કારણે અને છત્રપતિ શિવાજીને દેવી પાસેથી તલવાર મળી હતી. તલવાર અને ગાંડીવ દેવી-દેવતા આપે છે કે નહીં, પરંતુ તે સાહસિકતાના સ્વરૂપે, આદર્શવાદિતાના સ્વરૂપે અવશ્ય જન્મે છે અને તેમાં હજાર હાથી જેટલું બળ થઈ જાય છે. જો ગાંડીવમાં તથા શીવાજીની તલવારમાં હજાર હાથી જેટલું બળ રહ્યું હોત તો હું તેને આશ્ચર્ય નથી માનતો, બધું સાચું છે. અંતરાત્માની મહાનતામાં કેટલું બળ હોય છે હું તમને કેવી રીતે કહી શકું ? તમે તો

જોયું પણ નથી. જો તમો આધ્યાત્મિક છાયામા ઊભા હોત તો તમને ખબર પડત કે ગાંધી, બુદ્ધ, ઈસા અને વિવેકાનંદમાં કેટલી બધી તાકાત હતી. અધ્યાત્મને તમે સમજતા જ નથી. વારંવાર તેજ માળા, તેજ ધૂપબત્તી સુધી પોતાને સીમિત બનાવી દીધો છે પછી તમને કઈ રીતે આધ્યાત્મિકતાનો લાભ થઈ શકે ? ગાયત્રીમાતા જેની અમો તમોને ઉપાસના કરાવીએ છીએ, અનુષ્ઠાન કરાવીએ છીએ, તેની ભક્તિના જો તમો ઈચ્છુક છો તો અહીંથી જતાં પહેલાં ઓછામાં ઓછું તેનું સાચું સ્વરૂપ પોતાના અંતરાત્મામાં અવશ્ય નિર્ધારિત કરી લો. આનાથી તમોને લાભ તો મળશે જ, સાથે સાથે અધ્યાત્મની ઉપર જે એક કલંક આવી ગયું છે કે આનું કોઈ મહત્ત્વ નથી કોઈ ફળ નથી, તે દૂર થઈ જશે. પ્રાચીનકાળમાં ફક્ત સાત ઋષિ હતા અને તે સાત ઋષિઓને કારણે આખી દુનિયામાં અધ્યાત્મ જીવિત હતું. જો દુનિયામાં સાત આદમી પણ અધ્યાત્મવાદી રહી જાય તો પણ અધ્યાત્મ જીવિત રહેશે. તે આદમી અધ્યાત્મના સ્વરૂપને જીવિત રાખશે અને તેને કારણે ઘણા માણસો આવી જશે.

બેટા, અમે અમારી જીંદગીમાં સાચા અધ્યાત્મને સમજવાનો અને જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કર્યો અને ઘણા માણસ આવી ગયા. અમારાથી એક લાખ માણસો બંધાયેલા છે જે અખંડ જ્યોતિ વાંચે છે. અખંડ જ્યોતિ કોણ-કોણ વાંચે છે-અમારાથી બંધાવાનો અમે આ માપદંડ રાખ્યો છે. આનાથી એક લાખ આદમી બંધાયેલા છે અને એક લાખના સહારે જે તેમના સ્ત્રી-બાળકો-પડોશીઓ બધા મળીને ૫૦ લાખ થઈ જાય છે. એક સાચો અધ્યાત્મવાદી ૫૦ લાખ આદમીઓને પ્રકાશ આપવા માટે સમર્થ હોય છે. અમે લોકોને એ ખાતરી આપવા-વિશ્વાસ આપવા સમર્થ છીએ કે ગાયત્રી મંત્રમાં જે કંઈ શકિત છે અને લોકોએ જોયું છે કે આચાર્યજી ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરાવે છે આ મંત્રમાં કોઈ શકિત હોય છે. બસ, આજ કારણે આટલા બધા માણસો ભેગા થઈ રહ્યા છે અને અત્યારે જ્યાં સુધી હું જીવતો છું હું સમજું છું કે આખી દુનિયાના કરોડો માણસોને ગાયત્રી મંત્રના ઉપાસક બનાવીને જઈશ. કારણ કે હું એક સાચો અધ્યાત્મવાદી આદમી છું અને લોકોને એ ખબર છે કે ઉપાસના અને ઉપાસનાનું ફળ એની પાસે છે. એટલા માટે એક આદમી પૂરતો છે અને બધા જ

નાસ્તિક થઈ જાય તો કોઈ બગડી જતું નથી અને તે એક આદમીને કારણે જ ઘણા માણસો અધ્યાત્મવાદી બની જશે. એટલા માટે હું ઈચ્છતો હતો કે અધ્યાત્મનું ગાયત્રીમાતાનું અસલ સ્વરૂપ તમે સમજીને જાવ ત્યાં સુધી કામ ચાલે, ત્યારે લાભ થાય, ત્યારે ઉદ્દેશ્યની પૂર્તિ થાય. ત્યારે પછી તમોને પણ આનંદ આવે, થોડો અમને પણ આનંદ આવે, ભગવાનને આનંદ આવે, ગાયત્રીમાતાને આનંદ આવે, પછી બધાની ફરીયાદો દૂર થઈ જશે. તમારી પાસે હકીકત આવી જશે અને તમને જપ કરવાના આધાર અને કારણોની ખબર પડતી જાય.

અમે તમોને વારંવાર જાપ કરાવીએ છીએ, તેના કેટલાય મુદ્દાઓ છે. પહેલો મુદ્દો મેં તમોને શિક્ષક-વિદ્યાર્થીઓના ભણવા-ભણાવવાનું બતાવ્યું છે. બીજો છે-વ્યાયામ શાળાનો. વ્યાયામ શાળામાં તમો જાઓ અને પહેલવાનને પૂછો, કેમ સાહેબ શું થઈ રહ્યું છે ? તમો કેટલા દંડ-બેઠક કરો છો. જવાબ મળશે ૨૦૦-૩૦૦ બેઠક કરે છે. આ શું છે ? 'રીપિટિશન' જેને વારંવાર કરવું પડે છે. મિલેટરીવાળા લેફ્ટ-રાઈટ અને ક્વાયતના સ્વરૂપે રોજ રિયાજ કરે છે. સંગીતને જાણવાવાળા દરરોજ પોતાનો રિયાજ કરે છે. રિયાજ હાથમાંથી ગયો તો સંગીત હાથમાંથી ગયું. સ્નાન કરવા અને દાંત માંજવા માટે આપણે દરરોજ 'રીપિટિશન' કરીએ છીએ. વાસણ સાફ કરીએ છીએ ત્યારે, કપડાં સાફ કરીએ છીએ ત્યારે-આ બધા 'રીપિટિશન' છે. મનની ઉપર જે મેલ છવાયો છે તેને ધોવા માટે રામનામના માધ્યમે વારંવાર જપ કરવાના માધ્યમથી 'રીપિટિશન' કરવું પડે છે. આપણે વારંવાર ભગવાનને પોકારીએ છીએ. હાથી અને મગરની લડાઈમાં હાથીનો એક પગ મગરના મોંઢામાં ચાલ્યો ગયો હતો અને મગર તેને ઘસેડતો ચાલ્યો જતો હતો. જ્યારે હાથીએ જોયું કે હવે કોઈ આરો નથી, બચવાનો કોઈ રસ્તો નથી, ત્યારે તેણે અવાજ લગાવી અને ભગવાનને ૧૦૦૮ વખત બોલાવ્યા. હાથીએ એક હજાર આઠ વખત પોકાર્યા બાદ ભગવાન દોડતા આવ્યા. બેટા, એક પગ મોંઢામાં પકડીને ઘસેડીને લઈ ગયો હતો કોણ ? મગર, કોનો ? હાથીનો અને તમારા લોકોના બધા પગને પકડીને આ મગર ઘસડી લઈ જઈ રહ્યો છે. એક કામ, બીજો-કોધ, ત્રીજો-લોભ, ચોથો ઈર્ષા, પાંચમો અહમ્, છઠ્ઠો-મોહ, આ છયે મગર

ક્યા ક્યા ચોટયા છે. ગર્દન ઉપર, હાથ-પગ અને પૂંછડા ઉપર. આ બધા મોંઢામાં પકડીને ઘસેડી લઈ જઈ રહ્યા છે. એટલાં માટે આપણે ભગવાનને પોકારીએ છીએ કે હે ભગવાન ! તમો ક્યાં છો ? આવો, અમારા જીવાત્માઓ તમો ક્યાં છો ? આવો, અમારું જીવન લક્ષ્ય, અમારો ઉદ્દેશ્ય, અમારા જીવનની મહાનતા, તમો ક્યાં છો ? હે, અમારા આદર્શ તમો ક્યાં છો ? તમે આવો અને અમને લઈને ચાલો. બેટા, એટલા માટે અમે જાપ કરાવીએ છીએ તમારા દ્વારા.

જપનો મૂળ ઉદ્દેશ્ય તો હું તમને કેટલીયવાર સમજાવતો રહ્યો છું. ગાયત્રીમંત્રને ટાપરાઈટરના ઉદા. થી સમજાવી ચૂક્યો છું. મંત્રનું આપણી જીભથી ઉચ્ચારણ થાય છે. આથી શક્તિ કેન્દ્રો ખુલી જાય છે. વારંવાર એક લયબદ્ધ અને ક્રમબદ્ધ શબ્દોના ઉચ્ચારણ કરવાથી એક શબ્દની ગતિ પેદા થાય છે. લોખંડના પૂલ ઉપર ફોજી કદમ સાથે કદમ મેળવીને ચાલે છે તો ક્રમબદ્ધ એક લય ઉત્પન્ન થાય છે, જેમાં પૂલના તૂટવાનો ભય પેદા થાય છે. એટલે તેમને કદમ સાથે કદમ મિલાવીને ચાલવા માટે મનાઈ ફરમાવી છે. આ રીતે એક લયબદ્ધ, ક્રમબદ્ધ, દિશાબદ્ધ ઢંગથી ઉચ્ચારણ કરેલ શબ્દ એટલો શક્તિશાળી થઈ જાય છે જેને સમજવું મારે માટે મુશ્કેલ છે. પરંતુ વિજ્ઞાન સાથે હું તમને સમજાવી શકું છું કે વારંવાર એક જ શબ્દને એક જ ગતિથી એક જ ચક્રને ફેરવવાથી 'સેન્ટ્રીફ્યુગલ' ફોર્સ પેદા થઈ જાય છે. શ્રેષ્ઠ શબ્દોનું ગૂંથન અને વારંવાર તેના ઉચ્ચારણના માધ્યમે આપણી અંદર 'સેન્ટ્રીફ્યુગલ' ફોર્સ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. આ ઉપરાંત વારંવાર એક જ શબ્દના ઉચ્ચારણનો એક સાઈકોલોજીકલ મુદ્દો પણ છે. પેરાસાઈકોલોજી તેમજ મેટાફિઝિક્સને હિસાબે આપણી ચેતના ચાર વિભાગોમાં વહેંચાયેલી છે. જેને પ્રશિક્ષિત કરવા માટે ચાર આધાર અને સ્તર છે. પહેલું સ્તર જેને આપણે 'લર્નિંગ ક્લીએ છીએ. આ દિમાગનું એ સ્તર છે કે ફક્ત એક વાતને સમજાવી દેવાથી જાણકારી મળી જાય છે. જેવી રીતે કે તમોને જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઋષિકેશ અહીંથી ૨૨ માઈલ દૂર છે. આની જાણકારી તમને થઈ ગઈ બીજું સ્તર છે કે જેને આપણે 'રિટેન્શન' ક્લીએ છીએ, અર્થાત્ પ્રસ્તુત જાણકારીને સ્વભાવનું અંગ બનાવી લેવું. જે વાતને આપણે નિરંતર કરતા રહીએ છીએ,

ઘણા દિવસો પછી આપણા સ્વભાવમાં સમાઈ જાય છે. આદતમાં સમાઈ જાય છે. આ 'રિટેન્શન' કહેવાય છે. એક બીજું સ્તર છે જેમાં ખૂબ જ વસ્તુઆ દબાયેલી પડી છે અને ખૂબ જ મુશ્કેલીથી જ ક્યારેક-ક્યારેક યાદ આવી જાય છે. ચેતનાના આ સ્તરમાં બહુ જ વસ્તુઓ દબાયેલી પડેલી હોય છે. જેને આપણે ભૂલી ગયા છીએ. ભૂલાયેલી તે વસ્તુઓ ઉપર જ્યારે આપણે જોર આપીએ છીએ. તેના ઉપર પ્રકાશ ફેંકીએ છીએ તે સ્મૃતિઓ ઊભી થઈ જાય છે, જાગી જાય છે જેને 'રિકોલ' કહે છે. છેલ્લું સ્તર છે- 'રીકોન્સીશન'. 'રીકોન્સીશન' તેને કહે છે જેમાં માન્યતાઓ, આસ્થાઓ, નિષ્ઠાઓ અને વિશ્વાસ જામી જાય છે. એક પછી એક સ્તર મળતું જાય છે. જપ દ્વારા, ઉપાસના દ્વારા આપણા જીવાત્માને તે સ્થિતિ ઉપર લઈ જવું પડે છે. જેમાં 'રીકોન્સીશન'ની સ્થિતિ પેદા થઈ જાય છે.

"સીયારામ મય સબ જગ જાની" આ વાક્ય મેં હજાર વાર વાંચ્યું અને હજાર વાર સાંભળ્યું, પરંતુ મારી અંદર ન તો રામ તરફ ભાવના પેદા થાય છે. દરેક માણસ અમને શિકાર જેવો લાગે છે, દરેક મર્દ શિકાર લાગે છે-દરેક ઔરત શિકાર લાગે છે. જીભથી અમે કહેતા રહીએ છીએ તો શું બન્યું ? 'રીકોન્સીશન' નથી થઈ શક્યું. માન્યતાઓ, નિષ્ઠાઓ પરિપક્વ નથી થઈ શકી. નિષ્ઠાઓને પરિપક્વ કરવા માટે બરાબર દોરડા વડે જે રીતે પથ્થર ઉપર નિશાન બનાવવા માટે ઘસાવું પડે છે તેવી રીતે જાપ દ્વારા-ઉપાસના દ્વારા વારંવાર ઘસાઈને આપણી અંતઃચેતના ઉપર નિષ્ઠાઓ જમાવવી પડે છે. એટલા માટે અમે તમોને જાપ કરાવીએ છીએ. આ તથ્યને ધ્યાનથી તમે લોકો મનમાં રાખજો. ક્યા કારણે જાપ કરાવીએ છીએ તે કારણ સમજો. જો તમો સમજી જાઓ તો ઠીક છે, પછી તમારે જાપ કરવા હોય તો કરજો અને ન કરવા હોય તો ન કરતા, પણ ઓછામાં ઓછી તમારી માન્યતાઓ તો સાચી હોવી જોઈએ. માન્યતાઓ સાચી થઈ જાય, જાણકારી સાચી થઈ જાય તો ઠીક છે. ત્યારે તમે સમજજો કે ૫૦ ટકા મંજિલ પાર કરી દીધી. આગળ તમારી મરજી. આજની વાત સમાપ્ત.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

અપનોંસે અપની બાત આશાવાદના રાજમાર્ગ પર ચાલવાનું આમંત્રણ

જે સમાજ કે રાષ્ટ્રનું આત્મબળ ખોવાઈ જાય છે, સાંસ્કૃતિક વારસા પ્રત્યે ગૌરવનો ભાવ સમાપ્ત થવા લાગે છે તેમજ સુસંસ્કારિતા-ચરિત્રનિષ્ઠાનું સ્થાન કુસંસ્કાર અને રાષ્ટ્રીય ચરિત્રમાં ઘટાડો કરવાવાળું તત્ત્વ ધારણ કરવા લાગે છે તે રાષ્ટ્ર ખલાસ થઈ જાય છે અને પરાધીન કહેવાય છે. તે રાષ્ટ્ર પર કોઈ પણ ગમે ત્યારે આક્રમણ કરી શકે છે, તેને ગુલામ બનાવી શકે છે અને મૂળભૂત અસ્તિત્વને સમાપ્ત કરી શકે છે. છેલ્લા દોઢ હજાર વર્ષોના અંધકાર યુગમાં આવું જ ભારતવર્ષ સાથે બન્યું છે. પ્રાચીન યુગ સોનેરી અને ગૌરવયુક્ત ગણાતો હોવા છતાં આજનું વર્તમાન સ્વરૂપ રાજનૈતિક દૃષ્ટિથી સ્વતંત્ર હોવા છતાં આર્થિક-સાંસ્કૃતિક દૃષ્ટિથી આપણો દેશ પરતંત્ર ગણાય છે. જે રાષ્ટ્રને ક્યારેક જગદ્ગુરુ કહેવામાં આવતો હતો, ચક્રવર્તી માનવામાં આવતો હતો તે આજે આટલો વિવશ, પતન-પરાભવની સ્થિતિમાં શા માટે છે અને તેણે પોતાનું આત્મગૌરવ અને સંસ્કૃતિના મૂલ્યોનું ગૌરવ પણ ઓળખી શકતું નથી? આ કારણોને જેમ બને તેમ જલ્દીથી સમજીને તેના ઉપાયો કરવા આજની આપણી અનિવાર્ય માંગ ગણીને ઝડપથી ધર્મતંત્રના પ્રગતિશીલ મોરચા દ્વારા તેને દૂર કરવા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

આજે જ્યારે આપણે ૧૯૮૪ની સાલમાં પ્રવેશ કરી રહ્યા છીએ અને સને ૧૯૪૭માં પ્રાપ્ત આઝાદી પછી ૪૭ વર્ષ એક સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રરૂપે પસાર કરી ચુક્યા છીએ ત્યારે એક વિચારવા જેવો પ્રશ્ન જે કે 'સુપરપાવર' કહેવાતો અને પ્રાકૃતિક તેમજ ભૌગોલિક એવી પ્રત્યેક દૃષ્ટિથી વિલક્ષણ, પ્રતિભાયુક્ત આ દેશ શા માટે જાતિવાદ, સંપ્રદાયવાદ અને અખંડિતતાને મુશ્કેલીમાં મૂકનાર આસુરી સત્તાઓની જાળમાંથી બહાર નીકળી શકતો નથી. ગણતંત્રના રૂપમાં આ

રાષ્ટ્રને ૧૯૫૦ની ૨૬મી જાન્યુઆરીના રોજ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો અને વૈવિધ્યપૂર્ણ સંસ્કૃતિની અભિનવ સૃષ્ટિના રૂપે વિનર્મિત આ રાષ્ટ્રને વિભાજનની આફતમાંથી બચાવી સુસંગઠિત કરી એક મહાશક્તિ બનાવવાનો સંકલ્પ લેવામાં આવ્યો હતો. આ સંકલ્પ કેમ ગૌણ બની ગયો અને અન્ય એવા મુદ્દા ક્યાંથી પેદા થયા જે કોઈ પ્રાસંગિક સ્થિતિમાં ન હતા છતાં એક ગંભીર પેચીદો પ્રશ્ન સર્જી ગયા છે જેને પ્રત્યેક ભારતવાસીએ હાલ ઉકેલવો જ પડશે.

રાષ્ટ્રની ભૌતિક પ્રગતિ કર્મક નિષ્ઠાવાન નાગરિકોના પુરુષાર્થને આધારે શક્ય બની શકે છે. રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્ય જગાડયા સિવાય ગળાડૂબ ભ્રષ્ટ્રાચારના વ્યાપક ઝુંડમાંથી બચ્યા સિવાય આપણે ભૌતિક ક્ષેત્રની પરિસ્થિતિઓને સાચી બનાવી પ્રગતિના સાધનોને સર્જવાની કલ્પના કરી શકીએ નહિ. આસ્થાઓ સશક્ત બનાવ્યા સિવાય અને રાષ્ટ્રને એક ઉપાસ્ય-આરાધ્ય દેવ ગણીને તેની સમર્પિત ભાવે આરાધના કર્યા સિવાય આપણે આજની પ્રતિકૂળતાઓથી ટક્કર લઈ શકીએ નહિ, જે આપણી સમક્ષ અવરોધોની દિવાલો સર્જી રહી છે. પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવે આનું મૂળ કારણ શોધી કાઢીને રાષ્ટ્રની આઝાદીની સાથે માનવ મનને નિર્માણ કરનાર વિચારોમાં અમૂલ ક્રાંતિનું તથા વ્યક્તિનિર્માણ દ્વારા સમાજનિર્માણની સમગ્ર યોજનાના તાણાવાણા ગૂંથીને યુગનિર્માણ યોજનાની પૃષ્ઠભૂમિ તૈયાર કરી હતી. ધર્મતંત્ર જ આસ્થાઓને સશક્ત બનાવી શકે છે. તેને વિજ્ઞાન સંમત પ્રગતિશીલ બનાવીને જો એક મોચો ઊભો કરવામાં આવે તો રાજતંત્રની સમાંતર એક એવું શક્તિતંત્ર સર્જી શકાય છે જે આજના યુગની બધી સમસ્યાઓ ઉકેલી શકે.

બધી બાજુઓથી નિરાશ પ્રત્યેક ભારતવાસી અને ભારત સાથે જોડાયેલ પ્રવાસી પરિજનો તેમજ પૂર્વની સંસ્કૃતિ પ્રત્યે આશા ભરી નજરથી જોઈ

રહેલા વિદેશીઓ માટે ગાયત્રી પરિવાર યુગ નિર્માણ યોજનાએ નવયુગનું ઉજ્જવલ ભવિષ્યને સાકાર કરવાની માત્ર યોજના બનાવી નથી પરંતુ તેને ચરિતાર્થ પણ કરી બતાવી અને એક મોડેલ બનાવ્યું જેને જોઈને એકવીસમી સદીમાં આશાસ્પદ સ્થિતિમાં સાકાર થતું જોઈ શકાય છે. આ કાર્ય ધર્મતંત્ર શિવાય કોઈ તંત્ર કરી શકે તેમ નથી. પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવે ધર્મતંત્રની પ્રત્યેક શાન્યતાને વિજ્ઞાન સમત સાબિત કરી સંપ્રદાયવદ્ અને જાતિવાદના ઝગડાઓથી મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો તેમજ સાબિત કરી બતાવ્યું કે જાગ્રત જનશક્તિ ધર્મતંત્રના માધ્યમ દ્વારા રાષ્ટ્રના નવનિર્માણનો ભગીરથ પુરુષાર્થ પરિપૂર્ણ કરી શકે તેમ છે.

સમૂહ મનને જાગ્રત કરીને સૂક્ષ્મજગતનું અનુકૂલન કરવા માટે સામુહિક ધર્માનુષ્ઠાન વિશિષ્ટ આધ્યાત્મિક પ્રયોગો દ્વારા જનજનના મનના ધાને બદલવાની એક એવી પ્રક્રિયા છે જે આ મિશને

દેવસંસ્કૃતિ દિગ્વિજયના અશ્વમેધી પરાક્રમો દ્વારા સિદ્ધ કરી છે તથા લાખો નહીં કરોડો વ્યક્તિઓના ચિંતનને આ માધ્યમથી પ્રભાવિત કર્યું છે. જાતિવાદની દિવાલોને તોડી છે. તેમજ એક જ 'બ્રાહ્મણ' વર્ગના મર્યાદિત ભારતીય નિર્વાહમાં રહીને અન્યને માટે જીવન જીવનારા સમયદાનીઓની ઉત્પાદન પ્રક્રિયાને બળવાન બનાવી છે. જો સત્પ્રવૃત્તિ સંવર્ધન અને દુષ્પ્રવૃત્તિ ઉન્મૂલનનો કાર્યક્રમ રાષ્ટ્રને એક અખંડ અને સશક્ત બનાવવાનો પ્રયોગ ચાલશે તો અભાવગ્રસ્ત સ્થિતિમાંથી રાષ્ટ્રને ઉગારી સ્વાવલંબનની દિશામાં સમાજ ગતિશીલ બનતો જશે. આનું શ્રેય જાગ્રત ધાર્મિકતંત્રની શક્તિને ફાળે જશે. આ મિશનનું આહ્વાન છે તેની પ્રત્યેક વિભૂતિને જે આજની નિરાશાપૂર્ણ પરિસ્થિતિમાં આશાવાદના રાજમાર્ગ પર ચાલવા અગ્રેસર બને. આશા જ નહીં વિશ્વાસ છે કે આ આમંત્રણને પ્રબુદ્ધજનો અવશ્ય સ્વીકારશે અને નકારશે નહીં.

એક રાત્રે જ્યારે પુજારી મંદિરના દ્વાર બંધ કરી પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો ત્યારે દેવની મૂર્તિ બનીને બેઠેલા પથ્થરને થાંભલાના પથ્થરે પૂછ્યું - “કેમભાઈ ! આપણે બધા એક જ પર્વત ઉપરથી પસંદ કરી અહીં લાવવામાં આવ્યા. પછી તને જ આ પૂજ્ય-સ્થાન કેમ પ્રાપ્ત થયું, જ્યારે હું અહીં છતનું વજન સહેવા થાંભલો બન્યો છું.” દેવતાના આસને બેઠેલા પ્રતિષ્ઠિત પથ્થરે થોડો વિચાર કરી કહ્યું, “ભાઈ ! હું પોતે જ આ રહસ્યને નથી જાણતો. કાલે મંદિરના પૂજારીને પૂછીશ.” પછીના દિવસે જ્યારે પૂજારી પૂજા માટે હાથ જોડી વિનય-અવસ્થામાં ઊભો થયો ત્યારે તે દેવ પથ્થર બોલ્યો. “હે વિદ્વાન પુજારી ! મંદિરમાં જેટલાય પથ્થર છે, તે બધા સમાન ગુણવાળા - સમાન જાતિના છે તો પછી હું જ પૂજાને પાત્ર કેવી રીતે બની ગયો ? શું તમો આ રહસ્યને સમજાવી શકશો ?”

“તમોએ ખુબજ મહત્વની વાત પૂછી છે, ભગવન્ પુજારી ખુબજ વિનમ્ર વચનોમાં બોલ્યો- “એક ગુણ, ધર્મ તથા જાતિની વસ્તુઓનો ઉપયોગ એક જ પદ ઉપર થવો અશક્ય છે. પ્રકૃતિ કોઈને પણ સમાનરૂપે રહેવા દેવા નથી માંગતી. આપણે મનુષ્યોમાં પણ આવું જ થતું હોય છે. ઘણા મનુષ્યોમાં પણ આવું જ થતું હોય છે. ઘણા મનુષ્યો સમાન પ્રભાવવાળા, સમાન જાતિ-ગુણના હોય છે, પરંતુ તેમાંથી પોતાના શ્રેષ્ઠ કર્મોને કારણે કોઈ એક જ ઊંચું સ્થાન પામી શકે છે. બાકીના બધા તેની નીચે રહે છે. પરંતુ જે નીચે છે તેઓએ પોતાની જાતને નિમ્ન ન માનવી જોઈએ કારણ કે સૃષ્ટિ પરિવર્તનશીલ છે. આમાં પોતાના સંસ્કારોને આધારે તેના ફળ સ્વરૂપે કોણ, ક્યારે અને ક્યાં ચાલ્યું જશે તેનું કોઈ ઠેકાણું નથી. એટલા માટે બુદ્ધિશાળી માણસો સ્થાનની ઊંચનીચતાને કારણે વિચલિત થતા નથી.

આગામી અસ્વમેધ આયોજનોની યાદી

કુરુક્ષેત્ર (હરિયાણા)	૩૧ માર્ચથી ૦૧, ૦૨, ૦૩ એપ્રિલ ૧૯૯૪ (રંગપંચમી)	શ્રીરમેશ ગોપલ, ૧૬૬૨/૧૩ હાઉસસંગ બોર્ડ, પિપલી રોડ, કુરુ ડા. બલભદ્રકુમાર કૌશિક સી. સી. ૧૨ શીજનલ એન્જનીયરીંગ કોલેજ કેમ્પસ કુરુક્ષેત્ર શ્રી ગાંધી શંખી
ચિત્રકૂટ (મ૦ પ્ર૦)	૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૯૪ (રામનવમી)	ચિત્રકૂટ ધામ, પો-કામતાનાથ, જિલા-સતના (મ૦ પ્ર૦) શ્રી ગાંધી શંખી, ગાયત્રી નગર, ભિંડ (મ૦ પ્ર૦)
ભિંડ (મ૦ પ્ર૦)	૨, ૩, ૪, ૫, મે ૧૯૯૪	ડૉ. સતીશચંદ્ર શુક્લા, ગાયત્રી નગર, પુરાના સર્વોદ્ધ, ભિંડ (મ૦ શ્રી સાલિગરામ અત્રિ "ડિપ્ટી રજિંગ હાઈકોર્ટ"
શિમલા (હિંડ પ્ર૦)	૨૧, ૨૨, ૨૩, ૨૪ મે ૧૯૯૪	૧/૪ રિચમાર્ગ વિલા-શિમલા-૨--૧૭૧૦૦૧ શ્રીઓમપ્રકાશ શર્મા, મર્લિયન પાર્ક, પો-ચોડા મૈદાન, શિમલા-૪ ગાયત્રી પરિવાર ટ્રસ્ટ, ૨/૪ કાશી વિશ્વનાથ પ્લોટ, રાજકોટ ગાયત્રી શક્તિપીઠ, બસ સ્ટેન્ડ પાસે, મુ-પો-ગોડલ જિ-રાજકોટ
રાજકોટ (ગુજરાત)	૧૬, ૧૭, ૧૮, ૧૯ ઓક્ટોબર ૧૯૯૪ (શરદ પૂર્ણિમા)	શ્રી એ. એસ. અવસ્થી, ઈ-૧૭ મસ્જિદ મોઠ, ગ્રેટર કેલાશ, નવી દિલ્લી-૪૮
દિલ્લી	૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦ નવેમ્બર ૧૯૯૪ (કાર્તિક પૂર્ણિમા)	

૦ આટલું નોંધી રાખો ૦

“યુગ શક્તિ ગાયત્રી” પત્રિકાનો ગ્રાહક નંબર તમારા નામની આગળ લખવામાં આવે છે જે આપ સૌ નોંધી લેશો.

• બે થી વધુ પત્રિકા પેકેટમાં મોકલાય છે તેને ખાતા નંબર આપવામાં આવે છે. જેનો નંબર પત્રિકાનાં લેબલ ઉપર લખવામાં આવે છે.

આજીવન સભ્યોના ગ્રાહક નંબર પણ નામની આગળ લખવામાં આવે છે જે પોતાની ડાયરીમાં અવશ્ય નોંધી લેવા વિનંતી.

✿ જ્યારે પણ લવાજમ મોકલો ત્યારે, એડ્રેસ બદલવાનું જોય ત્યારે ઉપરોક્ત જે ગ્રાહક માંથી જેનો સંબંધ જોય તે ગ્રાહક નંબર અથવા ખાતા નંબર લખવો ખૂબજ જરૂરી છે.

● લવાજમ મોકલ્યાની તારીખથી પરચીસ દિવસમાં અંક ન મળે તો પૂર્ણ વિગત સાથે પત્ર લખો.

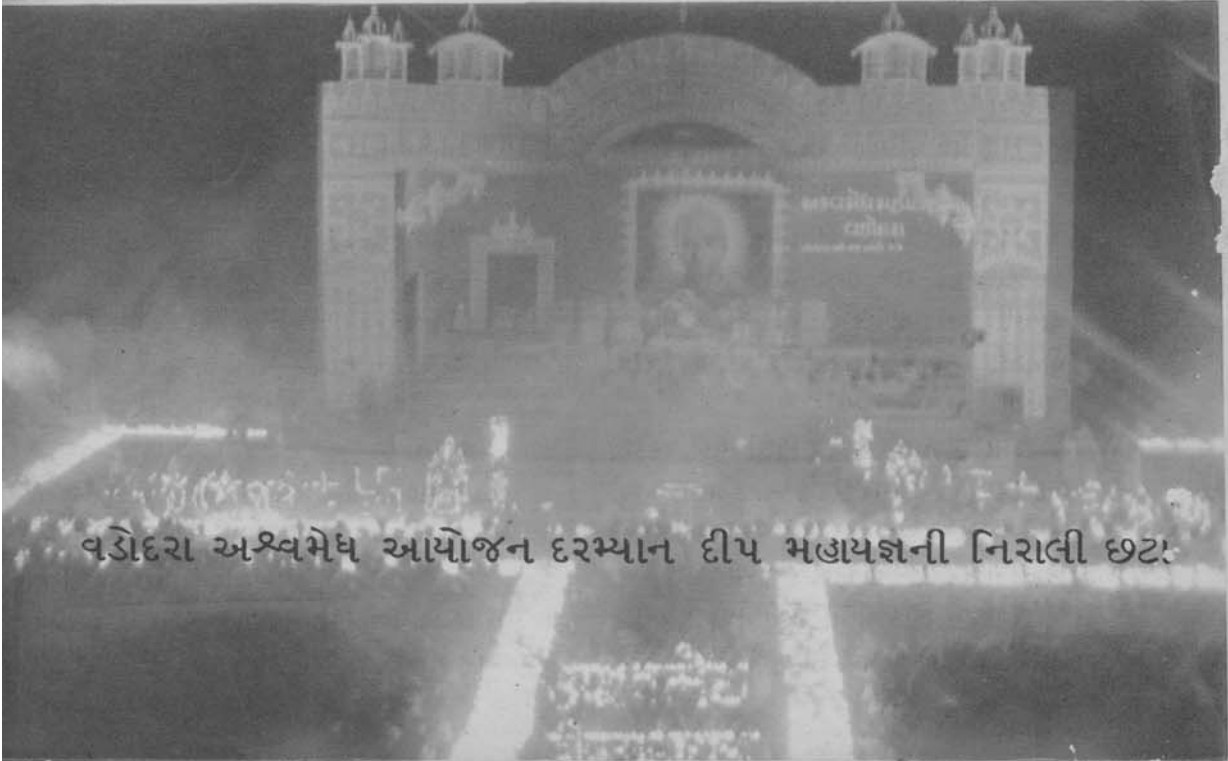
ફાર્મ-૪

૧. પ્રકાશનનું સ્થાન- મથુરા
૨. પ્રકાશનનો પ્રકાર- માસિક
૩. મુદ્રકનું નામ- લીલાપત શર્મા
રાષ્ટ્રીયતા- ભારતીય
સરનામું- યુગ નિર્માણ પ્રેસ, મથુરા
૪. પ્રકાશકનું નામ- લીલાપત શર્મા
રાષ્ટ્રીયતા- ભારતીય
સરનામું- યુગ નિર્માણ યોજના, મથુરા
૫. સંપાદકનું નામ- માતા ભગવતી દેવી શર્મા
રાષ્ટ્રીયતા- ભારતીય
સરનામું- શાંતિકુજ, હરિદ્વાર
૬. સત્વાધિકારી- યુગ નિર્માણ યોજના ટ્રસ્ટ
ગાયત્રી તપોભૂમિ, મથુરા
હું લીલાપત શર્મા આથી જાહેર કરું છું કે
ઉપર આપેલી વિગતોવાળું નિવેદન મારી જાણ
અને માન્યતા પ્રમાણે સાચું છે.

સહી--લીલાપત

R.N.I.No.23434/71 YUG SHAKTI GAYATRI GUJARATI MONTHLY REGD NO.-M.T.R.139
Licenced to post without prepayment. LICENCE No-6

ગાયત્રીમય વડોદરા નગરમાં નિકળેલ ભવ્ય શોભાયાત્રા

વડોદરા અશ્વમેધ આયોજન દરમ્યાન દીપ મહાયજ્ઞની નિરાલી છટ!

સંપાદક- ભગવતી દેવી શર્મા, મુદ્રક-પ્રકાશક-લીલા શર્મા
યુગ નિર્માણ યોજના ટ્રસ્ટ, મથુરા દ્વારા, યુગ નિર્માણ પેપરમાં મુદ્રિત